
Ex Libris

PUBLII

OVIDII NASONIS

OPERA.

RECOGNOVIT, ET ARGUMENTIS DISTINXIT

J. A. AMAR.

TOMUS TERTIUS.

PARISIIS.

APUD LEFEVRE BIBLIOPOLAM.

M DCCC XXII.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRI XV.

LIBRI PRIMI

ARGUMENTUM.

I. CHAOS in quatuor elementa. — II. Homo nascitur. — III. Quatuor mundi ætates. — IV. Gigantomachia. — V. LYCAON in lupum. — VI. Diluvius describitur. — VII. DEUCALION et PYRRHA. — VIII. Homines e lapidibus procreati. — IX. APOLLINIS de Pythone serpente victoria. — X. DAPHNE in laurum. — XI. Tempe descriptio : Io in vaccam. — XII. ARGI oculi in caudam pavonis. — XIII. Io priori formæ restituta. — XIV. PHAETHONTIS et EPAPHI contentio.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER PRIMUS.

In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. Dî, cœptis (nam vos mutastis et illas)
Aspirate meis; primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

I. Ante, mare et tellus, et, quod tegit omnia, cœlum,
Unus erat toto Naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles;
Nec quidquam, nisi pondus iners; congestaque eodem
Non bene junctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan;
Nec nova crescendo reparabat cornua Phœbe;
Nec circumfuso pendebat in aere Tellus,
Ponderibus librata suis: nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Quaque fuit tellus, illic et pontus et aer.
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: nulli sua forma manebat.

Obstabatque aliis aliud : quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc Deus et melior litem Natura diremit :
Nam cœlo terras, et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aere cœlum.
Quæ postquam evolvit, cæcoque exemit acervo,
Dissociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis et sine pondere cœli
Emicuit, summaquē locum sibi legit in arce.
Proximus est aer illi levitate, locoque :
Densior his tellus : elementaque grandia traxit ;
Et pressa est gravitate sui. Circumfluus humor
Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.
Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit ;
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rabidisque tumescere ventis
Jussit, et ambitæ circumdare litora terræ.
Addidit et fontes, immensaque stagna, lacusque ;
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis :
Quæ diversa locis partim sorbentur ab ipsa ;
In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis litora pulsant.
Jussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.

Utque duæ dextra cœlum, totidemque sinistra
Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei: totidemque plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu:
Nix tegit alta duas: totidem inter utrumque locavit,
Temperiemque dedit, mixta cum frigore flamma.
Imminet his aer: qui, quanto est pondere terræ
Pondus aquæ levius, tanto est onerosior igni.
Illic et nebulas, illic consistere nubes
Jussit, et humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aera permisit. Vix nunc obsistitur illis,
Quum sua quisque regant diverso flamina tractu,
Quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum.
Eurus ad Auroram, Nabatæaque regna recessit,
Persidaque, et radiis juga subdita matutinis.
Vesper, et occiduo quæ litora Sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam Septemque trionem
Horrifer invasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.
Hæc super imposuit liquidum, et gravitate carentem
Æthera, nec quidquam terrenæ fæcis habentem.
Vix ea limitibus dissepserat omnia certis,
Quum, quæ pressa diu massa latuere sub illa,
Sidera cœperunt toto effervescere cœlo.

Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
Astra tenent cœleste solum, formæque Deorum :
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ :
Terra feras cepit : volucres agitabilis aer.

II. Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset.
Natus homo est : sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cœli.
Quam satus Iapeto, mixtam fluvialibus undis,
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.
Sic, modo quæ fuerat rudis et sine imagine, tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.

III. Aurea prima sata est ætas, quæ, vindice nullo,
Sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebat.
Pœna metusque aberant; nec verba minacia fixo
Ære legebantur; nec supplex turba timebant
Judicis ora sui : sed erant sine vindice tuti.
Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus, in liquidas pinus descenderat undas :
Nullaque mortales, præter sua, litora norant.

Nondum præcipites cingebant oppida fossæ :
Non tuba directi, non æris cornua flexi,
Non galeæ, non ensis, erant. Sine militis usu
Mollia securæ peragebant otia mentes.
Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus :
Contentique cibis, nullo cogente, creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, et in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.
Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat :
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant :
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
  Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
Sub Jove mundus erat; subiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretiosior ære.
Jupiter antiqui contraxit tempora veris :
Perque hiemes, æstusque, et inæquales autumnos,
Et breve ver, spatiis exegit quatuor annum.
Tum primum siccis aer fervoribus ustus
Canduit : et ventis glacies adstricta pependit.
Tum primum subiere domos. Domus antra fuerunt
Et densi frutices, et vinctæ cortice virgæ.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis

Obruta sunt, pressique jugo gemuere juvenci.
  Tertia post illas successit aenea proles;
Sævior ingeniis, et ad horrida promtior arma;
Nec scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
Protinus irrumpit venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugere pudor, verumque, fidesque:
In quorum subiere locum fraudesque, dolique,
Insidiæque, et vis, et amor sceleratus habendi.
Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita: quæque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinæ.
Communemque prius, ceu lumina Solis et auras,
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
Poscebatur humus; sed itum est in viscera terræ:
Quasque recondiderat, Stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum,
Prodierant: prodit bellum, quod pugnat utroque;
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis; illa mariti.
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa jacet Pietas; et Virgo cæde madentes,
Ultima cœlestûm, terras Astrea reliquit.

IV. Neve foret terris securior arduus æther,
Adfectasse ferunt regnum cœleste Gigantas,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, et excussit subjecto Pelion Ossæ.
Obruta mole sua quum corpora dira jacerent;
Perfusam multo natorum sanguine Terram
Incaluisse ferunt, calidumque animasse cruorem:
Et, ne nulla suæ stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
Contemtrix Superûm, sævæque avidissima cædis,
Et violenta fuit: scires e sanguine natos.

V. Quæ pater ut summa vidit Saturnius arce,
Ingemit: et, facto nondum vulgata recenti,
Fœda Lycaoniæ referens convivia mensæ,
Ingentes animo et dignas Jove concipit iras;
Conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, cœlo manifesta sereno:
Lactea nomen habet; candore notabilis ipso.
Hac iter est Superis ad magni tecta Tonantis,
Regalemque domum. Dextra lævaque Deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitant diversa locis. A fronte potentes
Cœlicolæ, clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse Palatia cœli.

Ergo ubi marmoreo Superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Cæsariem; cum qua terram, mare, sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
« Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua centum quisque parabant
Injicere anguipedum captivo brachia cœlo.
Nam, quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore, et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum Nereus circumtonat orbem,
Perdendum mortale genus. Per flumina juro
Infera, sub terras Stygio labentia luco,
Cuncta prius tentata: sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina, Nymphæ,
Faunique, Satyrique, et monticolæ Silvani:
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o Superi! tutos fore creditis illos,
Quum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque, regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon?»
Confremuere omnes: studiisque ardentibus ausum
Talia deposcunt. Sic, quum manus impia sævit
Sanguine Cæsareo Romanum exstinguere nomen,
Attonitum tantæ subito terrore ruinæ
Humanum genus est; totusque perhorruit orbis.

Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
Quam fuit illa Jovi. Qui postquam voce manuque
Murmura compressit; tenuere silentia cuncti.
Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis,
Jupiter hoc iterum sermone silentia rumpit:
«Ille quidem pœnas (curam hanc dimittite) solvit;
Quod tamen admissum, quæ sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures:
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Mænala transieram, latebris horrenda ferarum,
Et cum Cylleno gelidi pineta Lycei.
Arcados hinc sedes, et inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent quum sera crepuscula noctem.
Signa dedi venisse Deum; vulgusque precari
Cœperat: irridet primo pia vota Lycaon.
Mox ait, Experiar, Deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis: nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem somno nec opina perdere morte
Me parat: hæc illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente Molossa
Obsidis unius jugulum mucrone resolvit:
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subjecto torruit igni.
Quos simul imposuit mensis, ego vindice flamma

In domino dignos everti tecta Penates.
Territus ille fugit; nactusque silentia ruris
Exululat, frustraque loqui conatur: ab ipso
Colligit os rabiem, solitæque cupidine cædis
Vertitur in pecudes: et nunc quoque sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes, in crura lacerti;
Fit lupus, et veteris servat vestigia formæ;
Canities eadem est, eadem violentia vultu;
Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.
Occidit una domus: sed non domus una perire
Digna fuit; qua terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus jurasse putes. Dent ocius omnes,
Quas meruere pati (sic stat sententia) pœnas. »
Dicta Jovis pars voce probant, stimulosque furenti
Adjiciunt: alii partes adsensibus implent.
Est tamen humani generis jactura dolori
Omnibus: et, quæ sit terræ, mortalibus orbæ,
Forma futura, rogant: quis sit laturus in aras
Tura? ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quærentes (sibi enim fore cetera curæ)
Rex Superûm trepidare vetat; sobolemque priori
Dissimilem populo promittit origine mira.

VI. Jamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammas, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, adfore tempus,

Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur, manibus fabricata Cyclopum.
Pœna placet diversa, genus mortale sub undis
Perdere, et ex omni nimbos dimittere cœlo.
  Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcunque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis: canis fluit unda capillis:
Fronte sedent nebulæ: rorant pennæque, sinusque.
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor: hinc densi funduntur ab æthere nimbi.
Nuntia Junonis, varios induta colores,
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert.
Sternuntur segetes, et deplorata coloni
Vota jacent, longique labor perit irritus anni.
Nec cœlo contenta suo Jovis ira: sed illum
Cæruleus frater juvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes; qui postquam tecta tyranni
Intravere sui, « Non est hortamine longo
Nunc, ait, utendum: vires effundite vestras.
Sic opus est: aperite domos, ac, mole remota,
Fluminibus vestris totas immittite habenas. »
Jusserat. Hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrenato volvuntur in æquora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit: at illa

Intremuit, motuque sinus patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indejecta malo, culmen tamen altior hujus
Unda tegit, pressæque labant sub gurgite turres.
Jamque mare et tellus nullum discrimen habebant.
Omnia pontus erant: deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem: cymba sedet alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
Ille supra segetes, aut mersæ culmina villæ,
Navigat: hic summa piscem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato:
Aut subjecta terunt curvæ vineta carinæ.
Et modo, qua graciles gramen carpsere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocæ.
Mirantur sub aqua lucos, urbesque, domosque
Nereides: silvasque tenent delphines, et altis
Incursant ramis, agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves: fulvos vehit unda leones:
Unda vehit tigres: nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo.
Quæsitisque diu terris, ubi sidere detur,
In mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.

Maxima pars unda rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.

VII. SEPARAT Aonios Actæis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit; sed tempore in illo
Pars maris, et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnasus, superatque cacumine nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat æquor)
Cum consorte tori parva rate vectus adhæsit;
Corycidas Nymphas, et numina montis adorant,
Fatidicamque Themin, quæ nunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illa metuentior ulla Deorum.
Jupiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Et superesse videt de tot modo millibus unam;
Innocuos ambos, cultores numinis ambos;
Nubila disjecit; nimbisque Aquilone remotis,
Et cœlo terras ostendit, et æthera terris.
Nec maris ira manet; positoque tricuspide telo
Mulcet aquas rector pelagi: supraque profundum
Exstantem, atque humeros innato murice tectum,
Cæruleum Tritona vocat; conchæque sonaci
Inspirare jubet, fluctusque et flumina signo
Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo;

Buccina, quæ medio concepit ut aera ponto,
Litora voce replet, sub utroque jacentia Phœbo.
Tum quoque, ut ora Dei madida rorantia barba
Contigit, et cecinit jussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris et æquoris undis :
Et quibus est undis audita, coercuit omnes.
Jam mare litus habet : plenos capit alveus amnes :
Flumina subsidunt : colles exire videntur :
Surgit humus : crescunt loca decrescentibus undis.
Postque diem longam nudata cacumina silvæ
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.

VIII. Redditus orbis erat ; quem postquam vidit inanem,
Et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion, lacrymis ita Pyrrham adfatur obortis :
« O soror ! o conjux ! o femina sola superstes !
Quam commune mihi genus, et patruelis origo,
Deinde torus junxit ; nunc ipsa pericula jungunt :
Terrarum, quascunque vident occasus et ortus,
Nos duo turba sumus. Possedit cetera pontus.
Nunc quoque adhuc vitæ non est fiducia nostræ
Certa satis : terrent etiamnum nubila mentem.
Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animi, miseranda, foret ? quo sola timorem
Ferre modo posses ? quo consolante doleres ?
Namque ego, crede mihi, si te modo pontus haberet,
Te sequerer, conjux : et me quoque pontus haberet.

O utinam possim populos reparare paternis
Artibus, atque animas formatæ infundere terræ!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus
(Sic visum Superis); hominumque exempla manemus.»
Dixerat, et flebant. Placuit cœleste precari
Numen, et auxilium per sacras quærere sortes.
Nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
Ut nondum liquidas, sic jam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
Vestibus et capiti; flectunt vestigia sanctæ
Ad delubra deæ: quorum fastigia turpi
Squalebant musco, stabantque sine ignibus aræ.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita: «Si precibus, dixerunt, numina justis
Victa remollescunt, si flectitur ira Deorum;
Dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit: et mersis fer opem, mitissima, rebus.»
Mota Dea est; sortemque dedit: «Discedite templo,
Et velate caput; cinctasque resolvite vestes:
Ossaque post tergum magnæ jactate parentis.»
Obstupere diu: rumpitque silentia voce
Pyrrha prior, jussisque deæ parere recusat:
Detque sibi veniam, pavido rogat ore: pavetque
Lædere jactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt cæcis obscura latebris
Verba datæ sortis secum, inter seque volutant.

Inde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet; et, « Aut fallax, ait, est solertia nobis;
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terræ
Ossa reor dici: jacere hos post terga jubemur. »
Conjugis augurio quamquam Titania mota est;
Spes tamen in dubio est: adeo cœlestibus ambo
Diffidunt monitis! Sed quid tentare nocebit?
Discedunt; velantque caput, tunicasque recingunt;
Et jussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
Ponere duritiem cœpere, suumque rigorem,
Mollirique mora, mollitaque ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, ut quædam, sic non manifesta, videri
Forma potest hominis; sed uti de marmore cœpto
Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
Quæ tamen ex illis aliquo pars humida succo,
Et terrena fuit, versa est in corporis usum.
Quod solidum est, flectique nequit, mutatur in ossa:
Quod modo vena fuit, sub eodem nomine mansit.
Inque brevi spatio, Superorum numine, saxa
Missa viri manibus faciem traxere virilem:
Et de femineo reparata est femina jactu.
Inde genus durum sumus, experiensque laborum:
Et documenta damus, qua simus origine nati.

IX. Cetera diversis tellus animalia formis
Sponte sua peperit; postquam vetus humor ab igne
Percaluit Solis, cœnumque, udæque paludes
Intumuere æstu; fœcundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo,
Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.
Sic, ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, et antiquo sua flumina reddidit alveo,
Ætherioque recens exarsit sidere limus;
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt, et in his quædam modo cœpta sub ipsum
Nascendi spatium; quædam imperfecta, suisque
Trunca vident numeris: et eodem in corpore sæpe
Altera pars vivit; rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem sumsere humorque calorque,
Concipiunt: et ab his oriuntur cuncta duobus:
Quumque sit ignis aquæ pugnax; vapor humidus omnes
Res creat, et discors concordia fœtibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus æthereis, altoque recanduit æstu;
Edidit innumeras species; partimque figuras
Retulit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
Tum genuit; populisque novis, incognita serpens,
Terror eras; tantum spatii de monte tenebas.
Hanc Deus arcitenens, et nunquam talibus armis

Ante, nisi in damis, capreisque fugacibus, usus,
Mille gravem telis, exhausta pene pharetra,
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia, de domitæ serpentis nomine dictos.
His juvenum quicunque manu, pedibusve, rotave
Vicerat, æsculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat; longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.

X. Primus amor Phœbi Daphne Peneïa, quem non
Fors ignara dedit, sed sæva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
Viderat adducto flectentem cornua nervo:
« Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?
Dixerat: ista decent humeros gestamina nostros,
Qui dare certa feræ, dare vulnera possumus hosti;
Qui modo, pestifero tot jugera ventre prementem,
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua: nec laudes adsere nostras. »
Filius huic Veneris: « Figat tuus omnia, Phœbe;
Te meus arcus, ait: quantoque animalia cedunt
Cuncta tibi, tanto minor est tua gloria nostra. »
Dixit; et eliso percussis aere pennis,
Impiger umbrosa Parnasi constitit arce;

Eque sagittifera promsit duo tela pharetra
Diversorum operum. Fugat hoc, facit illud amorem.
Quod facit, auratum est, et cuspide fulget acuta :
Quod fugat, obtusum est, et habet sub arundine plumbum.
Hoc Deus in Nympha Peneïde fixit; at illo
Læsit Apollineas trajecta per ossa medullas.
Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
Silvarum latebris, captivarumque ferarum
Exuviis gaudens, innuptæque æmula Phœbes.
Vitta coercebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiere : illa aversata petentes,
Impatiens expersque viri, nemorum avia lustrat;
Nec quid Hymen, quid Amor, quid sint connubia, curat.
Sæpe pater dixit : « Generum mihi, filia, debes. »
Sæpe pater dixit : « Debes mihi, nata, nepotes. »
Illa, velut crimen, tædas exosa jugales,
Pulchra verecundo suffunditur ora rubore;
Inque patris blandis hærens cervice lacertis,
« Da mihi perpetua, genitor carissime, dixit,
Virginitate frui : dedit hoc pater ante Dianæ. »
Ille quidem obsequitur : sed te decor iste, quod optas,
Esse vetat; votoque tuo tua forma repugnat.
Phœbus amat; visæque cupit connubia Daphnes :
Quæque cupit, sperat; suaque illum oracula fallunt.
Utque leves stipulæ demtis adolentur aristis;
Ut facibus sepes ardent, quas forte viator
Vel nimis admovit, vel jam sub luce reliquit :

Sic Deus in flammas abiit : sic pectore toto
Uritur, et sterilem sperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos :
Et, « Quid ? si comantur ? » ait. Videt igne micantes,
Sideribus similes, oculos : videt oscula ; quæ non
Est vidisse satis : laudat digitosque, manusque,
Brachiaque, et nudos media plus parte lacertos.
Si qua latent, meliora putat. Fugit ocior aura
Illa levi, neque ad hæc revocantis verba resistit :
« Nympha, precor, Penei, mane : non insequor hostis.
Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ ;
Hostes quæque suos. Amor est mihi causa sequendi.
Me miserum ! ne prona cadas, indignave lædi
Crura secent sentes, et sim tibi causa doloris !
Aspera, qua properas, loca sunt : moderatius, oro,
Curre, fugamque inhibe : moderatius insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen. Non incola montis,
Non ego sum pastor : non hic armenta, gregesve
Horridus observo : nescis, temeraria, nescis
Quem fugias : ideoque fugis. Mihi Delphica tellus,
Et Claros, et Tenedos, Pataræaque regia servit.
Jupiter est genitor. Per me, quod eritque, fuitque,
Estque, patet : per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est : nostra tamen una sagitta
Certior, in vacuo quæ vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est ; Opiferque per orbem

Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.
Hei mihi, quod nullis amor est medicabilis herbis!
Nec prosunt domino, quæ prosunt omnibus, artes! »
  Plura locuturum timido Peneïa cursu
Fugit; cumque ipso verba imperfecta reliquit.
Tum quoque visa decens. Nudabant corpora venti,
Obviaque adversas vibrabant flumina vestes;
Et levis impexos retro dabat aura capillos :
Auctaque forma fuga est : sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias juvenis Deus : utque movebat
Ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem quum Gallicus arvo
Vidit, et hic prædam pedibus petit, ille salutem :
Alter inhæsuro similis, jam jamque tenere
Sperat, et extento stringit vestigia rostro :
Alter in ambiguo est, an sit deprensus, et ipsis
Morsibus eripitur, tangentiaque ora relinquit :
Sic Deus, et virgo est : hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur, pennis adjutus Amoris,
Ocior est, requiemque negat : tergoque fugaci
Imminet, et crinem sparsum cervicibus adflat.
Viribus absumtis expalluit illa : citæque
Victa labore fugæ, spectans Peneïdas undas :
  « Fer, pater, inquit, opem; si flumina numen habetis,
Qua nimium placui, tellus, aut hisce, vel istam,
Quæ facit ut lædar, mutando perde figuram. »
Vix prece finita, torpor gravis adligat artus :

Mollia cinguntur tenui præcordia libro;
In frondem crines, in ramos brachia crescunt:
Pes, modo tam velox, pigris radicibus hæret:
Ora cacumen obit: remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phœbus amat: positaque in stipite dextra
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus.
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis,
Oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
Cui Deus: « At conjux quoniam mea non potes esse,
Arbor eris certe, dixit, mea. Semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ, Laure, pharetræ.
Tu ducibus Latiis aderis, quum læta triumphum
Vox canet, et longas visent Capitolia pompas.
Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est juvenile capillis,
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores. »
Finierat Pæan. Factis modo laurea ramis
Adnuit; utque caput, visa est agitasse cacumen.

XI. Est nemus Hæmoniæ, prærupta quod undique claudit
Silva: vocant Tempe: per quæ Peneus, ab imo
Effusus Pindo, spumosis volvitur undis,
Dejectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summasque adspergine silvas
Impluit, et sonitu plus quam vicina fatigat.
Hæc domus, hæc sedes, hæc sunt penetralia magni

Amnis : in hoc, residens facto de cautibus antro,
Undis jura dabat, Nymphisque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primum,
Nescia gratentur, consolenturne parentem,
Populifer Spercheos, et irrequietus Enipeus,
Apidanusque senex, lenisque Amphrysos, et Æas;
Moxque amnes alii, qui, qua tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus unus abest; imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas; natamque miserrimus Io
Luget, ut amissam. Nescit, vitane fruatur,
An sit apud manes : sed quam non invenit usquam,
Esse putat nusquam; atque animo pejora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Jupiter Io
Flumine : et, « O virgo Jove digna, tuoque beatum
Nescio quem factura toro, pete, dixerat, umbras
Altorum nemorum; et nemorum monstraverat umbras :
Dum calet, et medio Sol est altissimus orbe.
Quod si sola times latebras intrare ferarum,
Præside tuta Deo nemorum secreta subibis :
Nec de plebe Deo, sed qui cœlestia magna
Sceptra manu teneo; sed qui vaga fulmina mitto.
Ne fuge me; » fugiebat enim : jam pascua Lernæ,
Consitaque arboribus Lyrceia reliquerat arva;
Quum Deus inducta latas caligine terras
Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem.
Interea medios Juno despexit in agros :

Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
Sub nitido mirata die; non fluminis illas
Esse, nec humenti sentit tellure remitti:
Atque suus conjux, ubi sit, circumspicit; ut quæ
Deprensi toties jam nosset furta mariti.
Quem postquam cœlo non repperit: « Aut ego fallor,
Aut ego lædor, » ait; delapsaque ab æthere summo,
Constitit in terris, nebulasque recedere jussit.
Conjugis adventum præsenserat, inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
Bos quoque formosa est. Speciem Saturnia vaccæ,
Quamquam invita, probat; nec non et cujus, et unde,
Quove sit armento, veri quasi nescia, quærit.
Jupiter e terra genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, suos addicere amores;
Non dare, suspectum. Pudor est, qui suadeat illinc;
Hinc dissuadet amor. Victus pudor esset amore:
Sed, leve si munus sociæ generisque torique
Vacca negaretur, poterat non vacca videri.
Pellice donata, non protinus exuit omnem
Diva metum: timuitque Jovem, et fuit anxia furti;
Donec Arestoridæ servandam tradidit Argo.
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
Inde suis vicibus capiebant bina quietem:
Cetera servabant, atque in statione manebant.
Constiterat quocunque modo, spectabat ad Io:

Ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
Luce sinit pasci: quum Sol tellure sub alta est,
Claudit, et indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arboreis, et amara pascitur herba:
Proque toro, terræ, non semper gramen habenti,
Incubat infelix; limosaque flumina potat.
Illa etiam supplex Argo quum brachia vellet
Tendere, non habuit, quæ brachia tenderet Argo;
Conatoque queri mugitus edidit ore:
Pertimuitque sonos, propriaque exterrita voce est.
Venit et ad ripas, ubi ludere sæpe solebat,
Inachidas ripas; novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit, seque externata refugit.
Naïdes ignorant, ignorat et Inachus ipse,
Quæ sit; at illa patrem sequitur, sequiturque sorores:
Et patitur tangi, seque admirantibus offert.
Decerptas senior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus lambit, patriisque dat oscula palmis;
Nec retinet lacrymas: et, si modo verba sequantur,
Oret opem, nomenque suum, casusque loquatur.
Litera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
Corporis indicium mutati triste peregit.
« Me miserum! » exclamat pater Inachus: inque gementis
Cornibus, et niveæ pendens cervice juvencæ,
« Me miserum! ingeminat. Tune es quæsita per omnes,
Nata, mihi terras? tu non inventa reperta
Luctus eras levior. Retices: nec mutua nostris

Dicta refers; alto tantum suspiria ducis
Pectore; quodque unum potes, ad mea verba remugis.
At tibi ego ignarus thalamos tædasque parabam:
Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores;
Sed nocet esse Deum: præclusaque janua leti
Æternum nostros luctus extendit in ævum.»
Talia mœrenti stellatus submovet Argus,
Ereptamque patri diversa in pascua natam
Abstrahit: ipse procul montis sublime cacumen
Occupat, unde sedens partes speculetur in omnes.

XII. Nec Superûm rector mala tanta Phoronidos ultra
Ferre potest; natumque vocat, quem lucida partu
Pleïas enixa est; letoque det, imperat, Argum.
Parva mora est, alas pedibus, virgamque potenti
Somniferam sumsisse manu, tegimenque capillis.
Hæc ubi disposuit, patria Jove natus ab arce
Desilit in terras. Illic tegimenque removit,
Et posuit pennas: tantummodo virga retenta est.
Hac agit, ut pastor, per devia rura capellas,
Dum venit, abductas: et structis cantat avenis.
Voce nova captus custos Junonius: «At tu,
Quisquis es, hoc poteras mecum considere saxo,
Argus ait: neque enim pecori fecundior ullo
Herba loco est: aptamque vides pastoribus umbram.»

Sedit Atlantiades, et euntem multa loquendo
Detinuit sermone diem; junctisque canendo
Vincere arundinibus servantia lumina tentat.
Ille tamen pugnat molles evincere somnos:
Et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
Parte tamen vigilat. Quærit quoque (namque reperta
Fistula nuper erat). qua sit ratione reperta.

Tum Deus: « Arcadiæ gelidis sub montibus, inquit,
Inter Hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naïas una fuit: Nymphæ Syringa vocabant.
Non semel et Satyros eluserat illa sequentes,
Et quoscunque Deos umbrosave silva, feraxve
Rus habet. Ortygiam studiis, ipsaque colebat
Virginitate Deam. Ritu quoque cincta Dianæ
Falleret: et credi posset Latonia, si non
Corneus huic arcus. si non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. Redeuntem colle Lyceo
Pan videt hanc, pinuque caput præcinctus acuta,
Talia verba refert. » Restabat verba referre:
Et precibus spretis fugisse per avia Nympham;
Donec arenosi placidum Ladonis ad amnem
Venerit: hic illi cursum impedientibus undis,
Ut se mutarent, liquidas orasse sorores;
Panaque, quum prensam sibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ, calamos tenuisse palustres;
Dumque ibi suspirat, motos in arundine ventos
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti:

Arte nova, vocisque Deum dulcedine captum,
« Hoc mihi concilium tecum, dixisse, manebit: »
Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
Inter se junctis nomen tenuisse puellæ.

Talia dicturus, vidit Cyllenius omnes
Succubuisse oculos, adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem: firmatque soporem,
Languida permulcens medicata lumina virga.
Nec mora: falcato nutantem vulnerat ense,
Qua collo confine caput: saxoque cruentum
Dejicit, et maculat præruptam sanguine cautem.
Arge, jaces: quodque in tot lumina lumen habebas
Exstinctum est; centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos, volucrisque suæ Saturnia pennis
Collocat; et gemmis caudam stellantibus implet.

XIII. PROTINUS exarsit, nec tempora distulit iræ,
Horriferamque oculis animoque objecit Erinnyn
Pellicis Argolicæ, stimulosque in pectora cæcos
Condidit, et profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenso restabas, Nile, labori.
Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripæ
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo,
Quos potuit, solos tollens ad sidera vultus,
Et gemitu, et lacrymis, et luctisono mugitu,
Cum Jove visa queri est, finemque orare malorum.
Conjugis ille suæ complexus colla lacertis,

Finiat ut pœnas tandem, rogat: « Inque futurum
Pone metus, inquit, nunquam tibi causa doloris
Hæc erit: » et Stygias jubet hoc audire paludes.
Ut lenita Dea est, vultus capit illa priores:
Fitque, quod ante fuit. Fugiunt e corpore setæ:
Cornua decrescunt: fit luminis artior orbis:
Contrahitur rictus: redeunt humerique manusque:
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formæ nisi candor, in illa:
Officioque pedum Nympha contenta duorum
Erigitur; metuitque loqui, ne more juvencæ
Mugiat, et timide verba intermissa retentat.
Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.

XIV. Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Jovis; perque urbes juncta parenti
Templa tenet. Fuit huic animis æqualis et annis
Sole satus Phaethon, quem quondam magna loquentem,
Nec sibi cedentem, Phœboque parente superbum,
Non tulit Inachides; « Matrique, ait, omnia demens
Credis; et es tumidus genitoris imagine falsi. »
Erubuit Phaethon, iramque pudore repressit;
Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem.
« Quoque magis doleas, genitrix, ait, ille ego liber,
Ille ferox tacui: pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuisse, et non potuisse repelli.
At tu, si modo sum cœlesti stirpe creatus,

Ede notam tanti generis, meque adsere cœlo. »
Dixit; et implicuit materno brachia collo;
Perque suum, Meropisque caput, tædasque sororum,
Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
Ambiguum, Clymene precibus Phaethontis, an ira
Mota magis dicti sibi criminis, utraque cœlo
Brachia porrexit; spectansque ad lumina Solis:
« Per jubar hoc, inquit, radiis insigne coruscis,
Nate, tibi juro, quod nos auditque videtque;
Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum. Si ficta loquor, neget ipse videndum
Se mihi; sitque oculis lux ista novissima nostris.
Nec longus labor est patrios tibi nosse penates:
Unde oritur, domus est terræ contermina nostræ.
Si modo fert animus, gradere; et scitabere ab ipso. »
Emicat extemplo lætus, post talia matris
Dicta suæ Phaethon, et concipit æthera mente.
Æthiopasque suos, positosque sub ignibus Indos
Sidereis, transit, patriosque adit impiger ortus.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER SECUNDUS.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

I. Regia Solis describitur. — II. Currus moderamen a Sole patre petit Phaethon. — III. Invito patre, et nequicquam reluctante, currus Phaethon conscendit. — IV. Universa Terræ conflagratio. — V. Telluris ad Jovem deprecatio. — VI. Phaethontis casus. — VII. Clymenes luctus : Heliades in populos. — VIII. Cycnus in olorem. — IX. Callisto, Lycaonis filia, in ursam. — X. Arcas, cum Callisto matre, inter sidera adscriptus. — XI. Corvus ex albo niger : Coronis in cornicem. — XII. Ocyrhoe, Centauri Chironis filia, in equam. — XIII. Battus in lapidem indicem. — XIV. Invidiæ domus et ipsa Invidia descriptæ : Aglauros in saxum. — XV. Europa rapta.

METAMORPHOSEON

LIBER SECUNDUS.

I. REGIA Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo:
Cujus ebur nitidum fastigia summa tenebat:
Argenti bifores radiabant lumine valvæ.
Materiem superabat opus: nam Mulciber illic
Æquora cælarat, medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, cœlumque, quod imminet orbi.
Cæruleos habet unda Deos: Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, balænarumque prementem
Ægæona suis immania terga lacertis,
Doridaque, et natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos;
Pisce vehi quædam. Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen: qualem decet esse sororum.
Terra viros, urbesque gerit. silvasque, ferasque,
Fluminaque, et Nymphas, et cetera numina ruris.
Hæc super imposita est cœli fulgentis imago:
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
Venit, et intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus;

Consistitque procul: neque enim propiora ferebat
Lumina. Purpurea velatus veste sedebat
In solio Phœbus, claris lucente zmaragdis.
A dextra lævaque, Dies, et Mensis, et Annus,
Seculaque, et positæ spatiis æqualibus Horæ,
Verque novum stabat, cinctum florente corona;
Stabat nuda Æstas, et spicea serta gerebat.
Stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis,
Et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.

II. Inde loco medius, rerum novitate paventem
Sol oculis juvenem, quibus adspicit omnia, vidit.
« Quæque viæ tibi causa? quid hac, ait, arce petisti,
Progenies, Phaethon, haud inficianda parenti? »
Ille refert: « O lux immensi publica mundi,
Phœbe pater, si das hujus mihi nominis usum,
Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat;
Pignora da, genitor, per quæ tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris. »
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere jussit:
Amplexuque dato: « Nec tu meus esse negari
Dignus es; et Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud,
Me tribuente, feras. Promissis testis adesto
Dîs juranda palus, oculis incognita nostris. »
Vix bene desierat: currus rogat ille paternos,

Inque diem alipedum jus et moderamen equorum.
Pœnituit jurasse patrem, qui terque quaterque
Concutiens illustre caput: « Temeraria, dixit,
Vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaethon, et quæ nec viribus istis
Munera conveniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non est mortale quod optas.
Plus etiam, quam quod Superis contingere fas sit,
Nescius adfectas: placeat sibi quisque licebit;
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe,
Me, valet, excepto. Vasti quoque rector Olympi,
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus: et quid Jove majus habemus?
« Ardua prima via est; et qua vix mane recentes
Enitantur equi: medio est altissima cœlo,
Unde mare et terras ipsi mihi sæpe videre
Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est, et eget moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me subjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde, quod assidua rapitur vertigine cœlum;
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
Nitor in adversum; nec me, qui cetera, vincit
Impetus; et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus. Quid agas? poterisne rotatis

Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forsitan et lucos illic, urbesque domosque
Concipias animo, delubraque ditia donis
Esse: per insidias iter est, formasque ferarum.
Utque viam teneas, nulloque errore traharis;
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,
Hæmoniosque arcus, violentique ora Leonis,
Sævaque circuitu curvantem brachia longo
Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
In promptu regere est. Vix me patiuntur, ut acres
Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave! dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,
Pignora certa petis: do pignora certa timendo:
Et patrio pater esse metu probor. Adspice vultus
Ecce meos: utinamque oculos in pectora posses
Inserere, et patrias intus deprendere curas!
Denique, quidquid habet dives, circumspice, mundus:
Eque tot ac tantis cœli, terræque marisque
Posce bonis aliquid: nullam patiere repulsam.
Deprecor hoc unum, quod vero nomine pœna,
Non honor est: pœnam, Phaethon, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita, dabitur (Stygias juravimus undas)

Quodcunque optaris : sed tu sapientius opta. »
 Finierat monitus : dictis tamen ille repugnat :
Propositumque tenet : flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus, ad altos
Deducit juvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
Curvatura rotæ; radiorum argenteus ordo.
Per juga chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
Clara repercusso reddebant lumina Phœbo.
Dumque ea magnanimus Phaethon miratur, opusque
Perspicit, ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, et plena rosarum
Atria. Diffugiunt stellæ : quarum agmina cogit
Lucifer, et cœli statione novissimus exit.
 At pater ut terras mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ,
Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Jussa Deæ celeres peragunt; ignemque vomentes,
Ambrosiæ succo saturos, præsepibus altis
Quadrupedes ducunt; adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit; et rapidæ fecit patientia flammæ.
Imposuitque comæ radios; præsagaque luctus
Pectore sollicito repetens suspiria, dixit :
 « Si potes hîc saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis; et fortius utere loris.
Sponte sua properant : labor est inhibere volentes.

Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
Sectus in obliquum est lato curvamine limes;
Zonarumque trium contentus fine, polumque
Effugito australem, junctamque aquilonibus Arcton.
Hac sit iter: manifesta rotæ vestigia cernes.
Utque ferant æquos et cœlum et terra calores,
Nec preme, nec summum molire per æthera currum.
Altius egressus cœlestia tecta cremabis;
Inferius, terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in Anguem,
Neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram;
Inter utrumque tene. Fortunæ cetera mando;
Quæ juvet, et melius, quam tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor, Hesperio positas in litore metas
Humida nox tetigit: non est mora libera nobis:
Poscimur. Effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes, et solidis etiamnum sedibus adstas;
Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.»

III. Occupat ille levem juvenili corpore currum,
Statque super; manibusque datas contingere habenas
Gaudet; et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyroeis, Eous, et Æthon,
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras

Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.
Quæ postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Repulit, et facta est immensi copia mundi;
Corripuere viam, pedibusque per aera motis,
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati
Prætereunt ortos îsdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi; solitaque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ justo sine pondere naves,
Perque mare, instabiles nimia levitate, feruntur;
Sic onere adsueto vacuos dat in aera saltus,
Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadrijugi spatium; nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet; nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit, qua sit iter: nec, si sciat, imperet illis.
Tum primum radiis gelidi caluere Triones,
Et vetito frustra tentarunt æquore tingi.
Quæque polo posita est glaciali proxima Serpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit; sumsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
Quamvis tardus eras, et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab æthere terras
Infelix Phaethon, penitus penitusque jacentes;
Palluit, et subito genua intremuere timore:
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ.

Et jam mallet equos nunquam tetigisse paternos :
Jamque agnosse genus piget, et valuisse rogando :
Jam Meropis dici cupiens, ita fertur, ut acta
Præcipiti pinus Borea, cui victa remisit
Frena suus rector, quam Dîs votisque reliquit.
Quid faciat? multum cœli post terga relictum :
Ante oculos plus est. Animo metitur utrumque.
Et modo, quos illi fato contingere non est,
Prospicit occasus : interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus, stupet : et nec frena remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula cœlo,
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
  Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpios, et, cauda flexisque utrimque lacertis,
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut, nigri mad dum sudore veneni,
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit;
Mentis inops, gelida formidine lora remisit.
Quæ postquam summum tetigere jacentia tergum,
Exspatiantur equi : nulloque inhibente, per auras
Ignotæ regionis eunt; quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt : altoque sub æthere fixis
Incursant stellis, rapiuntque per avia currum.
Et modo summa petunt, modo per decliva viasque
Præcipites spatio terræ propiore feruntur.

Inferiusque suis fraternos currere Luna
Admiratur equos : ambustaque nubila fumant.

IV. Corripitur flammis, ut quæque altissima, tellus;
Fissaque agit rimas, et succis aret ademtis.
Pabula canescunt : cum frondibus uritur arbos :
Materiamque suo præbet seges arida damno.
Parva queror. Magnæ pereunt cum mœnibus urbes :
Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt. Silvæ cum montibus ardent.
Ardet Athos, Taurusque Cilix, et Tmolus, et Œte;
Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, Ide;
Virgineusque Helicon, et nondum Œagrius Hæmos.
Ardet in immensum geminatis ignibus Ætne,
Parnassusque biceps, et Eryx, et Cynthus, et Othrys,
Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasque,
Dindymaque, et Mycale, natusque ad sacra Cithæron.
Nec prosunt Scythiæ sua frigora : Caucasus ardet,
Ossaque cum Pindo, majorque ambobus Olympus :
Aeriæque Alpes, et nubifer Apenninus.
Tunc vero Phaethon cunctis e partibus orbem
Adspicit accensum, nec tantos sustinet æstus :
Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque jam cineres ejectatamque favillam
Ferre potest; calidoque involvitur undique fumo.

Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
Nescit; et arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato,
Æthiopum populos nigrum traxisse colorem.
Tum facta est Libye, raptis humoribus æstu,
Arida; tum Nymphæ passis fontesque lacusque
Deflevere comis. Quærit Bœotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
Nec sortita loco distantes flumina ripas
Tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis,
Peneosque senex, Teuthranteusque Caicus,
Et celer Ismenos, cum Phocaico Erymantho;
Arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas,
Quique recurvatis ludit Mæandros in undis;
Mygdoniusque Melas, et Tænarius Eurotas.
Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Ister.
Æstuat Alpheos: ripæ Spercheides ardent:
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum.
Et, quæ Mæonias celebrarant carmine ripas,
Flumineæ volucres medio caluere Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet. Ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Tybrin.

Dissilit omne solum; penetratque in Tartara rimis
Lumen, et infernum terret cum conjuge Regem.
Et mare contrahitur: siccæque est campus arenæ,
Quod modo pontus erat. Quosque altum texerat æquor,
Exsistunt montes, et sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces: nec se super æquora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras.
Corpora phocarum summo resupina profundo
Exanimata jacent. Ipsum quoque Nerea fama est,
Doridaque, et natas, tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat: ter non tulit aeris æstus.

V. Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi, contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacæ viscera matris,
Sustulit omniferos collo tenus arida vultus:
Opposuitque manum fronti: magnoque tremore
Omnia concutiens paulum subsedit; et infra,
Quam solet esse, fuit: siccaque ita voce locuta est:
« Si placet hoc, meruique, quid, o! tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo; clademque auctore levare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo
(Presserat ora vapor): tostos en adspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem

Officiique refers; quod adunci vulnera aratri
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia, fruges,
Humano generi, vobis quod tura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, et ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At cœli miserere tui. Circumspice utrumque;
Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli;
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest: et rerum consule summæ. »
Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit, nec dicere plura: suumque
Retulit os in se, propioraque Manibus antra.

VI. At pater omnipotens Superos testatus, et ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem,
Unde solet latis nubes inducere terris:
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit; nec, quos cœlo dimitteret, imbres,
Intonat: et dextra libratum fulmen ab aure

Misit in aurigam; pariterque animaque rotisque
Expulit, et sævis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi; et saltu in contraria facto
Colla jugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic frena jacent: illic temone revulsus
Axis; in hac radii fractarum parte rotarum:
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaethon, rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in præceps, longoque per aera tractu
Fertur; ut interdum de cœlo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.

VII. Naides Hesperiæ trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo; signantque hoc carmine saxum:
Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni:
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
Nam pater obductos, luctu miserabilis ægro,
Condiderat vultus: et, si modo credimus, unum
Isse diem sine Sole ferunt. Incendia lumen
Præbebant; aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit, quæcunque fuerunt
In tantis dicenda malis, lugubris et amens,
Et laniata sinus, totum percensuit orbem:
Exanimesque artus primo, mox ossa requirens,
Reperit ossa tamen peregrina condita ripa,

Incubuitque loco : nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrymis, et aperto pectore fovit.
Nec minus Heliades fletus, et, inania morti
Munera, dant lacrymas : et cæsæ pectora palmis,
Non auditurum miseras Phaethonta querelas
Nocte dieque vocant; adsternunturque sepulcro.
Luna quater junctis implerat cornibus orbem :
Illæ more suo (nam morem fecerat usus)
Plangorem dederant. E quîs Phaethusa sororum
Maxima, quum vellet terræ procumbere, questa est
Diriguisse pedes : ad quam conata venire
Candida Lampetie, subita radice retenta est.
Tertia, quum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes. Hæc stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua brachia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex;
Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque
Ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater? nisi, quo trahat impetus illam,
Huc eat, atque illuc? et, dum licet, oscula jungat?
Non satis est. Truncis avellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpere; at inde
Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ.
« Parce, precor, mater, quæcunque est saucia clamat;
Parce, precor : nostrum laniatur in arbore corpus.
Jamque vale. » Cortex in verba novissima venit.
Inde fluunt lacrymæ; stillataque sole rigescunt

De ramis electra novis : quæ lucidus amnis
Excipit, et nuribus mittit gestanda Latinis.

VIII. Adfuit huic monstro, proles Stheneleia, Cycnus,
Qui, tibi materno quamvis a sanguine junctus,
Mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille, relicto
(Nam Ligurum populos, et magnas rexerat urbes)
Imperio, ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implerat, silvamque sororibus auctam :
Quum vox est tenuata viro : canæque capillos
Dissimulant plumæ; collumque a pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat junctura rubentes :
Penna latus vestit; tenet os sine acumine rostrum :
Fit nova Cycnus avis : nec se cœloque Jovique
Credit, ut injuste missi memor ignis ab illo.
Stagna petit, patulosque lacus : ignemque perosus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.

Squalidus interea genitor Phaethontis, et expers
Ipse sui decoris, qualis, quum deficit orbem,
Esse solet; lucemque odit, seque ipse, diemque :
Datque animum in luctus; et luctibus adjicit iram :
Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab ævi
Sors mea principiis fuit irrequieta : pigetque
Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo est, omnesque Dii non posse fatentur ;
Ipse agat : ut saltem, dum nostras tentat habenas,

Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.
Talia dicentem circumstant omnia Solem
Numina: neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant. Missos quoque Jupiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes, et adhuc terrore paventes,
Phœbus equos: stimuloque domans et verbere, sævit:
Sævit enim, natumque objectat, et imputat illis.

IX. At pater omnipotens ingentia mœnia cœli
Circuit, et, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat. Quæ postquam firma, suique
Roboris esse videt, terras, hominumque labores
Perspicit. Arcadiæ tamen est impensior illi
Cura suæ; fontesque, et nondum audentia labi
Flumina restituit; dat terræ gramina, frondes
Arboribus; læsasque jubet revirescere silvas.
Dum redit, itque frequens, in virgine Nonacrina
Hæsit; et accepti caluere sub ossibus ignes.
Non erat hujus opus lanam mollire trahendo;
Nec positu variare comas. Ubi fibula vestem,
Vitta coercuerat neglectos alba capillos,
Et modo leve manu jaculum, modo sumserat arcum;
Miles erat Phœbes: nec Mænalon attigit ulla
Gratior hac Triviæ: sed nulla potentia longa est.

Ulterius medio spatium Sol altus habebat;
Quum subit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.
Exuit hic humero pharetram, lentosque retendit
Arcus, inque solo, quod texerat herba, jacebat;
Et pictam posita pharetram cervice premebat.
Jupiter ut vidit fessam, et custode vacantem;
« Hoc certe conjux furtum mea nesciet, inquit:
Aut si rescierit; sunt, o! sunt jurgia tanti? »
Protinus induitur faciem cultumque Dianæ:
Atque ait: « O comitum, virgo, pars una mearum!
In quibus es venata jugis? » De cespite virgo
Se levat: et, « Salve numen, me judice, dixit,
Audiat ipse licet, majus Jove. » Ridet, et audit;
Et sibi præferri se gaudet, et oscula jungit,
Nec moderata satis, nec sic a virgine danda.
Qua venata foret silva narrare parantem
Impedit amplexu; nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modo femina possit,
(Adspiceres utinam, Saturnia, mitior esses!)
Illa quidem pugnat: sed quæ superare puella,
Quisve Jovem poterat? Superum petit æthera victor
Jupiter. huic odio nemus est, et conscia silva.
Unde, pedem referens, pæne est oblita pharetram
Tollere cum telis, et, quem suspenderat, arcum.
Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, et cæde superba ferarum,
Adspicit hanc, visamque vocat: clamata refugit,

Et timuit primo, ne Jupiter esset in illa.
Sed postquam pariter Nymphas incedere vidit,
Sensit abesse dolos; numerumque accessit ad harum.
Heu! quam difficile est, crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, ut ante solebat,
Juncta Deæ lateri, nec toto est agmine prima:
Sed silet; et læsi dat signa rubore pudoris.
Et (nisi quod virgo est) poterat sentire Diana
Mille notis culpam. Nymphæ sensisse feruntur.
Orbe resurgebant Lunaria cornua nono;
Quum Dea venatrix, fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens
Ibat, et attritas versabat rivus arenas.
Ut loca laudavit; summas pede contigit undas.
His quoque laudatis, « Procul est, ait, arbiter omnis:
Nuda superfusis tingamus corpora lymphis. »
Parrhasis erubuit. Cunctæ velamina ponunt:
Una moras quærit. Dubitanti vestis ademta est:
Qua posita, nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibusque uterum celare volenti,
« I procul hinc, dixit, nec sacros pollue fontes,
Cynthia: » deque suo jussit secedere cœtu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis,
Distuleratque graves in idonea tempora pœnas.
Causa moræ nulla est: et jam puer Arcas (id ipsum
Indoluit Juno) fuerat de pellice natus.
Quo simul obvertit sævam cum lumine mentem;

« Scilicet hoc unum restabat, adultera, dixit,
Ut fecunda fores : fieretque injuria partu
Nota, Jovisque mei testatum dedecus esset.
Haud impune feres : adimam tibi nempe figuram,
Qua tibi, quaque places nostro, importuna, marito. »
Dixit : et adversa prensis a fronte capillis,
Stravit humi pronam. Tendebat brachia supplex;
Brachia cœperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus, et aduncos crescere in ungues,
Officioque pedum fungi; laudataque quondam
Ora Jovi, lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos, et verba potentia flectant,
Posse loqui eripitur. Vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa;
Adsiduoque suos gemitu testata dolores,
Qualescunque manus ad cœlum et sidera tollit :
Ingratumque Jovem, nequeat quum dicere, sentit.
Ah! quoties, sola non ausa quiescere silva,
Ante domum, quondamque suis erravit in agris!
Ah! quoties per saxa canum latratibus acta est!
Venatrixque metu venantûm territa fugit!
Sæpe feris latuit visis, oblita quid esset;
Ursaque conspectos in montibus horruit ursos;
Pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis.

X. Ecce Lycaoniæ proles, ignara parentis,

Arcas adest, ter quinque fere natalibus actis.
Dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
Incidit in matrem: quæ restitit Arcade viso,
Et cognoscenti similis fuit. Ille refugit;
Immotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit; propiusque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo:
Arcuit omnipotens; pariterque ipsosque nefasque
Sustulit, et celeri raptos per inania vento
Imposuit cœlo, vicinaque sidera fecit.

XI. Intumuit Juno, postquam inter sidera pellex
Fulsit: et ad canam descendit in æquora Tethyn,
Oceanumque senem, quorum reverentia movit
Sæpe Deos; causamque viæ scitantibus, infit:
« Quæritis, æthereis quare regina Deorum
Sedibus huc adsim? pro me tenet altera cœlum.
Mentiar, obscurum nisi nox quum fecerit orbem,
Nuper honoratas summo, mea vulnera, cœlo
Videritis stellas illic, ubi circulus axem
Ultimus extremum, spatioque brevissimus, ambit.
Est vero, cur quis Junonem lædere nolit,
Offensamque tremat, quæ prosim sola nocendo?
En ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est!
Esse hominem vetui: facta est Dea. Sic ego pœnas
Sontibus impono: sic est mea magna potestas.

Vindicet antiquam faciem, vultusque ferinos
Detrahat; Argolica quod et ante Phoronide fecit.
Cur non et pulsa ducat Junone, meoque
Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat?
At vos, si læsæ contemtus tangit alumnæ,
Gurgite cæruleo septem prohibete Triones;
Sideraque in cœlo, stupri mercede, recepta
Pellite; ne puro tingatur in æquore pellex. »

Dî maris adnuerant. Habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus aera pictis;
Tam nuper pictis cæso pavonibus Argo,
Quam tu nuper eras, quum candidus ante fuisses,
Corve loquax, subito nigrantes versus in alas.
Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas sine labe columbas,
Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus, nec amanti flumina cycno.
Lingua fuit damno: lingua faciente loquaci,
Cui color albus erat, nunc est contrarius albo.

Pulchrior in tota, quam Larissæa Coronis,
Non fuit Hæmonia. Placuit tibi, Delphice, certe,
Dum vel casta fuit, vel inobservata; sed ales
Sensit adulterium Phœbeius; utque latentem
Detegeret culpam non exorabilis index,
Ad dominum tendebat iter. Quem garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix;
Auditaque viæ causa: « Non utile carpis,

Inquit, iter: ne sperne meæ præsagia linguæ.
Quid fuerim, quid simque, vide; meritumque require:
Invenies nocuisse fidem: nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat Actæo texta de vimine cista:
Virginibusque tribus. gemino de Cecrope natis,
Hanc legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
Quid facerent: commissa duæ sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse. Timidas vocat una sorores
Aglauros; nodosque manu diducit, at intus
Infantemque vident, adporrectumque draconem.
Acta Deæ refero: pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutela pulsa Minervæ,
Et ponar post noctis avem. Mea pœna volucres
Admonuisse potest, ne voce pericula quærant.
At puto, non ultro, nec quidquam tale rogantem
Me petiit. Ipsa licet hoc a Pallade quæras:
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
(Nota loquor) genuit: fueramque ego regia virgo;
Divitibusque procis (ne me contemne) petebar.
Forma mihi nocuit. Nam quum per litora lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer arena,
Vidit, et incaluit pelagi Deus: utque precando
Tempora cum blandis consumsit inania verbis;
Vim parat, et sequitur. Fugio, densumque relinquo

Litus, et in molli nequidquam lassor arena.
Inde Deos, hominesque voco: nec contigit ullum
Vox mea mortalem. Mota est pro virgine virgo,
Auxiliumque tulit. Tendebam brachia cœlo;
Brachia cœperunt levibus nigrescere pennis.
Rejicere ex humeris vestem molibar; at illa
Pluma erat, inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque jam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat arena;
Sed summa tollebar humo: mox acta per auras
Evehor, et data sum comes inculpata Minervæ.
Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
Crimine Nyctimene nostro successit honori?
An, quæ per totam res est notissima Lesbon,
Non audita tibi est? patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem: sed conscia culpæ
Conspectum lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat; et a cunctis expellitur æthere toto.»
  Talia dicenti, «Tibi, ait, revocamina, corvus,
Sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.»
Nec cœptum dimittit iter: dominoque jacentem
Cum juvene Hæmonio vidisse Coronida narrat.
Laurea delapsa est, audito crimine, amanti:
Et pariter vultusque Deo, plectrumque, colorque
Excidit; utque animus tumida fervebat ab ira,
Arma adsueta rapit; flexumque a cornibus arcum

Tendit; et illa suo toties cum pectore juncta
Indevitato trajecit pectora telo.
Icta dedit gemitum, tractoque a vulnere ferro,
Candida puniceo perfudit membra cruore,
Et dixit: « Potui pœnas tibi, Phœbe, dedisse;
Sed peperisse prius: duo nunc moriemur in una. »
Hactenus; et pariter vitam cum sanguine fudit.
Corpus inane animæ frigus letale secutum est.
Pœnitet, heu! sero pœnæ crudelis amantem;
Seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit:
Odit avem, per quam crimen causamque dolendi
Scire coactus erat: nervumque, arcumque, manumque
Odit, cumque manu, temeraria tela, sagittas.
Collapsamque fovet: seraque ope vincere fata
Nititur, et medicas exercet inaniter artes.
Quæ postquam frustra tentata, rogumque parari
Vidit, et arsuros supremis ignibus artus;
Tum vero gemitus (neque enim cœlestia tingi
Ora licet lacrymis) alto de corde petitos
Edidit: haud aliter, quam quum, spectante juvenca,
Lactentis vituli, dextra libratus ab aure,
Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores,
Et dedit amplexus, injustaque justa peregit;
Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
Semina; sed natum flammis uteroque parentis
Eripuit; geminique tulit Chironis in antrum:

Sperantemque sibi non falsæ præmia linguæ
Inter aves albas vetuit considere corvum.

XII. Semifer interea divinæ stirpis alumno
Lætus erat; mixtoque oneri gaudebat honore.
Ecce venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri : quam quondam Nympha Chariclo
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit
Ocyrhoen. Non hæc artes contenta paternas
Edidicisse fuit : fatorum arcana canebat.
Ergo ubi vaticinos concepit mente furores,
Incaluitque Deo, quem clausum pectore habebat;
Adspicit infantem : « Totique salutifer orbi
Cresce, puer, dixit : tibi se mortalia sæpe
Corpora debebunt : animas tibi reddere ademtas
Fas erit : idque semel Dîs indignantibus ausus,
Posse dare hoc iterum flamma prohiberis avita :
Eque Deo corpus fies exsangue; Deusque,
Qui modo corpus eras; et bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, non jam mortalis, et ævis
Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus,
Posse mori cupies tum, quum cruciabere diræ
Sanguine serpentis, per saucia membra recepto :
Teque ex æterno patientem numina mortis
Efficient; triplicesque Deæ tua fila resolvent. »
Restabat fatis aliquid : suspirat ab imis
Pectoribus, lacrymæque genis labuntur obortæ :

Atque ita, « Prævertunt, inquit, me fata; vetorque
Plura loqui, vocisque meæ præcluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quæ numinis iram
Contraxere mihi : mallem nescisse futura.
Jam mihi subduci facies humana videtur :
Jam cibus herba placet : jam latis currere campis
Impetus est : in equam, cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis. »
Talia dicenti pars est extrema querelæ
Intellecta parum; confusaque verba fuere :
Mox nec verba quidem, nec equæ sonus ille videtur,
Sed simulantis equam : parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus, et brachia movit in herbas.
Tum digiti coeunt, et quinos adligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula : crescit et oris,
Et colli spatium : longæ pars maxima pallæ
Cauda fit : ùtque vagi crines per colla jacebant,
In dextras abiere jubas : pariterque novata est
Et vox, et facies : nomen quoque monstra dedere.

XIII. FLEBAT, opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat : nam nec rescindere magni
Jussa Jovis poteras; nec, si rescindere posses,
Tunc aderas : Elin Messaniaque arva colebas.
Illud erat tempus, quo te pastoria pellis
Texit; onusque fuit dextræ silvestris oliva;
Alterius, dispar septenis fistula cannis.

Dumque amor est curæ, dum te tua fistula mulcet,
Incustoditæ Pylios memorantur in agros
Processisse boves. Videt has Atlantide Maia
Natus, et arte sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex: Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei,
Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit; et illi
« Quisquis es, hospes, ait, si forte armenta requiret
Hæc aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape præmia vaccam. »
Et dedit. Accepta, voces has reddidit hospes:
« Tutus eas: lapis iste prius tua furta loquatur. »
Et lapidem ostendit. Simulat Jove natus abire.
Mox redit: et, versa pariter cum voce figura:
« Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
Ire boves, fer opem, furtoque silentia deme:
Juncta suo pretium dabitur tibi femina tauro. »
At senior, postquam merces geminata, « Sub illis
Montibus, inquit, erunt. » Et erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades: et, « Me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis? » ait. Perjuraque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur Index;
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.

Hinc se sustulerat paribus caducifer alis;
Munychiosque volans agros, gratamque Minervæ

Despectabat humum, cultique arbusta Lycei.
Illa forte die castæ de more puellæ,
Vertice supposito, festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.
Inde revertentes Deus adspicit ales: iterque
Non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem.
Ut volucris visis rapidissima miluus extis,
Dum timet, et densi circumstant sacra ministri,
Flectitur in gyrum; nec longius audet abire;
Spemque suam motis avidus circumvolat alis:
Sic super Actæas agilis Cyllenius arces
Inclinat cursus, et easdem circinat auras.
Quanto splendidior, quam cetera sidera, fulget
Lucifer; et quanto te, Lucifer, aurea Phœbe;
Tanto virginibus præstantior omnibus Herse
Ibat: eratque decus pompæ, comitumque suarum.
Obstupuit forma Jove natus: et æthere pendens
Non secus exarsit, quam quum Balearica plumbum
Funda jacit. Volat illud, et incandescit eundo,
Et, quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
Vertit iter; cœloque petit diversa relicto:
Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ.
Quæ quamquam justa est, cura tamen adjuvat illam,
Permulcetque comas, chlamydemque, ut pendeat apte
Collocat: ut limbus, totumque adpareat aurum:
Ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet,
Virga sit: ut tersis niteant talaria plantis.

Pars secreta domus ebore et testudine cultos
Tres habuit thalamos : quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglauros lævum, medium possederat Herse.
Quæ tenuit lævum, venientem prima notavit
Mercurium : nomenque dei scitarier ausa est,
Et causam adventus. Cui sic respondit Atlantis
Pleionesque genus : « Ego sum, qui jussa per auras
Verba patris porto : pater est mihi Jupiter ipse :
Nec fingam causas : tu tantum fida sorori
Esse velis, prolisque meæ matertera dici.
Herse causa viæ : faveas, oramus, amanti. »

Adspicit hunc oculis îsdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglauros flavæ secreta Minervæ :
Proque ministerio magni sibi ponderis aurum
Postulat. Interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi Dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus, positamque in pectore forti
Ægida concuteret. Subit, hanc arcana profana
Detexisse manu tum, quum sine matre creatam
Lemnicolæ stirpem contra data fœdera vidit;
Et gratamque deo fore jam, gratamque sorori,
Et ditem sumto, quod avara poposcerit, auro.

XIV. Protinus Invidiæ, nigro squalentia tabo,
Tecta petit. Domus est imis in vallibus antri
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento;

Tristis, et ignavi plenissima frigoris; et quæ
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit belli metuenda virago,
Constitit ante domum (neque enim succedere tectis
Fas habet), et postes extrema cuspide pulsat.
Concussæ patuere fores. Videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam: visaque oculos avertit; at illa
Surgit humo pigra, semesarumque relinquit
Corpora serpentûm, passuque incedit inerti.
Utque Deam vidit, formaque armisque decoram,
Ingemuit, vultumque ima ad suspiria duxit.
Pallor in ore sedet; macies in corpore toto:
Nusquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno.
Risus abest; nisi quem visi movere dolores.
Nec fruitur somno, vigilacibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum; carpitque et carpitur una,
Suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
Talibus adfata est breviter Tritonia dictis:
« Infice tabe tua natarum Cecropis unam:
Sic opus est. Aglauros ea est. » Haud plura locuta,
Fugit, et impressa tellurem reppulit hasta.
Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens,
Murmura parva dedit; successurumque Minervæ
Indoluit: baculumque capit, quod spinea totum

Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacunque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas, et summa cacumina carpit:
Adflatuque suo populos, urbesque, domosque
Polluit, et tandem Tritonida conspicit arcem,
Ingeniis, opibusque, et festa pace virentem;
Vixque tenet lacrymas, quia nil lacrymabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natæ,
Jussa facit; pectusque manu ferrugine tincta
Tangit; et hamatis præcordia sentibus implet;
Inspiratque nocens virus; piceumque per ossa
Dissipat, et medio spargit pulmone venenum.
Neve mali spatium causæ per latius errent,
Germanam ante oculos, fortunatumque sororis
Conjugium, pulchraque Deum sub imagine ponit:
Cunctaque magna facit. Quibus irritata, dolore
Cecropis occulto mordetur; et anxia nocte,
Anxia luce gemit; lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies incerto saucia sole:
Felicisque bonis non secius uritur Herses,
Quam quum spinosis ignis supponitur herbis;
Quæ neque dant flammas, lenique vapore cremantur.
Sæpe mori voluit, ne quidquam tale videret:
Sæpe, velut crimen, rigido narrare parenti.
Denique in adverso venientem limine sedit
Exclusura Deum. Cui blandimenta, precesque,
Verbaque jactanti mitissima, « Desine, dixit:

Hinc ego me non sum nisi te motura repulso. »
« Stemus, ait, pacto, velox Cyllenius, isto : »
Cælatasque fores virga patefecit. At illi
Surgere conanti partes, quascunque sedendo
Flectimur, ignava nequeunt gravitate moveri.
Illa quidem recto pugnat se attollere trunco :
Sed genuum junctura riget, frigusque per artus
Labitur; et pallent amisso sanguine venæ.
Utque malum late solet immedicabile cancer
Serpere, et illæsas vitiatis addere partes:
Sic letalis hiems paulatim in pectora venit;
Vitalesque vias, et respiramina clausit.
Nec conata loqui est; nec, si conata fuisset,
Vocis haberet iter. Saxum jam colla tenebat;
Oraque duruerant, signumque exsangue sedebat.
Nec lapis albus erat : sua mens infecerat illam.

XV. Has ubi verborum pœnas, mentisque profanæ
Cepit Atlantiades; dictas a Pallade terras
Linquit, et ingreditur jactatis æthera pennis.
Sevocat hunc genitor; nec causam fassus amoris,
« Fide minister, ait, jussorum, nate, meorum,
Pelle moram, solitoque celer delabere cursu;
Quæque tuam matrem tellus a parte sinistra
Suspicit, indigenæ Sidonida nomine dicunt,
Hanc pete : quodque procul montano gramine pasci
Armentum regale vides, ad litora verte. »

Dixit: et expulsi jamdudum monte juvenci
Litora jussa petunt, ubi magni filia regis
Ludere, virginibus Tyriis comitata, solebat.
Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
Majestas et amor. Sceptri gravitate relicta,
Ille pater rectorque Deûm, cui dextra trisulcis
Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri; mixtusque juvencis
Mugit, et in teneris formosus obambulat herbis.
Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster.
Colla toris exstant: armis palearia pendent:
Cornua parva quidem, sed quæ contendere possis
Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
Nullæ in fronte minæ, nec formidabile lumen;
Pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
Quod tam formosus, quod prœlia nulla minetur.
Sed, quamvis mitem, metuit contingere primo:
Mox adit, et flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans; et, dum veniat sperata voluptas,
Oscula dat manibus: vix, ah! vix cetera differt.
Et nunc adludit, viridique exsultat in herba:
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis;
Paulatimque metu demto, modo pectora præbet
Virginea plaudenda manu; modo cornua sertis
Impedienda novis. Ausa est quoque regia virgo,
Nescia quem premeret, tergo considere tauri.

Tum Deus a terra, siccoque a litore, sensim
Falsa pedum primis vestigia ponit in undis:
Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti
Fert prædam. Pavet hæc: litusque ablata relictum
Respicit, et dextra cornum tenet: altera dorso
Imposita est: tremulæ sinuantur flamine vestes.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER TERTIUS.

LIBRI TERTII

ARGUMENTUM.

I. CADMI de serpente victoria. — II. Draconis dentes in viros armatos. — III. ACTÆON in cervum. — IV. BACCHUS ex Semele, Cadmi filia. — V. TIRESIAS oculis captus. — VI. ECHO in vocem. — VII. NARCISSUS in florem. — VIII. In Bacchum PENTHEUS invehitur. — IX. Nautæ in Delphinos. — X. PENTHEUS a Mænadibus discerptus.

METAMORPHOSEON

LIBER TERTIUS.

JAMQUE Deus, posita fallacis imagine tauri,
Se confessus erat; Dictæaque rura tenebat :
Quum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat, et pœnam, si non invenerit, addit
Exsilium, facto pius et sceleratus eodem.
Orbe pererrato, (quis enim deprendere possit
Furta Jovis?) profugus patriamque iramque parentis
Vitat Agenorides; Phœbique oracula supplex
Consulit, et, quæ sit tellus habitanda, requirit.
« Bos tibi, Phœbus ait, solis occurret in arvis,
Nullum passa jugum, curvique immunis aratri.
Hac duce carpe vias; et, qua requieverit herba,
Mœnia fac condas, Bœotiaque illa vocato. »
  Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro :
Incustoditam lente videt ire juvencam,
Nullum servitii signum cervice gerentem :
Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu;
Auctoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada Cephisi, Panopesque evaserat arva;
Bos stetit; et, tollens spatiosam cornibus altis
Ad cœlum frontem, mugitibus impulit auras.

Atque ita, respiciens comites sua terga sequentes,
Procubuit, teneraque latus submisit in herba.
Cadmus agit grates, peregrinæque oscula terræ
Figit, et ignotos montes agrosque salutat.
Sacra Jovi facturus erat: jubet ire ministros,
Et petere e vivis libandas fontibus undas.

I. Silva vetus stabat, nulla violata securi:
Est specus in medio, virgis ac vimine densus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum;
Uberibus fecundus aquis. (Hoc conditus antro
Martius anguis erat, cristis præsignis et auro;
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno;
Tresque vibrant linguæ; triplici stant ordine dentes.)
Quem postquam Tyria lucum de gente profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum; longum caput extulit antro
Cæruleus serpens, horrendaque sibila misit.
Effluxere urnæ manibus; sanguisque relinquit
Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, et immensos saltu sinuatur in arcus:
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus: tantoque est corpore, quanto,
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
Nec mora: Phœnicas (sive illi tela parabant,
Sive fugam; sive ipse timor prohibebat utrumque)

Occupat; hos morsu, longis complexibus illos;
Hos necat adflatos funesti tabe veneni.
Fecerat exiguas jam Sol altissimus umbras:
Quæ mora sit sociis miratur Agenore natus;
Vestigatque viros. Tegimen derepta leoni
Pellis erat; telum splendenti lancea ferro,
Et jaculum, teloque animus præstantior omni.
Ut nemus intravit, letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua;
« Aut ultor vestræ, fidissima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. » Dixit: dextraque molarem
Sustulit, et magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Mœnia mota forent: serpens sine vulnere mansit;
Loricæque modo squamis defensus, et atræ
Duritia pellis, validos cute reppulit ictus.
At non duritia jaculum quoque vincit eadem:
Quod medio lentæ fixum curvamine spinæ
Constitit, et toto descendit in ilia ferro.
Ille, dolore ferox, caput in sua terga retorsit;
Vulneraque adspexit, fixumque hastile momordit.
Idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit: ferrum tamen ossibus hæret.
Tum vero, postquam solitas accessit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis:
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus:

Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
Cingitur: interdum longa trabe rectior exit.
Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis,
Fertur, et obstantes proturbat pectore silvas.
Cedit Agenorides paulum; spolioque leonis
Sustinet incursus; instantiaque ora retardat
Cuspide prætenta. Furit ille, et inania duro
Vulnera dat ferro; frangitque in acumine dentes.
Jamque veneuifero sanguis manare palato
Cœperat, et virides adspergine tinxerat herbas;
Sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu,
Læsaque colla dabat retro, plagamque sedere
Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat:
Donec Agenorides conjectum in gutture ferrum
Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
Obstitit, et fixa est pariter cum robore cervix.
Pondere serpentis curvata est arbor, et imæ
Parte flagellari gemuit sua robora caudæ.
Dum spatium victor victi considerat hostis,
Vox subito audita est (neque erat cognoscere promtum
Unde; sed audita est): « Quid, Agenore nate, peremtum
Serpentem spectas? et tu spectabere serpens. »
Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem
Perdiderat, gelidoque comæ terrore rigebant.

II. Ecce viri fautrix, superas delapsa per auras,
Pallas adest: motæque jubet supponere terræ
Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret: et, ut presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi jussos, mortalia semina, dentes.
Inde (fide majus) glebæ cœpere moveri;
Primaque de sulcis acies apparuit hastæ.
Tegmina mox capitum picto nutantia cono;
Mox humeri, pectusque, onerataque brachia telis
Exsistunt: crescitque seges clypeatà virorum.
Sic, ubi tolluntur festis aulæa theatris,
Surgere signa solent; primumque ostendere vultum,
Cetera paulatim; placidoque educta tenore
Tota patent; imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
« Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat; nec te civilibus insere bellis. »
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus ense ferit: jaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo
Vivit, et exspirat, modo quas acceperat, auras.
Exemploque pari furit omnis turba; suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Jamque brevis spatium vitæ sortita juventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem,
Quinque superstitibus: quorum fuit unus Echion.

Is sua jecit humi, monitu Tritonidis, arma;
Fraternæque fidem pacis petiitque, deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes,
Quum posuit jussam Phœbeis sortibus urbem.

III. Jam stabant Thebæ: poteras jam, Cadme, videri
Exsilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
Contigerant: huc adde genus de conjuge tanta,
Tot natos, natasque, et, pignora cara, nepotes;
Hos quoque jam juvenes: sed scilicet ultima semper
Exspectanda dies homini: dicique beatus
Ante obitum nemo, supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
Addita; vosque canes satiatæ sanguine herili.
At bene si quæras, Fortunæ crimen in illo,
Non scelus invenies: quod enim scelus error habebat?
Mons erat, infectus variarum cæde ferarum:
Jamque dies rerum medias contraxerat umbras;
Et Sol ex æquo meta distabat utraque;
Quum juvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore:
« Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunamque dies habuit satis. Altera lucem
Quum croceis evecta rotis Aurora reducet,
Propositum repetamus opus. Nunc Phœbus utraque
Distat idem terra, finditque vaporibus arva.

Sistite opus præsens, nodosaque tollite lina. »
Jussa viri faciunt, intermittuntque laborem.
  Vallis erat piceis, et acuta densa cupressu,
Nomine Gargaphie, succinctæ cura Dianæ;
Cujus in extremo est antrum nemorale recessu,
Arte laboratum nulla. Simulaverat artem
Ingenio Natura suo : nam pumice vivo,
Et levibus tophis nativum duxerat arcum.
Fons sonat a dextra, tenui perlucidus unda,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
Hic Dea silvarum, venatu fessa, solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.
Quo postquam subiit; Nympharum tradidit uni
Armigeræ jaculum, pharetramque, arcusque retentos.
Altera depositæ subjecit brachia pallæ.
Vincla duæ pedibus demunt. Nam doctior illis
Ismenis Crocale, sparsos per colla capillos
Colligit in nodum; quamvis erat ipsa solutis.
Excipiunt laticem Nepheleque, Hyaleque, Rhanisque,
Et Psecas, et Phiale; funduntque capacibus urnis.
Dumque ibi perluitur solita Titania lympha;
Ecce nepos Cadmi, dilata parte laborum,
Per nemus ignotum non certis passibus errans,
Pervenit in lucum : sic illum fata ferebant.
Qui simul intravit rorantia fontibus antra;
Sicut erant, viso, nudæ sua pectora Nymphæ
Percussere, viro; subitisque ululatibus omne

Implevere nemus; circumfusæque Dianam
Corporibus texere suis. Tamen altior illis
Ipsa Dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Qui color infectis adversi Solis ab ictu
Nubibus esse solet, aut purpureæ Auroræ;
Is fuit in vultu visæ sine veste Dianæ.
Quæ, quamquam comitum turba stipata suarum,
In latus obliquum tamen adstitit, oraque retro
Flexit; et, ut vellet promtas habuisse sagittas,
Quas habuit, sic hausit aquas; vultumque virilem
Perfudit; spargensque comas ultricibus undis,
Addidit hæc cladis prænuntia verba futuræ:
« Nunc tibi me posito visam velamine narres,
Si poteris narrare, licet. » Nec plura minata,
Dat sparso capiti vivacis cornua cervi:
Dat spatium collo, summasque cacuminat aures:
Cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
Cruribus, et velat maculoso vellere corpus.
Additus et pavor est. Fugit Autonoeius heros:
Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
Ut vero solitis sua cornua vidit in undis,
Me miserum! dicturus erat: vox nulla secuta est.
Ingemuit; vox illa fuit; lacrymæque per ora
Non sua fluxerunt. Mens tantum pristina mansit.

Quid faciat? repetatne domum, et regalia tecta?
An lateat silvis? timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat, videre canes; primusque Melampus,

Ichnobatesque sagax latratu signa dedere;
Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
Pamphagus, et Dorceus, et Oribasus, Arcades omnes;
Nebrophonosque valens, et trux cum Lælape Theron,
Et pedibus Pterelas, et naribus utilis Agre,
Hylæusque fero nuper percussus ab apro,
Deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta
Pœmenis, et natis comitata Harpyia duobus,
Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon,
Et Dromas, et Canace, Sticteque, et Tigris, et Alce,
Et niveis Leucon, et villis Asbolus atris,
Prævalidusque Lacon, et cursu fortis Aello,
Et Thous, et Cyprio velox cum fratre Lycisce,
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos, et Melaneus, hirsutaque corpore Lachne;
Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati,
Labros et Agriodos, et acutæ vocis Hylactor:
Quasque referre mora est. Ea turba cupidine prædæ
Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quæ fuerat loca sæpe secutus.
Heu! famulos fugit ipse suos! clamare libebat:
« Actæon ego sum! dominum cognoscite vestrum. »
Verba animo desunt: resonat latratibus æther.
Prima Melanchætes in tergo vulnera fecit;
Proxima Theridamas; Oresitrophos hæsit in armo.

Tardius exierant, sed per compendia montis
Anticipata via est. Dominum retinentibus illis,
Cetera turba coit, confertque in corpore dentes.
Jam loca vulneribus desunt: gemit ille, sonumque,
Etsi non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet: mœstisque replet juga nota querelis:
Et genibus supplex positis, similisque roganti,
Circumfert tacitos, tanquam sua brachia, vultus.

At comites rapidum solitis hortatibus agmen
Ignari instigant, oculisque Actæona quærunt;
Et velut absentem certatim Actæona clamant.
Ad nomen caput ille refert, ut abesse queruntur,
Nec capere oblatæ segnem spectacula prædæ.
Vellet abesse quidem; sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant; mersisque in corpore rostris
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.
Nec, nisi finita per plurima vulnera vita,
Ira pharetratæ fertur satiata Dianæ.

IV. Rumor in ambiguo est: aliis violentior æquo
Visa Dea est; alii laudant, dignamque severa
Virginitate vocant. Pars invenit utraque causas.
Sola Jovis conjux non tam culpetne probetne
Eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductæ
Gaudet; et a Tyria collectum pellice transfert
In generis socios odium: subit ecce priori

Causa recens, gravidamque dolet de semine magni
Esse Jovis Semelen. Tum linguam ad jurgia solvit.
« Effeci quid enim toties per jurgia? dixit.
Ipsa petenda mihi est : ipsam, si maxima Juno
Rite vocor, perdam ; si me gemmantia dextra
Sceptra tenere decet ; si sum regina, Jovisque
Et soror et conjux, certe soror. At puto, furto est
Contenta ; et thalami brevis est injuria nostri.
Concipit ; id deerat : manifestaque crimina pleno
Fert utero ; et mater, quod jus mihi contigit uni,
De Jove vult fieri. Tanta est fiducia formæ !
Fallat eam faxo : nec sim Saturnia, si non
Ab Jove mersa suo Stygias penetrarit ad undas. »
Surgit ab his solio ; fulvaque recondita nube
Limen adit Semeles. Nec nubes ante removit,
Quam simulavit anum ; posuitque ad tempora canos ;
Sulcavitque cutem rugis ; et curva trementi
Membra tulit passu ; vocem quoque fecit anilem :
Ipsaque fit Beroe, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi, captato sermone, diuque loquendo,
Ad nomen venere Jovis ; suspirat : et, « Optem
Jupiter ut sit, ait : metuo tamen omnia. Multi
Nomine Divorum thalamos subiere pudicos.
Nec tamen esse Jovis satis est : det pignus amoris,
Si modo verus is est ; quantusque et qualis ab alta
Junone excipitur, tantus talisque rogato
Det tibi complexus, suaque ante insignia sumat. »

Talibus ignaram Juno Cadmeida dictis
Formarat. Rogat illa Jovem sine nomine munus.
Cui Deus, « Elige, ait : nullam patiere repulsam.
Quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunto
Numina torrentis : timor et deus ille deorum. »
Læta malo, nimiumque potens, perituraque amantis
Obsequio Semele, « Qualem Saturnia, dixit,
Te solet amplecti, Veneris quum fœdus initis,
Da mihi te talem. » Voluit Deus ora loquentis
Opprimere : exierat jam vox properata sub auras.
Ingemuit : neque enim non hæc optasse, neque ille
Non jurasse potest. Ergo mœstissimus altum
Æthera conscendit, nutuque sequentia traxit
Nubila : quîs nimbos, immixtaque fulgura ventis
Addidit, et tonitrus, et inevitabile fulmen.
Qua tamen usque potest, vires sibi demere tentat ;
Nec, quo centimanum dejecerat igne Typhœa,
Nunc armatur eo : nimium feritatis in illo.
Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
Sævitiæ flammæque minus, minus addidit iræ :
Tela secunda vocant Superi. Capit illa ; domumque
Intrat Agenoream. Corpus mortale tumultus
Non tulit ætherios, donisque jugalibus arsit.
Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener (si credere dignum)
Insuitur femori ; maternaque tempora complet.
Furtim illum primis Ino matertera cunis

Educat: inde datum Nymphæ Nyseides antris
Occuluere suis, lactisque alimenta dedere.

V. Dumque ea per terras fatali lege geruntur;
Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi:
Forte Jovem memorant, diffusum nectare, curas
Seposuisse graves, vacuaque agitasse remissos
Cum Junone jocos; et, « Major vestra profecto est,
Quam quæ contingat maribus, dixisse, voluptas. »
Illa negat. Placuit quæ sit sententia docti
Quærere Tiresiæ. Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
Corpora serpentûm baculi violaverat ictu:
Deque viro factus (mirabile) femina, septem
Egerat autumnos. Octavo rursus eosdem
Vidit; et, « Est vestræ si tanta potentia plagæ,
Dixit, ut auctoris sortem in contraria mutet;
Nunc quoque vos feriam. » Percussis anguibus îsdem
Forma prior rediit, genitivaque rursus imago.
Arbiter hic igitur sumtus de lite jocosa,
Dicta Jovis firmat. Gravius Saturnia justo,
Nec pro materia fertur doluisse: suique
Judicis æterna damnavit lumina nocte.
At pater omnipotens (neque enim licet irrita cuiquam
Facta dei fecisse deo) pro lumine ademto
Scire futura dedit; pœnamque levavit honore.
Ille per Aonias, fama celeberrimus, urbes

Irreprehensa dabat populo responsa petenti.
Prima fide vocisque ratæ tentamina sumsit
Cærula Liriope, quam quondam flumine curvo
Implicuit, clausæque suis Cephisos in undis
Vim tulit. Enixa est utero pulcherrima pleno
Infantem, Nymphis jam nunc qui posset amari;
Narcissumque vocat. De quo consultus, an esset
Tempora maturæ visurus longa senectæ,
Fatidicus vates, « Si se non viderit, inquit. »
Vana diu visa est vox auguris: exitus illam,
Resque probat, letique genus, novitasque furoris.

VI. Jamque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat; poteratque puer, juvenisque videri.
Multi illum juvenes, multæ cupiere puellæ:
Sed fuit in tenera tam dira superbia forma;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.
Adspicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
Vocalis Nymphe, quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
Corpus adhuc Echo, non vox erat; et tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
Reddere de multis ut verba novissima posset.
Fecerat hoc Juno: quia, quum deprendere posset
Sub Jove sæpe suo Nymphas in monte jacentes,
Illa deam longo prudens sermone tenebat,
Dum fugerent Nymphæ. Postquam Saturnia sensit;

«Hujus, ait, linguæ, qua sum delusa, potestas
Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus.»
Reque minas firmat. Tamen hæc in fine loquendi
Ingeminat voces, auditaque verba reportat.
  Ergo tibi Narcissum, per devia lustra vagantem,
Vidit, et incaluit, sequitur vestigia furtim.
Quoque magis sequitur, flamma propiore calescit;
Non aliter, quam quum summis circumlita tædis
Admotam rapiunt vivacia sulphura flammam.
O! quoties voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces! natura repugnat;
Nec sinit incipiat; sed, quod sinit, illa parata est
Exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Forte puer, comitum seductus ab agmine fido,
Dixerat, Ecquis adest? et, Adest, responderat Echo.
Hic stupet; utque aciem partes dimisit in omnes,
Voce, Veni, clamat magna. Vocat illa vocantem.
Respicit: et nullo rursus veniente, Quid, inquit,
Me fugis? et totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat; et, alternæ deceptus imagine vocis,
Huc coeamus, ait: nullique libentius unquam
Responsura sono, Coeamus, retulit Echo:
Et verbis favet ipsa suis; egressaque silvis
Ibat, ut injiceret sperato brachia collo.
Ille fugit, fugiensque, Manus complexibus aufer:
Ante, ait, emoriar, quam sit tibi copia nostri.
Retulit illa nihil, nisi, Sit tibi copia nostri.

Spreta latet silvis: pudibundaque frondibus ora
Protegit; et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen hæret amor, crescitque dolore repulsæ.
Attenuant vigiles corpus miserabile curæ:
Adducitque cutem macies; et in aera succus
Corporis omnis abit: vox tantum, atque ossa supersunt.
Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
Inde latet silvis: nulloque in monte videtur;
Omnibus auditur. Sonus est, qui vivit in illa.
Sic hanc, sic alias, undis aut montibus ortas,
Luserat hic Nymphas; sic cœtus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad æthera tollens,
« Sic amet iste, licet, sic non potiatur amato! »
Dixerat. Adsensit precibus Rhamnusia justis.

VII. Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque pastores, neque pastæ monte capellæ
Contigerant, aliudve pecus: quem nulla volucris,
Nec fera turbarat, nec lapsus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod proximus humor alebat:
Silvaque, sole lacum passura tepescere nullo.
Hic puer, et studio venandi lassus et æstu,
Procubuit; faciemque loci, fontemque secutus.
Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit;
Dumque bibit, visæ correptus imagine formæ,
Spem sine corpore amat: corpus putat esse, quod umbra est.
Adstupet ipse sibi; vultuque immotus eodem

Hæret, ut e Pario formatum marmore signum.
Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
Impubesque genas, et eburnea colla, decusque
Oris, et in niveo mixtum candore ruborem;
Cunctaque miratur, quibus est mirabilis; ipse
Se cupit imprudens; et, qui probat, ille probatur;
Dumque petit, petitur; pariterque incendit, et ardet.
Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti!
In medias quoties, visum captantia collum,
Brachia mersit aquas, nec se deprendit in illis!
Quid videat, nescit; sed, quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
Quod petis, est nusquam: quod amas, avertere, perdes.
Ista repercussæ, quam cernis, imaginis umbra est.
Nil habet ista sui, tecumque venitque manetque:
Tecum discedat, si tu discedere possis.
Non illum Cereris, non illum cura quietis
Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
Spectat inexpleto mendacem lumine formam:
Perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus,
Ad circumstantes tendens sua brachia silvas,
« Ecquis, io silvæ, crudelius, inquit, amavit?
Scitis enim, et multis latebra opportuna fuistis.
Ecquem, quum vestræ tot agantur secula vitæ,
Qui sic tabuerit, longo meministis in ævo?

Et placet, et video : sed quod videoque, placetque,
Non tamen invenio : tantus tenet error amantem !
Quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens,
Nec via, nec montes, nec clausis mœnia portis :
Exigua prohibemur aqua. Cupit ipse teneri :
Nam quoties liquidis porreximus oscula lymphis,
Hic toties ad me resupino nititur ore.
Posse putes tangi. Minimum est, quod amantibus obstat.
Quisquis es, huc exi. Quid me, puer unice, fallis?
Quove petitus abis? certe nec forma, nec ætas
Est mea, quam fugias; et amarunt me quoque Nymphæ.
Spem mihi, nescio quam, vultu promittis amico :
Quumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro :
Quum risi, adrides : lacrymas quoque sæpe notavi,
Me lacrymante, tuas. Nictu quoque signa remittis;
Et, quantum motu formosi suspicor oris,
Verba refers, aures non pervenientia nostras.
In te ego sum, sensi; nec me mea fallit imago.
Uror amore meî : flammas moveoque feroque.
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio, mecum est : inopem me copia fecit.
O! utinam nostro secedere corpore possem!
Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abesset.
Jamque dolor vires adimit : nec tempora vitæ
Longa meæ superant; primoque exstinguor in ævo;
Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores.
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset!

Nunc duo concordes anima moriemur in una. »
Dixit, et ad faciem rediit male sanus eamdem;
Et lacrymis turbavit aquas; obscuraque moto
Reddita forma lacu est; quam quum vidisset abire,
« Quo fugis? o! remane; nec me, crudelis, amantem
Desere, clamavit. Liceat, quod tangere non est,
Adspicere, et misero præbere alimenta furori! »
Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem;
Non aliter, quam poma solent, quæ candida parte,
Parte rubent: aut ut, variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quæ simul adspexit liquefacta rursus in unda,
Non tulit ulterius: sed, ut intabescere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæve pruinæ
Sole tepente solent, sic attenuatus amore
Liquitur, et cæco paulatim carpitur igni.
Et neque jam color est mixto candore rubori;
Nec vigor, et vires, et quæ modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
Indoluit: quotiesque puer miserabilis, Eheu!
Dixerat; hæc resonis iterabat vocibus, Eheu!
Quumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Hæc quoque reddebat sonitum plangoris eumdem.
Ultima vox solitam fuit hæc spectantis in undam:

Heu! frustra dilecte puer! totidemque remisit
Verba locus; dictoque Vale, Vale inquit et Echo.
Ille caput viridi fessum submisit in herba:
Lumina nox claudit, domini mirantia formam.
Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
In Stygia spectabat aqua. Planxere sorores
Naiades, et sectos fratri posuere capillos.
Planxere et Dryades: plangentibus adsonat Echo.
Jamque rogum, quassasque faces, feretrumque parabant:
Nusquam corpus erat: croceum pro corpore florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.

VIII. Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
Adtulerat famam: nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
Contemtor Superûm, Pentheus: præsagaque ridet
Verba senis; tenebrasque et cladem lucis ademtæ
Objicit. Ille movens albentia tempora canis,
« Quam felix esses, si tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres, nec Bacchia sacra videres!
Jamque dies aderit, jamque haud procul auguror esse,
Qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber.
Quem nisi templorum fueris dignatus honore,
Mille lacer spargere locis; et sanguine silvas
Fœdabis, matremque tuam, matrisque sorores.
Evenient: neque enim dignabere numen honore:
Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris. »

Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides sequitur; responsaque vatis aguntur.
Liber adest : festisque fremunt ululatibus agri :
Turba ruunt : mixtæque viris matresque, nurusque,
Vulgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur.
« Quis furor, anguigenæ, proles Mavortia, vestras
Attonuit mentes? Pentheus ait : ærane tantum
Ære repulsa valent? et adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? ut, quos non belliger ensis,
Non tuba terruerint, non strictis agmina telis;
Femineæ voces, et mota insania vino,
Obscœnique greges, et inania tympana vincant?
Vosne, senes, mirer? qui longa per æquora vecti
Hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates :
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior ætas,
O juvenes! propiorque meæ, quos arma tenere,
Non thyrsos; galeaque tegi, non fronde, decebat?
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati;
Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis. Pro fontibus ille lacuque
Interiit : at vos pro fama vincite vestra.
Ille dedit leto fortes : vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. Si fata vetabant
Stare diu Thebas, utinam tormenta virique
Mœnia diruerent; ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine; sorsque querenda,
Non celanda foret; lacrymæque pudore carerent.

Spreta latet silvis : pudibundaque frondibus ora
Protegit; et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen hæret amor, crescitque dolore repulsæ.
Attenuant vigiles corpus miserabile curæ :
Adducitque cutem macies; et in aera succus
Corporis omnis abit : vox tantum, atque ossa supersunt.
Vox manet : ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
Inde latet silvis : nulloque in monte videtur;
Omnibus auditur. Sonus est, qui vivit in illa.
Sic hanc, sic alias, undis aut montibus ortas,
Luserat hic Nymphas; sic cœtus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad æthera tollens,
« Sic amet iste, licet, sic non potiatur amato! »
Dixerat. Adsensit precibus Rhamnusia justis.

VII. Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque pastores, neque pastæ monte capellæ
Contigerant, aliudve pecus : quem nulla volucris,
Nec fera turbarat, nec lapsus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod proximus humor alebat :
Silvaque, sole lacum passura tepescere nullo.
Hîc puer, et studio venandi lassus et æstu,
Procubuit; faciemque loci, fontemque secutus.
Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit;
Dumque bibit, visæ correptus imagine formæ,
Spem sine corpore amat : corpus putat esse, quod umbra est.
Adstupet ipse sibi; vultuque immotus eodem

Hæret, ut e Pario formatum marmore signum.
Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
Impubesque genas, et eburnea colla, decusque
Oris, et in niveo mixtum candore ruborem;
Cunctaque miratur, quibus est mirabilis; ipse
Se cupit imprudens; et, qui probat, ille probatur;
Dumque petit, petitur; pariterque incendit, et ardet.
Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti!
In medias quoties, visum captantia collum,
Brachia mersit aquas, nec se deprendit in illis!
Quid videat, nescit; sed, quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
Quod petis, est nusquam: quod amas, avertere, perdes.
Ista repercussæ, quam cernis, imaginis umbra est.
Nil habet ista sui, tecumque venitque manetque:
Tecum discedat, si tu discedere possis.
Non illum Cereris, non illum cura quietis
Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
Spectat inexpleto mendacem lumine formam:
Perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus,
Ad circumstantes tendens sua brachia silvas,
« Ecquis, io silvæ, crudelius, inquit, amavit?
Scitis enim, et multis latebra opportuna fuistis.
Ecquem, quum vestræ tot agantur secula vitæ,
Qui sic tabuerit, longo meministis in ævo?

Et placet, et video : sed quod videoque, placetque,
Non tamen invenio : tantus tenet error amantem!
Quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens,
Nec via, nec montes, nec clausis mœnia portis :
Exigua prohibemur aqua. Cupit ipse teneri :
Nam quoties liquidis porreximus oscula lymphis,
Hic toties ad me resupino nititur ore.
Posse putes tangi. Minimum est, quod amantibus obstat.
Quisquis es, huc exi. Quid me, puer unice, fallis?
Quove petitus abis? certe nec forma, nec ætas
Est mea, quam fugias; et amarunt me quoque Nymphæ.
Spem mihi, nescio quam, vultu promittis amico :
Quumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro :
Quum risi, adrides : lacrymas quoque sæpe notavi,
Me lacrymante, tuas. Nictu quoque signa remittis;
Et, quantum motu formosi suspicor oris,
Verba refers, aures non pervenientia nostras.
In te ego sum, sensi; nec me mea fallit imago.
Uror amore meî : flammas moveoque feroque.
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio, mecum est : inopem me copia fecit.
O! utinam nostro secedere corpore possem!
Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abesset.
Jamque dolor vires adimit : nec tempora vitæ
Longa meæ superant; primoque exstinguor in ævo;
Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores.
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset!

Nunc duo concordes anima moriemur in una. »
  Dixit, et ad faciem rediit male sanus eamdem;
Et lacrymis turbavit aquas; obscuraque moto
Reddita forma lacu est; quam quum vidisset abire,
« Quo fugis? o! remane; nec me, crudelis, amantem
Desere, clamavit. Liceat, quod tangere non est,
Adspicere, et misero præbere alimenta furori! »
Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem;
Non aliter, quam poma solent, quæ candida parte,
Parte rubent: aut ut, variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quæ simul adspexit liquefacta rursus in unda,
Non tulit ulterius: sed, ut intabescere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæve pruinæ
Sole tepente solent, sic attenuatus amore
Liquitur, et cæco paulatim carpitur igni.
Et neque jam color est mixto candore rubori;
Nec vigor, et vires, et quæ modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
Indoluit: quotiesque puer miserabilis, Eheu!
Dixerat; hæc resonis iterabat vocibus, Eheu!
Quumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Hæc quoque reddebat sonitum plangoris eumdem.
Ultima vox solitam fuit hæc spectantis in undam:

Heu! frustra dilecte puer! totidemque remisit
Verba locus; dictoque Vale, Vale inquit et Echo.
Ille caput viridi fessum submisit in herba:
Lumina nox claudit, domini mirantia formam.
Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
In Stygia spectabat aqua. Planxere sorores
Naiades, et sectos fratri posuere capillos.
Planxere et Dryades: plangentibus adsonat Echo.
Jamque rogum, quassasque faces, feretrumque parabant:
Nusquam corpus erat: croceum pro corpore florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.

VIII. Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
Adtulerat famam: nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
Contemtor Superûm, Pentheus: præsagaque ridet
Verba senis; tenebrasque et cladem lucis ademtæ
Objicit. Ille movens albentia tempora canis,
« Quam felix esses, si tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres, nec Bacchia sacra videres!
Jamque dies aderit, jamque haud procul auguror esse,
Qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber.
Quem nisi templorum fueris dignatus honore,
Mille lacer spargere locis; et sanguine silvas
Fœdabis, matremque tuam, matrisque sorores.
Evenient: neque enim dignabere numen honore:
Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris. »

Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides sequitur; responsaque vatis aguntur.
Liber adest: festisque fremunt ululatibus agri:
Turba ruunt: mixtæque viris matresque, nurusque,
Vulgusque, proceresque, ignota ad sacra feruntur.
« Quis furor, anguigenæ, proles Mavortia, vestras
Attonuit mentes? Pentheus ait: ærane tantum
Ære repulsa valent? et adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? ut, quos non belliger ensis,
Non tuba terruerint, non strictis agmina telis;
Femineæ voces, et mota insania vino,
Obscœnique greges, et inania tympana vincant?
Vosne, senes, mirer? qui longa per æquora vecti
Hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates:
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior ætas,
O juvenes! propiorque meæ, quos arma tenere,
Non thyrsos; galeaque tegi, non fronde, decebat?
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati;
Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis. Pro fontibus ille lacuque
Interiit: at vos pro fama vincite vestra.
Ille dedit leto fortes: vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. Si fata vetabant
Stare diu Thebas, utinam tormenta virique
Mœnia diruerent; ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine; sorsque querenda,
Non celanda foret; lacrymæque pudore carerent.

At nunc a puero Thebæ capientur inermi,
Quem neque bella juvant, nec tela, nec usus equorum;
Sed madidus myrrha crinis, mollesque coronæ,
Purpuraque, et pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
Adsumtumque patrem, commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen, et Argolicas venienti claudere portas;
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi (famulis hoc imperat), ite, ducemque
Attrahite huc vinctum: jussis mora segnis abesto. »
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
Corripiunt dictis: frustraque inhibere laborant.
Acrior admonitu est; irritaturque retenta,
Et crescit rabies: remoraminaque ipsa nocebant.
Sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
Lenius, et modico strepitu decurrere vidi:
At, quacunque trabes obstructaque saxa tenebant,
Spumeus, et fervens, et ab obice sævior ibat.

IX. Ecce cruentati redeunt; et, Bacchus ubi esset,
Quærenti domino, Bacchum vidisse negarunt.
Hunc, dixere, tamen comitem, famulumque sacrorum
Cepimus, et tradunt manibus post terga ligatis,
Sacra dei quondam Tyrrhena gente secutum.
Adspicit hunc oculis Pentheus, quos ira tremendos
Fecerat; et, quamquam pœnæ vix tempora differt,

« O periture, tuaque aliis documenta dature
Morte, ait, ede tuum nomen, nomenque parentum,
Et patriam; morisque novi cur sacra frequentes. »
Ille metu vacuus: « Nomen mihi, dixit, Acœtes:
Patria, Mæonia est: humili de plebe parentes.
Non mihi, quæ duri colerent, pater, arva juvenci,
Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper et ipse fuit: linoque solebat et hamo
Deciperé, et calamo salientes ducere pisces.
Ars illi sua census erat. Quum traderet artem;
Accipe, quas habeo, studii successor et heres,
Dixit, opes: moriensque mihi nihil ille reliquit,
Præter aquas. Unum hoc possum appellare paternum.
Mox ego, ne scopulis hærerem semper in îsdem,
Addidici regimen, dextra moderante, carinæ
Flectere; et Oleniæ sidus pluviale capellæ,
Taygetenque, Hyadasque oculis, Arctonque notavi,
Ventorumque domos, et portus puppibus aptos.
Forte petens Delon, Chiæ telluris ad oras
Adplicor, et dextris adducor litora remis;
Doque leves saltus, udæque innitor arenæ.
Nox ubi consumta est, Aurora rubescere primum
Cœperat: exsurgo, laticesque inferre recentes
Admoneo; monstroque viam, quæ ducat ad undas.
Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Prospicio; comitesque voco, repetoque carinam.
Adsumus en, inquit sociorum primus Opheltes:

Utque putat, prædam deserto nactus in agro,
Virginea puerum ducit per litora forma.
Ille, mero somnoque gravis, titubare videtur,
Vixque sequi. Specto cultum, faciemque, gradumque:
Nil ibi, quod posset credi mortale, videbam.
Et sensi, et dixi sociis: Quod numen in isto
Corpore sit dubito; sed corpore numen in isto est.
Quisquis es, o! faveas, nostrisque laboribus adsis.
His quoque des veniam. Pro nobis mitte precari,
Dictys ait; quo non alius conscendere summas
Ocyor antennas, prensoque rudente relabi.
Hoc Libys, hoc flavus, proræ tutela, Melanthus,
Hoc probat Alcimedon; et, qui requiemque modumque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus:
Hoc omnes alii: prædæ tam cæca cupido est!
Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
Perpetiar, dixi: pars hic mihi maxima juris.
Inque aditu obsisto. Furit audacissimus omni
De numero Lycabas, qui Thusca pulsus ab urbe
Exsilium, dira pœnam pro cæde, luebat.
Is mihi, dum resto, juvenili guttura pugno
Rupit; et excussum misisset in æquora, si non
Hæsissem, quamvis amens, in fune retentus.
Impia turba probant factum. Tum denique Bacchus
(Bacchus enim fuerat), veluti clamore solutus
Sit sopor, aque mero redeant in pectora sensus,
Quid facitis? quis clamor? ait: qua, dicite, nautæ,

Huc ope perveni? quo me deferre paratis?
Pone metum, Proreus, et quos contingere portus,
Ede, velis, dixit: terra sistere petita.
Naxon, ait Liber, cursus advertite vestros.
Illa mihi domus est: vobis erit hospita tellus.
Per mare fallaces, perque omnia numina jurant,
Sic fore: meque jubent pictæ dare vela carinæ.
Dextera Naxos erat. Dextra mihi lintea danti,
Quid facis, o demens? quis te furor, inquit, Acœte,
Pro se quisque, tenet? lævam pete. Maxima nutu
Pars mihi significat; pars, quid velit, aure susurrat.
Obstupui; Capiatque alius moderamina, dixi:
Meque ministerio scelerisque artisque removi.
Increpor a cunctis; totumque immurmurat agmen.
E quibus Æthalion, Te scilicet omnis in uno
Nostra salus posita est! ait. Et subit ipse, meumque
Explet opus: Naxoque petit diversa relicta.»

«Tum Deus illudens, tanquam modo denique fraudem
Senserit, e puppi pontum prospectat adunca.
Et flenti similis; Non hæc mihi litora, nautæ,
Promisistis, ait: non hæc mihi terra rogata est.
Quo merui pœnam facto? quæ gloria vestra est,
Si puerum juvenes, si multi fallitis unum?
Jamdudum flebam: lacrymas manus impia nostras
Ridet; et impellit properantibus æquora remis.
Per tibi nunc ipsum (nec enim præsentior illo
Est Deus) adjuro, tam me tibi vera referre,

Quam veri majora fide. Stetit æquore puppis
Haud aliter, quam si siccum navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perstant:
Velaque deducunt; geminaque ope currere tentant.
Impediunt hederæ remos, nexuque recurvo
Serpunt, et gravidis distinguunt vela corymbis.
Ipse, racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampineis agitat velatam frondibus hastam.
Quem circa tigres, simulacraque inania lyncum,
Pictarumque jacent fera corpora pantherarum.
Exsiluere viri; sive hoc insania fecit,
Sive timor; primusque Medon nigrescere pinnis,
Corpore depresso, et spinæ curvamina flecti
Incipit. Huic Lycabas, In quæ miracula, dixit,
Verteris? et lati rictus, et panda loquenti
Naris erat, squamamque cutis durata trahebat.
At Libys, obstantes dum vult obvertere remos,
In spatium resilire manus breve vidit; et illas
Jam non esse manus; jam pinnas posse vocari.
Alter ad intortos cupiens dare brachia funes,
Brachia non habuit; truncoque repandus in undas
Corpore desiluit. Falcata novissima cauda est;
Qualia dividuæ sinuantur cornua Lunæ.
Undique dant saltus, multaque adspergine rorant;
Emerguntque iterum, redeuntque sub æquora rursus;
Inque chori ludunt speciem, lascivaque jactant
Corpora; et acceptum patulis mare naribus efflant.

De modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
Restabam solus; pavidum, gelidumque trementi
Corpore, vixque meum firmat Deus, Excute, dicens,
Corde metum, Diamque tene. Delatus in illam,
Accensis aris, Baccheia sacra frequento.»

X. «Præbuimus longis, Pentheus, ambagibus aures,
Inquit; ut ira mora vires absumere posset.
Præcipitem famuli rapite hunc; cruciataque diris
Corpora tormentis Stygiæ demittite nocti.»
Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acœtes
Clauditur in tectis; et, dum crudelia jussæ
Instrumenta necis, ferrumque ignisque parantur;
Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
Sponte sua, fama est, nullo solvente, catenas.
Perstat Echionides; nec jam jubet ire, sed ipse
Vadit, ubi, electus facienda ad sacra, Cithæron
Cantibus et clara Bacchantum voce sonabat.
Ut fremit acer equus, quum bellicus ære canoro
Signa dedit tubicen, pugnæque adsumit amorem:
Penthea sic ictus longis ululatibus æther
Movit, et audito clangore recanduit ira.
Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
Purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt, prima est insano concita motu,
Prima suum misso violavit Penthea thyrso

Mater : « Io, geminæ, clamavit, adeste sorores.
Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. » Ruit omnis in unum
Turba furens ; cunctæ coeunt, cunctæque sequuntur
Jam trepidum, jam verba minus violenta loquentem,
Jam se damnantem, jam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen, « Fer opem, matertera, dixit,
Autonoe : moveant animos Actæonis umbræ. »
Illa, quid Actæon, nescit; dextramque precanti
Abstulit : Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix quæ matri brachia tendat :
Trunca sed ostendens disjectis corpora membris,
« Adspice, mater, » ait. Visis ululavit Agave;
Collaque jactavit, movitque per aera crinem :
Avulsumque caput digitis complexa cruentis,
Clamat, « Io comites, opus hæc victoria nostrum est. »
Non citius frondes autumno frigore tactas,
Jamque male hærentes alta rapit arbore ventus,
Quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitæ nova sacra frequentant,
Turaque dant, sanctasque colunt Ismenides aras.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER QUARTUS.

LIBRI QUARTI

ARGUMENTUM.

I. ALCITHOE repellenda censet Bacchi orgia. — II. In ipsius laudes erumpit poeta. — III. PYRAMUS et THISBE : mora ex albis nigra. — IV. VENERIS cum MARTE adulterium. — V. LEUCOTHOE in arborem turis. — VI. CLYTIE in heliotropium. — VII. HERMAPHRODITUS. — VIII. MINYEIDES in vespertiliones. — IX. INO in Deam marinam : viæ, quæ ducit ad Inferos, descriptio. — X. CADMUS et uxor in angues. — XI. ATLAS in montem. — XII. ANDROMEDA, monstro marino exposita, a Perseo liberatur. — XIII. Nubit Andromede PERSEO. — XIV. GORGONES : crines MEDUSÆ in angues.

METAMORPHOSEON

LIBER QUARTUS.

I. At non Alcithoe Minyeias orgia censet
Accipienda Dei: sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Jovis; sociasque sorores
Impietatis habet. Festum celebrare sacerdos,
Immunes operum dominas famulasque suorum,
Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
Serta comis, manibus frondentes sumere thyrsos
Jusserat: et sævam læsi fore numinis iram
Vaticinatus erat. Parent matresque nurusque;
Telasque, calathosque, infectaque pensa reponunt;
Turaque dant, Bacchumque vocant, Bromiumque, Lyæumque,
Ignigenamque, satumque iterum, solumque bimatrem.
Additur his Nyseus, indetonsusque Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis consitor uvæ;
Nycteliusque, Eleleusque parens, et Iacchus, et Evan;
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes.

II. Tibi enim inconsumta juventas:
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris cœlo: tibi, quum sine cornibus adstas,

Virgineum caput est: Oriens tibi victus, ad usque
Decolor extremo qua tingitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
Sacrilegos mactas: Tyrrhenaque mittis in æquor
Corpora. Tu bijugum pictis insignia frenis
Colla premis lyncum: Bacchæ Satyrique sequuntur,
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet, aut pando non fortiter hæret asello.
Quacunque ingrederis, clamor juvenilis, et una
Femineæ voces, impulsaque tympana palmis,
Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus.
Pacatus, mitisque, rogant Ismenides, adsis;
Jussaque sacra colunt. Solæ Minyeides intus,
Intempestiva turbantes festa Minerva,
Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
Aut hærent telæ, famulasque laboribus urgent.
E quibus una levi deducens pollice filum,
Dum cessant aliæ, commentaque sacra frequentant:
« Nos quoque, quas Pallas, melior Dea, detinet, inquit,
Utile opus manuum vario sermone levemus;
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures. »
Dicta probant, primamque jubent narrare sorores.
Illa, quid e multis referat (nam plurima norat),
Cogitat; et dubia est, de te, Babylonia, narret,
Derceti, quam versa squamis velantibus artus
Stagna Palæstini credunt celebrasse figura:

An magis ut sumtis illius filia pennis
Extremos albis in turribus egerit annos:
Naïs an ut cantu, nimiumque potentibus herbis,
Verterit in tacitos juvenilia corpora pisces;
Donec idem passa est: an, quæ poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
Hæc placet: hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
Talibus orsa modis, lana sua fila sequente.

III. « Pyramus et Thisbe, juvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas Oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam primosque gradus vicinia fecit;
Tempore crevit amor: tædæ quoque jure coissent;
Sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest: nutu signisque loquuntur.
Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
Quum fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per secula longa notatum,
(Quid non sentit amor?) primi sensistis amantes,
Et vocis fecistis iter: tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpe, ut constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc,
Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;

« Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas,
Quantum erat, ut sineres nos toto corpore jungi!
Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures. »
Talia diversa nequidquam sede locuti,
Sub noctem dixere Vale; partique dedere
Oscula quisque suæ, non pervenientia contra.
Postera nocturnos Aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
Fallere custodes, foribusque excedere tentent;
Quumque domo exierint, urbis quoque claustra relinquant:
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Conveniant ad busta Nini, lateantque sub umbra
Arboris. Arbor ibi, niveis uberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent: et lux, tarde decedere visa,
Præcipitatur aquis, et aqüis nox surgit ab îsdem,
Callida per tenebras, versato cardine, Thisbe
Egreditur, fallitque suos; adopertaque vultum
Pervenit ad tumulum; dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in unda.
Quam procul ad lunæ radîos Babylonia Thisbe

Vidit, et obscurum trepido pede fugit in antrum:
Dumque fugit, tergo velamina lapsa relinquit.
Ut lea sæva sitim multa compescuit unda;
Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
  Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus: ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit: « Una duos nox, inquit, perdet amantes:
E quibus illa fuit longa dignissima vita;
Nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi,
In loca plena metus qui jussi nocte venires;
Nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hac habitatis rupe, leones! »
  Sed timidi est optare necem: velamina Thisbes
Tollit, et ad pactæ secum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oscula, vesti;
« Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus. »
Quoque erat accinctus, demittit in ilia ferrum.
Nec mora; ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut jacuit resupinus humi, cruor emicat alte;
Non aliter, quam quum vitiato fistula plumbo
Scinditur, et tenues, stridente foramine, longe
Ejaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.
Arborei fœtus adspergine cædis in atram
Vertuntur faciem; madefactaque sanguine radix

Puniceo tingit pendentia mora colore.
Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, juvenemque oculis animoque requirit:
Quantaque vitarit narrare pericula gestit.
Utque locum, et versam cognovit in arbore formam
(Sic facit incertam pomi color), hæret, an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroque pedem tulit; oraque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit, æquoris instar,
Quod tremit, exigua quum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata suos cognovit amores;
Percutit indignos claro plangore lacertos:
Et laniata comas, amplexaque corpus amatum,
Vulnera supplevit lacrymis, fletumque cruori
Miscuit; et gelidis in vultibus oscula figens:
« Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde. Tua te, carissime, Thisbe,
Nominat: exaudi, vultusque adtolle jacentes. »
Ad nomen Thisbes oculos, jam morte gravatos,
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quæ postquam vestemque suam cognovit, et ense
Vidit ebur vacuum; « Tua te manus, inquit, amorque
Perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
Hoc manus: est et amor; dabit hic in vulnera vires.
Prosequar exstinctum; letique miserrima dicar
Causa comesque tui; quique a me morte revelli
Heu! sola poteras, poteris nec morte revelli.

Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseri, meus illiusque, parentes,
Ut, quos serus amor, quos hora novissima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis; pullosque, et luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris! »
Dixit : et aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc a cæde tepebat.
Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes :
Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
Quodque rogis superest, una requiescit in urna. »

IV. Desierat : mediumque fuit breve tempus; et orsa est
Dicere Leuconoe : vocem tenuere sorores.
« Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
Cepit amor Solem. Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
Hic vidisse Deus : videt hic Deus omnia primus.
Indoluit facto : Junonigenæque marito
Furta tori, furtique locum monstravit. At illi
Et mens, et quod opus fabrilis dextra tenebat,
Excidit. Extemplo graciles ex ære catenas,
Retiaque, et laqueos, quæ lumina fallere possint,
Elimat. Non illud opus tenuissima vincant
Stamina, non summo quæ pendet aranea tigno.

Utque leves tactus, momentaque parva sequantur,
Efficit; et lecto circumdata collocat apte.
Ut venere torum conjux et adulter in unum;
Arte viri, vinclisque nova ratione paratis,
In mediis ambo deprensi amplexibus hærent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas,
Admisitque Deos. Illi jacuere ligati
Turpiter: atque aliquis de Dîs non tristibus optat
Sic fieri turpis. Superi risere: diuque
Hæc fuit in toto notissima fabula cœlo.

V. Exigit indicii memorem Cythereia pœnam;
Inque vices illum, tectos qui læsit amores.
Lædit amore pari. Quid nunc, Hyperione nate,
Forma, calorque tibi, radiataque lumina prosunt?
Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
Ureris igne novo: quique omnia cernere debes,
Leucotheen spectas; et virgine figis in una,
Quos mundo debes, oculos. Modo surgis Eoo
Temperius cœlo: modo serius incidis undis;
Spectandique mora brumales porrigis horas.
Deficis interdum: vitiumque in lumina mentis
Transit; et obscurus mortalia pectora terres.
Nec, tibi quod Lunæ terris propioris imago
Obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
Diligis hanc unam: nec te Clymeneve, Rhodosve,
Nec tenet Æææ genitrix pulcherrima Circes,

Quæque tuos Clytie, quamvis despecta, petebat
Concubitus; ipsoque illo grave vulnus habebat
Tempore. Leucothee multarum oblivia fecit:
Gentis odoriferæ quam formosissima partu
Edidit Eurynome; sed postquam filia crevit,
Quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
Rexit Achæmenias urbes pater Orchamus: isque
Septimus a prisci numeratur origine Beli.
Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
Ambrosiam pro gramine habent: ea fessa diurnis
Membra ministeriis nutrit, reparatque labori.
Dumque ibi quadrupedes cœlestia pabula carpunt,
Noxque vicem peragit; thalamos Deus intrat amatos,
Versus in Eurynomes faciem genitricis; et inter
Bis sex Leucotheen famulas ad lumina cernit
Levia versato ducentem stamina fuso.
Ergo ubi, ceu mater, caræ dedit oscula natæ;
« Res, ait, arcana est: famulæ, discedite; neve
Eripite arbitrium matri, secreta loquenti. »
Paruerunt: thalamoque, Deus, sine teste relicto,
« Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum,
Omnia qui video; per quem videt omnia tellus:
Mundi oculus: mihi, crede, places. » Pavet illa: metuque
Et colus, et fusus digitis cecidere remissis.
Ipse timor decuit. Nec longius ille moratus,
In veram rediit faciem, solitumque nitorem.
At virgo, quamvis inopino territa visu,

Victa nitore Dei, posita vim passa querela est.
Invidit Clytie (neque enim moderatus in illa
Solis amor fuerat), stimulataque pellicis ira
Vulgat adulterium : diffamatumque parenti
Indicat : ille ferox immansuetusque precantem,
Tendentemque manus ad lumina Solis, et, Ille
Vim tulit invitæ, dicentem, defodit alta
Crudus humo; tumulumque super gravis addit arenæ.
Dissipat hunc radiis Hyperione natus; iterque
Dat tibi, quo possis defossos promere vultus.
Nec tu jam poteras enectum pondere terræ
Tollere, Nympha, caput : corpusque exsangue jacebas.
Nil illo fertur volucrum moderator equorum
Post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
Ille quidem gelidos radiorum viribus artus,
Si queat, in vivum tentet revocare calorem;
Sed, quoniam tantis fatum conatibus obstat,
Nectare odorato spargit corpusque locumque,
Multaque præquestus, « Tanges tamen æthera, dixit. »
Protinus imbutum cœlesti nectare corpus
Delicuit, terramque suo madefecit odore;
Virgaque per glebas sensim radicibus actis
Turea surrexit, tumulumque cacumine rupit.

VI. At Clytien (quamvis amor excusare dolorem,
Indiciumque dolor poterat) non amplius auctor
Lucis adit : Venerisque modum sibi fecit in illa.
Tabuit ex illo, dementer amoribus usa,

Nympharum impatiens; et sub Jove, nocte dieque,
Sedit humo nuda, nudis incomta capillis;
Perque novem luces, expers undæque cibique,
Rore mero, lacrymisque suis jejunia pavit;
Nec se movit humo: tantum spectabat euntis
Ora Dei, vultusque suos flectebat ad illum.
Membra ferunt hæsisse solo; partemque coloris
Luridus exsangues pallor convertit in herbas:
Est in parte rubor; violæque simillimus ora
Flos tegit. Illa suum, quamvis radice tenetur,
Vertitur ad Solem, mutataque servat amorem.»
  Dixerat: et factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuisse negant: pars omnia veros
Posse Deos memorant; sed non et Bacchus in illis.
Poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores:
Quæ, radio stantis percurrens stamina telæ,
«Vulgatos taceo, dixit, pastoris amores
Daphnidis Idæi, quem Nymphe pellicis ira
Contulit in saxum: tantus dolor urit amantes?
Nec loquor, ut quondam naturæ jure novato,
Ambiguus fuerit modo vir, modo femina, Scython.
  Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Jovi; largoque satos Curetas ab imbri,
Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores,
Prætereo: dulcique animos novitate tenebo.

VII. Unde sit infamis: quare male fortibus undis
Salmacis enervet, tactosque remolliat artus,

Discite. Causa latet: vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereide natum
Naides Idæis enutrivere sub antris;
Cujus erat facies, in qua materque paterque
Cognosci possent: nomen quoque traxit ab illis.
Is tria quum primum fecit quinquennia, montes
Deseruit patrios; Idaque altrice relicta,
Ignotis errare locis, ignota videre
Flumina gaudebat; studio minuente laborem.
Ille etiam Lycias urbes, Lyciæque propinquos
Caras adit: videt hic stagnum lucentis ad imum
Usque solum lymphæ. Non illic canna palustris,
Nec steriles ulvæ, nec acuta cuspide junci;
Perspicuus liquor est. Stagni tamen ultima vivo
Cespite cinguntur, semperque virentibus herbis.
Nympha colit: sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quæ soleat, nec quæ contendere cursu;
Solaque Naiadum celeri non nota Dianæ.
Sæpe suas illi fama est dixisse sorores:
« Salmaci, vel jaculum, vel pictas sume pharetras,
Et tua cum duris venatibus otia misce. »
Nec jaculum sumit, nec pictas illa pharetras;
Nec sua cum duris venatibus otia miscet:
Sed modo fonte suo formosos perluit artus;
Sæpe Cytoriaco deducit pectine crines;
Et quid se deceat, spectatas consulit undas:
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu,

Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Sæpe legit flores; et tunc quoque forte legebat,
Quum puerum vidit, visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
Quam se composuit, quam circumspexit amictus,
Et finxit vultum, et meruit formosa videri.
Tunc sic orsa loqui : « Puer o dignissime credi
Esse Deus; seu tu Deus es, potes esse Cupido :
Sive es mortalis, qui te genuere, beati;
Et frater felix, et fortunata profecto,
Si qua tibi soror est, et quæ dedit ubera nutrix.
Sed longe cunctis, longeque potentior illis,
Si qua tibi sponsa est, si quam dignabere tæda.
Hæc tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas :
Seu nulla est, ego sim; thalamumque ineamus eumdem. »
Nais ab his tacuit. Pueri rubor ora notavit,
Nescia quid sit amor : sed et erubuisse decebat.
Hic color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
Quum frustra resonant æra auxiliaria, Lunæ.
Poscenti Nymphæ sine fine sororia saltem
Oscula, jamque manus ad eburnea colla ferenti,
« Desine, vel fugio, tecumque, ait, ista relinquo. »
Salmacis extimuit, « Locaque hæc tibi libera trado,
Hospes, ait : » simulatque gradu discedere verso.
Tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
Delituit, flexumque genu submisit; at ille,

Ut puer, et vacuis ut inobservatus in herbis,
Huc it, et hinc illuc; et in adludentibus undis
Summa pedum, taloque tenus vestigia tingit.
Nec mora: temperie blandarum captus aquarum,
Mollia de tenero velamina corpore ponit.
Tum vero obstupuit, nudæque cupidine formæ
Salmacis exarsit: flagrant quoque lumina Nymphes;
Non aliter, quam quum puro nitidissimus orbe
Opposita speculi referitur imagine Phœbus.
Vixque moram patitur: vix jam sua gaudia differt.
Jam cupit amplecti: jam se male continet amens.
Ille, cavis velox adplauso corpore palmis,
Desilit in latices; alternaque brachia ducens
In liquidis translucet aquis, ut eburnea si quis
Signa tegat claro, vel candida lilia, vitro.
« Vicimus! en meus est! » exclamat Nais: et, omni
Veste procul jacta, mediis immittitur undis;
Pugnacemque tenet; luctantiaque oscula carpit;
Subjectatque manus, invitaque pectora tangit;
Et nunc hac juveni, nunc circumfunditur illac.
Denique nitentem contra, elabique volentem
Implicat, ut serpens, quam regia sustinet ales,
Sublimemque rapit: pendens caput illa pedesque
Adligat, et cauda spatiantes implicat alas.
Utve solent hederæ longos intexere truncos:
Utque sub æquoribus deprensum polypus hostem
Continet, ex omni dimissis parte flagellis:

Perstat Atlantiades, sperataque gaudia Nymphæ
Denegat: illa premit; commissaque corpore toto
Sicut inhærebat, «Pugnes licet, improbe, dixit,
Non tamen effugies. Ita Dî jubeatis, et istum
Nulla dies a me, nec me diducat ab isto.»
Vota suos habuere Deos: nam mixta duorum
Corpora junguntur; faciesque inducitur illis
Una, velut si quis conducta cortice ramos
Crescendo jungi, pariterque adolescere cernat.
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt, et forma duplex, nec femina dici,
Nec puer ut possint; neutrumque, et utrumque videntur.
Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra, manus tendens, sed jam non voce virili,
Hermaphroditus ait: «Nato date munera vestro,
Et pater, et genitrix, amborum nomen habenti:
Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir; et tactis subito mollescat in undis.»
Motus uterque parens, nati rata vota biformis
Fecit, et incerto fontem medicamine tinxit.»

VIII. Finis erat dictis; et adhuc Minyeia proles
Urget opus, spernitque Deum, festumque profanat:
Tympana quum subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis; et adunco tibia cornu,
Tinnulaque æra sonant. Redolent myrrhæque, crocique:

Resque fide major, cœpere virescere telæ,
Inque hederæ faciem pendens frondescere vestis.
Pars abit in vites: et quæ modo fila fuerunt,
Palmite mutantur: de stamine pampinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat uvis.
Jamque dies exactus erat, tempusque subibat,
Quod tu nec tenebras, nec possis dicere lucem;
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.
Tecta repente quati, pinguesque ardere videntur
Lampades, et rutilis collucere ignibus ædes;
Falsaque sævarum simulacra ululare ferarum.
Fumida jamdudum latitant per tecta sorores;
Diversæque locis ignes ac lumina vitant.
Dumque petunt latebras, parvos membrana per artus
Porrigitur, tenuique inducit brachia penna.
Nec, qua perdiderint veterem ratione figuram,
Scire sinunt tenebræ: non illas pluma levavit;
Sustinuere tamen se perlucentibus alis;
Conatæque loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt; peraguntque levi stridore querelas.
Tectaque, non silvas, celebrant: lucemque perosæ
Nocte volant, seroque trahunt a vespere nomen.

IX. Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat; magnasque novi matertera vires
Narrat ubique Dei: de totque sororibus expers
Una doloris erat, nisi quem fecere sorores.

Adspicit hanc, natis thalamoque Athamantis habentem
Sublimes animos, et alumno numine, Juno;
Nec tulit: et secum, «Potuit de pellice natus
Vertere Mæonios, pelagoque immergere nautas,
Et laceranda suæ nati dare viscera matri,
Et triplices operire novis Minyeïdas alis:
Nil poterit Juno, nisi inultos flere dolores?
Idque mihi satis est? hæc una potentia nostra est?
Ipse docet quid agam (fas est et ab hoste doceri):
Quidque furor valeat, Penthea cæde satisque
Ac super ostendit. Cur non stimuletur, eatque
Per cognata suis exempla furoribus Ino?»
Est via declivis, funesta nubila taxo:
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners: umbræque recentes
Descendunt illac, simulacraque functa sepulcris.
Pallor Hiemsque tenent late loca senta: novique,
Qua sit iter, Manes, Stygiam quod ducit ad urbem,
Ignorant; ubi sit nigri fera regia Ditis.
Mille capax aditus, et apertas undique portas
Urbs habet; utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore et ossibus umbræ:
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni;
Pars alias artes, antiquæ imitamina vitæ.
Sustinet ire illuc, cœlesti sede relicta,

(Tantum odiis iræque dabat!) Saturnia Juno.
Quo simul intravit, sacroque a corpore pressum
Ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora,
Et tres latratus simul edidit. Illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et implacabile numen.
Carceris ante fores clausas adamante sedebant:
Deque suis atros pectebant crinibus angues.
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
Surrexere Deæ. Sedes Scelerata vocatur.
Viscera præbebat Tityos lanianda, novemque
Jugeribus distentus erat. Tibi, Tantale, nullæ
Deprenduntur aquæ; quæque imminet, effugit arbos.
Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.
Volvitur Ixion, et se sequiturque fugitque.
Molirique suis letum patruelibus ausæ,
Adsiduæ repetunt, quas perdant, Belides undas.
Quos omnes acie postquam Saturnia torva
Vidit, et ante omnes Ixiona; rursus ab illo
Sisyphon adspiciens, « Cur hic e fratribus, inquit,
Perpetuas patitur pœnas? Athamanta superbum
Regia dives habet, qui me cum conjuge semper
Sprevit? » et exponit causas odiique viæque;
Quidque velit. Quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret, et in facinus traherent Athamanta Sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum;
Sollicitatque Deas. Sic hæc Junone locuta,
Tisiphone canos, ut erat turbata, capillos

Movit, et obstantes rejecit ab ore colubras.
Atque ita, « Non longis opus est ambagibus, infit.
Facta puta, quæcunque jubes : inamabile regnum
Desere; teque refer cœli melioris ad auras. »
  Læta redit Juno, quam cœlum intrare parantem
Roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora : Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem; fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue :
Egrediturque domo. Luctus comitantur euntem,
Et Pavor, et Terror, trepidoque Insania vultu.
Limine constiterat : postes tremuisse feruntur
Æolii; pallorque fores infecit acernas;
Solque locum fugit. Monstris exterrita conjux,
Territus est Athamas : tectoque exire parabant.
Obstitit infelix, aditumque obsedit Erinnys :
Nexaque vipereis distendens brachia nodis,
Cæsariem excussit. Motæ sonuere colubræ :
Parsque jacens humeris, pars circum tempora lapsæ,
Sibila dant, saniemque vomunt, linguasque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues,
Pestiferaque manu raptos immisit : at illi
Inoosque sinus, Athamanteosque pererrant;
Inspirantque graves animas : nec vulnera membris
Ulla ferunt; mens est, quæ diros sentiat ictus.
Adtulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
Oris Cerberei spumas, et virus Echidnæ;

Erroresque vagos, cæcæque oblivia mentis,
Et scelus, et lacrymas, rabiemque, et cædis amorem;
Omnia trita simul: quæ sanguine mixta recenti
Coxerat ære cavo, viridi versata cicuta.
Dumque pavent illi, vertit furiale venenum
Pectus in amborum, præcordiaque intima movit.
Tum face jactata per eumdem sæpius orbem,
Consequitur motos velociter ignibus ignes.
Sic victrix, jussique potens, ad inania magni
Regna redit Ditis; sumtumque recingitur anguem.
Protinus Æolides media furibundus in aula
Clamat, « Io, comites, his retia tendite silvis:
Hîc modo cum gemina visa est mihi prole leæna. »
Utque feræ, sequitur vestigia conjugis amens;
Deque sinu matris ridentem, et parva Learchum
Brachia tendentem, rapit, et bis terque per auras
More rotat fundæ, rigidoque infantia saxo
Discutit ossa ferox. Tum denique concita mater
(Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni)
Exululat, passisque fugit male sana capillis;
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis,
Evoe, Bacche, sonat. Bacchi sub nomine Juno
Risit: et, « Hos usus præstat tibi, dixit, alumnus. »
Imminet æquoribus scopulus: pars ima cavatur
Fluctibus, et tectas defendit ab imbribus undas:
Summa riget, frontemque in apertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino:

Seque super pontum, nullo tardata timore,
Mittit, onusque suum. Percussa recanduit unda.
At Venus immeritæ neptis miserata labores,
Sic patruo blandita suo est: « O numen aquarum!
Proxima cui cœlo cessit, Neptune, potestas;
Magna quidem posco: sed tu miserere meorum,
Jactari quos cernis in Ionio immenso;
Et Dîs adde tuis. Aliqua et mihi gratia ponto est;
Si tamen in dio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa. »
Adnuit oranti Neptunus; et abstulit illis
Quod mortale fuit; majestatemque verendam
Imposuit, nomenque simul faciemque novavit:
Leucotheeque Deum cum matre Palæmona dixit.
Sidoniæ comites, quantum valuere, secutæ
Signa pedum, primo videre novissima saxo:
Nec dubium de morte ratæ, Cadmeida palmis
Deplanxere domum, scissæ cum veste capillos.
Utque parum justæ, nimiumque in pellice sævæ
Invidiam fecere Deæ. Convicia Juno
Non tulit: et, « Faciam vos ipsas maxima, dixit,
Sævitiæ monumenta meæ. » Res dicta secuta est.
Nam quæ præcipue fuerat pia, « Prosequar, inquit,
In freta reginam: » saltumque datura, moveri
Haud usquam potuit; scopuloque adfixa cohæsit.
Altera, dum solito tentat plangore ferire
Pectora, tentatos sentit riguisse lacertos.

Illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in easdem porrigit undas:
Hujus, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos subito digitos in crine videres.
Quo quæque in gestu deprenditur, hæsit in illo.
Pars volucres factæ; quæ nunc quoque gurgite in illo
Æquora destringunt summis Ismenides alis.

X. Nescit Agenorides, natam parvumque nepotem
Æquoris esse deos: luctu serieque malorum
Victus, et ostentis, quæ plurima viderat, exit
Conditor urbe sua; tanquam fortuna locorum,
Non sua se premeret: longisque erratibus actus
Contigit Illyricos, profuga cum conjuge, fines.
Jamque malis annisque graves, dum prima retractant
Fata domus, releguntque suos sermone labores:
« Num sacer ille mea trajectus cuspide serpens,
Cadmus ait, fuerit; tum, quum Sidone profectus
Vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
Quem si cura Deûm tam certa vindicat ira,
Ipse precor serpens, in longam porrigar alvum. »
Dixit: et, ut serpens, in longam tenditur alvum;
Durataeque cuti squamas increscere sentit,
Nigraque cæruleis variari corpora guttis;
In pectusque cadit pronus: commissaque in unum
Paulatim tereti sinuantur acumine crura.
Brachia jam restant: quæ restant, brachia tendit;

Et lacrymis per adhuc humana fluentibus ora,
« Accede, o conjux, accede, miserrima, dixit:
Dumque aliquid superest de me, me tange, manumque
Accipe, dum manus est; dum non totum occupat anguis. »
Ille quidem vult plura loqui; sed lingua repente
In partes est fissa duas; nec verba volenti
Sufficiunt: quotiesque aliquos parat edere questus,
Sibilat: hanc illi vocem Natura relinquit.
Nuda manu feriens, exclamat, pectora conjux,
« Cadme, mane; teque his, infelix, exue monstris.
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt humerique manusque?
Et color et facies, et, dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, cœlestes, in eamdem vertitis anguem? »
Dixerat. Ille suæ lambebat conjugis ora:
Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat;
Et dabat amplexus, adsuetaque colla petebat.
Quisquis adest (aderant comites), terretur: at illa
Lubrica permulcet cristati colla draconis;
Et subito duo sunt, junctoque volumine serpunt;
Donec in adpositi nemoris subiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere lædunt:
Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.

XI. Sed tamen ambobus versæ solatia formæ
Magna nepos fuerat, quem debellata colebat
India; quem positis celebrabat Achaia templis.
Solus Abantiades, ab origine cretus eadem,

Acrisius superest, qui mœnibus arceat urbis
Argolicæ; contraque Deum ferat arma, genusque
Non putet esse Jovis: neque enim Jovis esse putabat
Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
Mox tamen Acrisium, (tanta est præsentia veri!)
Tam violasse Deum, quam non agnosse nepotem,
Pœnitet. Impositus jam cœlo est alter: at alter
Viperei referens spolium memorabile monstri
Aera carpebat tenerum stridentibus alis.
Quumque super Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ:
Quas humus exceptas varios animavit in angues;
Unde frequens illa est, infestaque terra colubris.
Inde per immensum ventis discordibus actus,
Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquosæ,
Fertur, et ex alto seductas æthere longe
Despectat terras; totumque supervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit:
Sæpe sub occasus, sæpe est ablatus in ortus.
Jamque cadente die, veritus se credere nocti,
Constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe;
Exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
Evocet Auroræ, currus Aurora diurnos.
Hîc hominum cunctos ingenti corpore præstans
Iapetionides Atlas fuit. Ultima tellus
Rege sub hoc, et pontus erat, qui Solis anhelis

Æquora subdit equis, et fessos excipit axes.
Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Errabant, et humum vicinia nulla premebant.
Arboreæ frondes, auro radiante virentes,
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
« Hospes, ait Perseus illi, seu gloria tangit
Te generis magni, generis mihi Jupiter auctor :
Sive es mirator rerum, mirabere nostras.
Hospitium requiemque peto. » Memor ille vetustæ
Sortis erat (Themis hanc dederat Parnasia sortem) :
Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor; et hunc prædæ titulum Jove natus habebit.
Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Mœnibus, et vasto dederat servanda draconi :
Arcebatque suis externos finibus omnes.
Huic quoque : « Vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter absit. »
Vimque minis addit : foribusque expellere tentat
Cunctantem, et placidis miscentem fortia dictis.
Viribus inferior, (quis enim par esset Atlanti
Viribus?) « At quoniam parvi tibi gratia nostra est,
Accipe munus, ait : » lævaque a parte Medusæ
Ipse retroversus squalentia prodidit ora.
Quantus erat, mons factus Atlas. Jam barba comæque
In silvas abeunt : juga sunt humerique manusque.
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen;

Ossa lapis fiunt : tum partes auctus in omnes
Crevit in immensum (sic, Dî, statuistis); et omne
Cum tot sideribus cœlum requievit in illo.

XII. Clauserat Hippotades æterno carcere ventos :
Admonitorque operum cœlo clarissimus alto
Lucifer ortus erat. Pennis ligat ille resumtis
Parte ab utraque pedes; teloque accingitur unco :
Et liquidum motis talaribus aera findit.
Gentibus innumeris circumque infraque relictis,
Æthiopum populos, Cepheia conspicit arva.
Illic immeritam maternæ pendere linguæ
Andromedan pœnas immitis jusserat Ammon.
Quam simul ad duras religatam brachia cautes
Vidit Abantiades; nisi quod levis aura capillos
Moverat, et trepido manabant lumina fletu,
Marmoreum ratus esset opus. Trahit inscius ignes,
Et stupet; et, visæ correptus imagine formæ,
Pæne suas quatere est oblitus in aere pennas.
Ut stetit, « O, dixit, non istis digna catenis,
Sed quibus inter se cupidi junguntur amantes,
Pande requirenti nomen terræque, tuumque,
Et cur vincla geras. » Primo silet illa; nec audet
Appellare virum virgo : manibusque modestos
Celasset vultus, si non religata fuisset.
Lumina, quod potuit, lacrymis implevit obortis.

Sæpius instanti, sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terræque, suumque,
Quantaque maternæ fuerit fiducia formæ,
Indicat. Et, nondum memoratis omnibus, unda
Insonuit : veniensque immenso bellua ponto
Eminet, et latum sub pectore possidet æquor.
Conclamat virgo : genitor lugubris, et amens
Mater adest; ambo miseri, sed justius illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus,
Plangoremque ferunt; vinctoque in corpore adhærent.
Quum sic hospes ait : « Lacrymarum longa manere
Tempora vos poterunt : ad opem brevis hora ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus Jove natus, et illa,
Quam clausam implevit fecundo Jupiter auro,
Gorgonis anguicomæ Perseus superator, et alis
Ætheriis ausus jactatis ire per auras;
Præferrer cunctis certe gener. Addere tantis
Dotibus et meritum (faveant modo numina) tento.
Ut mea sit, servata mea virtute, paciscor. »
Accipiunt legem, (quis enim dubitaret?) et orant,
Promittuntque super regnum dotale, parentes.
Ecce velut navis, præfixo concita rostro,
Sulcat aquas, juvenum sudantibus acta lacertis;
Sic fera, dimotis impulsu pectoris undis,
Tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
Funda potest plumbo medii transmittere cœli :

Quum subito juvenis, pedibus tellure repulsa,
Arduus in nubes abiit. Ut in æquore summo
Umbra viri visa est, visam fera sævit in umbram.
Utque Jovis præpes, vacuo quum vidit in arvo
Præbentem Phœbo liventia terga draconem,
Occupat aversum; neu sæva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues:
Sic celeri fissum præceps per inane volatu
Terga feræ pressit; dextroque frementis in armo
Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
Vulnere læsa gravi modo se sublimis in auras
Adtollit: modo subdit aquis: modo more ferocis
Versat apri, quem turba canum circumsona terret.
Ille avidos morsus velocibus effugit alis:
Quaque patent, nunc terga cavis super obsita conchis,
Nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
Desinit in piscem, falcato verberat ense.
Bellua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
Ore vomit: maduere graves adspergine pennæ.
Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
Credere, conspexit scopulum, qui vertice summo
Stantibus exit aquis; operitur ab æquore moto.
Nixus eo, rupisque tenens juga prima sinistra,
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.

Litora cum plausu clamor, superasque Deorum
Implevere domos: gaudent, generumque salutant,

Auxiliumque, domus servatoremque fatentur
Cassiope, Cepheusque pater: resoluta catenis
Incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
Ipse manus hausta victrices abluit unda:
Anguiferumque caput dura ne lædat arena,
Mollit humum foliis; natasque sub æquore virgas
Sternit, et imponit Phorcynidos ora Medusæ.
Virga recens, bibulaque etiamnum viva medulla,
Vim rapuit monstri, tactuque induruit hujus;
Percepitque novum ramis et fronde rigorem.
At pelagi Nymphæ factum mirabile tentant
Pluribus in virgis, et idem contingere gaudent:
Seminaque ex illis iterant jactata per undas.
Nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
Duritiem tacto capiant ut ab aere; quodque
Vimen in æquore erat, fiat super æquora saxum.

XIII. Dis tribus ille focos totidem de cespite ponit;
Lævum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
Ara Jovis media est. Mactatur vacca Minervæ;
Alipedi vitulus; taurus tibi, summe Deorum.
Protinus Andromedan, et tanti præmia facti
Indotata rapit: tædas Hymenæus Amorque
Præcutiunt: largis satiantur odoribus ignes:
Sertaque dependent tectis: lotique, lyræque,
Tibiaque, et cantus, animi felicia læti

Argumenta, sonant : reseratis aurea valvis
Atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cephenum proceres ineunt convivia regis.

XIV. Postquam epulis functi, generosi munere Bacchi
Diffudere animos, cultusque habitusque locorum
Quærit Abantiades : quærenti protinus unus
Narrat Lyncides, moresque habitusque virorum.
Quæ simul edocuit, « Nunc, o fortissime, dixit,
Fare precor, Perseu, quanta virtute, quibusque
Artibus abstuleris crinita draconibus ora. »
Narrat Agenorides, gelido sub Atlante jacentem
Esse locum, solidæ tutum munimine molis :
Cujus in introitu geminas habitasse sorores
Phorcydas, unius partitas luminis usum :
Id se solerti furtim, dum traditur, astu
Supposita cepisse manu; perque abdita longe,
Deviaque, et silvis horrentia saxa fragosis,
Gorgoneas tetigisse domos; passimque per agros,
Perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque,
In silicem ex ipsis visa conversa Medusa :
Se tamen horrendæ clypei, quod læva gerebat,
Ære repercusso formam adspexisse Medusæ :
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
Eripuisse caput collo : pennisque fugacem
Pegason, et fratrem, matris de sanguine natos.
Addidit et longi non falsa pericula cursus :

Quæ freta, quas terras sub se vidisset ab alto;
Et quæ jactatis tetigisset sidera pennis.
Ante exspectatum tacuit tamen. Excipit unus
E numero procerum, quærens, cur sola sororum
Gesserit alternis immixtos crinibus angues.
Hospes ait : « Quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quæsiti causam. Clarissima forma,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa, nec in tota conspectior ulla capillis
Pars fuit. Inveni, qui se vidisse referret.
Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervæ
Dicitur. Aversa est, et castos ægide vultus
Nata Jovis texit. Neve hoc impune fuisset,
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues. »

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER QUINTUS.

LIBRI QUINTI

ARGUMENTUM.

I. PERSEA Phineus provocat : atrox inde prælium. — II. PHINEUS et socii in statuas lapideas conversi. — III. MUSÆ in aves. — IV. Musarum et Pieridum certamen. — V. Raptus PROSERPINÆ. — VI. CYANE in fontem. — VII. Puer in stellionem. — VIII. ASCALAPHUS in bubonem. — IX. SIRENES in aves. — X. ALPHEUS et ARETHUSA. — XI. LYNCUS rex in lyncem. — XII. PIERIDES in picas.

METAMORPHOSEON

LIBER QUINTUS.

I. Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
Agmine commemorat, fremitu regalia turbæ
Atria complentur: nec conjugialia festa
Qui canat, est clamor; sed qui fera nuntiet arma:
Inque repentinos convivia versa tumultus.
Adsimilare freto possis, quod sæva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens æratæ cuspidis hastam,
« En, ait, en adsum præreptæ conjugis ultor.
Nec mihi te pennæ, nec falsum versus in aurum
Jupiter, eripient. » Conanti mittere Cepheus,
« Quid facis? exclamat: quæ te, germane, furentem
Mens agit in facinus? meritisne hæc gratia tantis
Redditur? hac vitam servatæ dote rependis?
Quam tibi non Perseus, verum si quæris, ademit,
Sed grave Nereïdum numen, sed corniger Ammon,
Sed quæ visceribus veniebat bellua ponto
Exsaturanda meis. Illo tibi tempore rapta est,
Quo peritura fuit: nisi si, crudelis, id ipsum
Exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.

Scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est;
Et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti:
Insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis!
Præmiaque eripies! quæ si tibi magna videntur;
Ex illis scopulis, ubi erant adfixa, petisses:
Nunc sine, qui petiit, per quem hæc non orba senectus,
Ferre, quod et meritis et voce est pactus: eumque
Non tibi, sed certæ prælatum intellige morti. »
Ille nihil contra: sed et hunc, et Persea vultu
Alterno spectans, petat hunc ignorat, an illum.
Cunctatusque brevi, contortam viribus hastam,
Quantas ira dabat, nequidquam in Persea misit.
Ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus
Exsiluit: teloque ferox inimica remisso
Pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
Isset; et (indignum!) scelerato profuit ara.
Fronte tamen Rhœti non irrita cuspis adhæsit,
Qui postquam cecidit, ferrumque ex osse revulsum est,
Palpitat, et positas adspergit sanguine mensas.
Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras:
Telaque conjiciunt: et sunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori. Sed limine tecti
Exierat Cepheus, testatus jusque, fidemque,
Hospitiique Deos, ea, se prohibente, moveri.
Bellica Pallas adest, et protegit ægide fratrem;
Datque animos. Erat Indus Athis, quem flumine Gange
Edita Limnate vitreis peperisse sub antris

Creditur, egregius forma, quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis;
Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum;
Et madidos myrrha curvum crinale capillos.
Ille quidem jaculo quamvis distantia misso
Figere doctus erat; sed tendere doctior arcus.
Tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
Stipite, qui media positus fumabat in ara,
Perculit; et fractis confudit in ossibus ora.

Hunc ubi laudatos jactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas, junctissimus illi
Et comes, et veri non dissimulator amoris:
Postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
Deploravit Athin; quos ille tetenderat arcus
Arripit; et, « Mecum tibi sint certamina, dixit:
Nec longum pueri fato lætabere; quo plus
Invidiæ, quam laudis, habes. » Hæc omnia nondum
Dixerat: emicuit nervo penetrabile telum;
Vitatumque, tamen sinuosa veste pependit.
Vertit in hunc harpen, spectatam cæde Medusæ,
Acrisioniades, adigitque in pectus: at ille
Jam moriens, oculis sub nocte natantibus atra
Circumspexit Athin, seque adclinavit in illum;
Et tulit ad manes junctæ solatia mortis.

Ecce Syenites, genitus Methione, Phorbas,
Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,

Sanguine, quo tellus late madefacta tepebat,
Conciderant lapsi: surgentibus obstitit ensis,
Alterius costis, jugulo Phorbantis adactus.
At non Actoriden Erithon, cui lata bipennis
Telum erat, hamato Perseus petit ense: sed altis
Exstantem signis, multæque in pondere massæ,
Ingentem manibus tollit cratera duabus;
Infregitque viro: rutilum vomit ille cruorem,
Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
Inde Semiramio Polydæmona sanguine cretum,
Caucasiumque Abarin, Sperchionidenque Lycetum,
Intonsumque comas Elycen, Phlegiamque, Clytumque
Sternit; et adstructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere cominus hosti,
Intorquet jaculum: quod detulit error in Idan,
Expertem frustra belli, et neutra arma secutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis,
« Quandoquidem in partes, ait, adtrahor, accipe, Phineu
Quem fecisti hostem, pensaque hoc vulnere vulnus. »
Jamque remissurus tractum de corpore telum,
Sanguine defectos cecidit collapsus in artus.

Hic quoque, Cephenum post regem primus, Odites
Ense jacet Clymeni: Protenora perculit Hypseus:
Hypsea Lyncides. Fuit et grandævus in illis
Emathion, æqui cultor, timidusque Deorum:
Quem quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat, et incessit, scelerataque devovet arma

Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
Demetit ense caput, quod protinus incidit aræ;
Atque ibi semanimi verba exsecrantia lingua
Edidit, et medios animam exspiravit in ignes.
Hinc gemini fratres, Broteasque et cæstibus Ammon
Invicti, vinci si possent cæstibus enses,
Phinea cecidere manu: Cererisque sacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vitta.
Tu quoque, Iapetide, non hos adhibendus in usus;
Sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres;
Jussus eras celebrare dapes, festumque canendo.
Cui procul adstanti, plectrumque imbelle tenenti,
Pettalus irridens, «Stygiis cane cetera, dixit,
Manibus:» et lævo mucronem tempore figit.
Concidit, et digitis morientibus ille retentat
Fila lyræ; casuque canit miserabile carmen.
Non sinit hunc impune ferox cecidisse Lycormas:
Raptaque de dextro robusta repagula posti
Ossibus illidit mediæ cervicis; at ille
Procubuit terræ, mactati more juvenci.
Demere tentabat lævi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: tentanti dextera fixa est
Cuspide Marmaridæ Corythi, lignoque cohæsit.
Hærenti latus hausit Abas: nec corruit ille;
Sed retinente manum moriens e poste pependit.
Sternitur et Menaleus, Perseia castra secutus,
Et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri;

Dives agri Dorylas, quo non possederat alter
Latius, aut totidem tollebat farris acervos.
Hujus in obliquo missum stetit inguine ferrum:
Letifer ille locus. Quem postquam vulneris auctor
Singultantem animam, et versantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, « Hoc, quod premis, inquit, habeto
De tot agris terræ: » corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades: media quæ nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
Dumque manum Fortuna juvat, Clytiumque Claninque,
Matre satos una, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur: jaculum Clanis ore momordit.
Occidit et Celadon Mendesius: occidit Astreus,
Matre Palæstina, dubio genitore creatus.
Æthionque sagax quondam ventura videre,
Nunc ave deceptus falsa; regisque Thoactes
Armiger, et cæso genitore infamis Agyrtes.
  Plus tamen exhausto superest; namque omnibus unum
Opprimere est animus. Conjurata undique pugnant
Agmina pro causa, meritum impugnante fidemque.
Hac pro parte socer frustra pius, et nova conjux,
Cum genitrice, favent; ululatuque atria complent.
Sed sonus armorum superat, gemitusque cadentum:
Pollutosque semel multo Bellona Penates
Sanguine perfundit; renovataque prælia miscet.

Circueunt unum Phineus, et mille secuti
Phinea : tela volant hiberna grandine plura
Præter utrumque latus, præterque et lumen et aures.
Adplicat hinc humeros ad magnæ saxa columnæ :
Tutaque terga gerens, adversaque in agmina versus,
Sustinet instantes. Instabant parte sinistra
Chaonius Molpeus, dextra Nabatæus Ethemon.
Tigris ut, auditis diversa valle duorum
Exstimulata fame mugitibus armentorum,
Nescit utro potius ruat, et ruere ardet utroque :
Sic dubius Perseus, dextra lævane feratur,
Molpea trajecti submovit vulnere cruris;
Contentusque fuga est : neque enim dat tempus Ethemon;
Sed furit, et, cupiens alto dare vulnera collo,
Non circumspectis exactum viribus ensem
Fregit; et extrema percussæ parte columnæ
Lamina dissiluit, dominique in gutture fixa est.

Non tamen ad letum causas satis illa valentes
Plaga dedit : trepidum Perseus, et inermia frustra
Brachia tendentem, Cyllenide confodit harpe.

II. Verum ubi virtutem turbæ succumbere vidit,
« Auxilium, Perseus, quoniam sic cogitis ipsi,
Dixit, ab hoste petam. Vultus avertite vestros,
Si quis amicus adest : » et Gorgonis extulit ora.
« Quære alium, tua quem moveant miracula, dixit
Thescelus : » utque manu jaculum fatale parabat

Mittere, in hoc hæsit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit; inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota, nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina septem
Argento partim, partim cælaverat auro,
« Adspice, ait, Perseu, nostræ primordia gentis :
Magna feres tacitas solatia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro. » Pars ultima vocis
In medio suppressa sono est; adapertaque velle
Ora loqui credas; nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos, « Vitioque animi, non crinibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx : incurrite mecum,
Et prosternite humi juvenem magica arma moventem. »
Incursurus erat; tenuit vestigia tellus :
Immotusque silex, armataque mansit imago.
Hi tamen ex merito pœnam subiere; sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta, saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit : sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages, naturam traxit eamdem :
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est media de plebe virorum
Dicere. Bis centum restabant corpora pugnæ :
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.

Pœnitet injusti nunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? Simulacra videt diversa figuris;
Agnoscitque suos, et nomine quemque vocatos
Poscit opem : credensque parum, sibi proxima tangit
Corpora; marmor erant. Avertitur; atque ita supplex,
Confessasque manus, obliquaque brachia tendens :
« Vincis, ait, Perseu : remove fera monstra, tuæque
Saxificos vultus, quæcunque ea, tolle Medusæ.
Tolle, precor. Non nos odium, regnive cupido
Compulit ad bellum : pro conjuge movimus arma.
Causa fuit meritis melior tua, tempore nostra.
Non cessisse piget. Nihil, o fortissime, præter
Hanc animam concede mihi : tua cetera sunto. »
Talia dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
Respicere audenti, « Quod, ait, timidissime Phineu,
Et possum tribuisse, et magnum munus inerti est
(Pone metum), tribuam : nullo violabere ferro.
Quin etiam mansura dabo monumenta per ævum;
Inque domo soceri semper spectabere nostri,
Ut mea se sponsi soletur imagine conjux. »
Dixit : et in partem Phorcynida transtulit illam,
Ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
Tunc quoque conanti sua flectere lumina cervix
Diriguit, saxoque oculorum induruit humor.
Sed tamen os timidum, vultusque in marmore supplex,
Submissæque manus, faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum conjuge muros

Mittere, in hoc hæsit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit; inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota, nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina septem
Argento partim, partim cælaverat auro,
« Adspice, ait, Perseu, nostræ primordia gentis :
Magna feres tacitas solatia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro. » Pars ultima vocis
In medio suppressa sono est; adapertaque velle
Ora loqui credas; nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos, « Vitioque animi, non criuibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx : incurrite mecum,
Et prosternite humi juvenem magica arma moventem.»
Incursurus erat; tenuit vestigia tellus :
Immotusque silex, armataque mansit imago.
  Hi tamen ex merito pœnam subiere; sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta, saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit : sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages, naturam traxit eamdem :
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est media de plebe virorum
Dicere. Bis centum restabant corpora pugnæ :
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.

Pœnitet injusti nunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? Simulacra videt diversa figuris;
Agnoscitque suos, et nomine quemque vocatos
Poscit opem : credensque parum, sibi proxima tangit
Corpora; marmor erant. Avertitur; atque ita supplex,
Confessasque manus, obliquaque brachia tendens :
« Vincis, ait, Perseu : remove fera monstra, tuæque
Saxificos vultus, quæcunque ea, tolle Medusæ.
Tolle, precor. Non nos odium, regnive cupido
Compulit ad bellum : pro conjuge movimus arma.
Causa fuit meritis melior tua, tempore nostra.
Non cessisse piget. Nihil, o fortissime, præter
Hanc animam concede mihi : tua cetera sunto. »
Talia dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
Respicere audenti, « Quod, ait, timidissime Phineu,
Et possum tribuisse, et magnum munus inerti est
(Pone metum), tribuam : nullo violabere ferro.
Quin etiam mansura dabo monumenta per ævum;
Inque domo soceri semper spectabere nostri,
Ut mea se sponsi soletur imagine conjux. »
Dixit : et in partem Phorcynida transtulit illam,
Ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
Tunc quoque conanti sua flectere lumina cervix
Diriguit, saxoque oculorum induruit humor.
Sed tamen os timidum, vultusque in marmore supplex,
Submissæque manus, faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum conjuge muros

Intrat; et immeriti vindex ultorque parentis
Adgreditur Prœtum : nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Prœtus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam male ceperat, arce,
Torva colubriferi superavit lumina monstri.

Te tamen, o parvæ rector, Polydecta, Seriphi,
Nec juvenis virtus, per tot spectata labores,
Nec mala mollierant : sed inexorabile durus
Exerces odium ; nec iniqua finis in ira est.
Detrectas etiam laudes; fictamque Medusæ
Arguis esse necem. « Dabimus tibi pignora veri,
Parcite luminibus, Perseus ait : » oraque regis
Ore Medusæo silicem sine sanguine fecit.

III. Hactenus aurigenæ comitem Tritonia fratri
Se dedit. Inde cava circumdata nube Seriphon
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis.
Quaque super pontum via visa brevissima, Thebas,
Virgineumque Helicona petit : quo monte potita
Constitit, et doctas sic est adfata sorores :
« Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusæi quem præpetis ungula rupit.
Is mihi causa viæ. Volui mirabile monstrum
Cernere : vidi ipsum materno sanguine nasci. »
Excipit Uranie : « Quæcunque est causa videndi
Has tibi, Diva, domos, animo gratissima nostro es.
Vera tamen fama est; et Pegasus hujus origo

Fontis;» et ad latices deducit Pallada sacros.
Quæ mirata diu factas pedis ictibus undas,
Silvarum lucos circumspicit antiquarum,
Antraque, et innumeris distinctas floribus herbas:
Felicesque vocat pariter studiique locique
Mnemonidas. Quam sic adfata est una sororum:
«O, nisi te virtus opera ad majora tulisset,
In partem ventura chori Tritonia nostri,
Vera refers, meritoque probas artesque locumque;
Et gratam sortem, tutæ modo simus, habemus.
Sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
Virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
Vertitur; et nondum me tota mente recepi.
Daulia Threicio Phoceaque milite rura
Ceperat ille ferox, injustaque regna tenebat.
Templa petebamus Parnasia: vidit euntes;
Nostraque fallaci veneratus numina cultu,
«Mnemonides (cognorat enim), consistite, dixit;
Nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem
(Imber erat) vitare meo: subiere minores
Sæpe casas Superi.» Dictis et tempore motæ
Adnuimusque viro, primasque intravimus ædes.
Desierant imbres; victoque Aquilonibus Austro,
Fusca repurgato fugiebant nubila cœlo.
Impetus ire fuit: claudit sua tecta Pyreneus;
Vimque parat, quam nos sumtis effugimus alis.
Ipse secuturo similis stetit arduus arce:

« Quaque via est vobis, erit et mihi, dixit, eadem ; »
Seque jacit vecors e summæ culmine turris ;
Et cadit in vultus, discussique ossibus oris
Tundit humum moriens, scelerato sanguine tinctam. »

IV. Musa loquebatur. Pennæ sonuere per auras :
Voxque salutantûm ramis veniebat ab altis.
Suspicit ; et linguæ quærit, tam certa loquentes,
Unde sonent : hominemque putat Jove nata locutum.
Ales erat ; numeroque novem, sua fata querentes,
Institerant ramis imitantes omnia picæ.
Miranti sic orsa Deæ Dea : « Nuper et istæ
Auxerunt volucrem victæ certamine turbam.
Pieros has genuit Pellæis dives in arvis.
Pæonis Evippe mater fuit. Illa potentem
Lucinam novies, novies paritura, vocavit.
Intumuit numero stolidarum turba sororum ;
Perque tot Hæmonias, et per tot Achaidas urbes
Huc venit, et tali committunt prælia voce :
« Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere ; nobiscum, si qua est fiducia vocis,
Thespiades certate Deæ : nec voce, nec arte
Vincemur ; totidemque sumus. Vel cedite victæ
Fonte Medusæo, et Hyantea Aganippe :
Vel nos Emathiis ad Pæonas usque nivosos
Cedamus campis. Dirimant certamina Nymphæ. »
Turpe quidem contendere erat ; sed cedere visum

Turpius. Electæ jurant per flumina Nymphæ,
Factaque de vivo pressere sedilia saxo.
Tunc, sine sorte prior, quæ se certare professa est,
Bella canit Superûm; falsoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum facta Deorum;
Emissumque ima de sede Typhoea terræ
Cœlitibus fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat,
Et se mentitis Superos celasse figuris:
Duxque gregis, dixit, fit Jupiter; unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon;
Delius in corvo, proles Semeleia capro,
Fele soror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.»

Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
Poscimur Aonides. «Sed forsitan otia non sint;
Nec nostris præbere vacet tibi cantibus aurem.»
«Ne dubita, vestrumque mihi refer ordine carmen,
Pallas ait:» nemorisque levi consedit in umbra.
Musa refert: «Dedimus summam certaminis uni.»
Surgit, et immissos hedera collecta capillos,
Calliope querulas prætentat pollice chordas:
Atque hæc percussis subjungit carmina nervis.

«Prima Ceres unco glebam dimovit aratro:
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris;

Prima dedit leges: Cereris sumus omnia munus.
Illa canenda mihi est. Utinam modo dicére possem
Carmina digna Deæ! certe Dea carmine digna est.

Vasta giganteis ingesta est insula membris
Trinacris, et magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe:
Dextra sed Ausonio manus est subjecta Peloro;
Læva, Pachyne, tibi; Lilybæo crura premuntur:
Degravat Ætna caput, sub qua resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ,
Oppidaque, et magnos evolvere corpore montes.
Inde tremit tellus; et rex pavet ipse silentûm,
Ne pateat, latoque solum retegatur hiatu,
Immissusque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat; curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.
Postquam exploratum satis est, loca nulla labare,
Depositique metus; videt hunc Erycina vagantem
Monte suo residens, natumque amplexa volucrem;
« Arma, manusque meæ, mea, nate, potentia, dixit,
Illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Inque Dei pectus celeres molire sagittas,
Cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
Tu Superos, ipsumque Jovem, tu numina ponti

Victa domas, ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi.
Et tamen in cœlo (quæ jam patientia nostra est!)
Spernimur; ac mecum vires tenuantur Amoris.
Pallada nonne vides, jaculatricemque Dianam
Abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
Si patiamur, erit: nam spes adfectat easdem.
At tu, pro socio si qua est mea gratia regno,
Junge Deam patruo.» Dixit Venus. Ille pharetram
Solvit: et arbitrio matris de mille sagittis
Unam seposuit; sed qua nec acutior ulla,
Nec minus incerta est, nec quæ magis audiat arcum.
Oppositoque genu curvavit flexile cornu;
Inque cor hamata percussit arundine Ditem.

V. Haud procul Hennæis lacus est a mœnibus, altæ,
Nomine Pergus, aquæ. Non illo plura Caystros
Carmina cygnorum labentibus audit in undis.
Silva coronat aquas, cingens latus omne; suisque
Frondibus, ut velo, Phœbeos submovet ictus.
Frigora dant rami, Tyrios humus humida flores:
Perpetuum ver est. Quo dum Proserpina luco
Ludit, et aut violas, aut candida lilia carpit;
Dumque puellari studio calathosque sinumque
Implet, et æquales certat superare legendo;
Pæne simul visa est, dilectaque, raptaque Diti:

Usque adeo properatur amor! Dea territa mœsto
Et matrem, et comites, sed matrem sæpius, ore
Clamat; et, ut summa vestem laniarat ab ora,
Collecti flores tunicis cecidere remissis.
Tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis,
Hæc quoque virgineum movit jactura dolorem.
Raptor agit currus, et nomine quemque vocatos
Exhortatur equos, quorum per colla jubasque
Excutit obscura tinctas ferrugine habenas:
Perque lacus altos, et olentia sulfure fertur
Stagna Palicorum, rupta ferventia terra;
Et qua Bacchiadæ, bimari gens orta Corintho,
Inter inæquales posuerunt mœnia portus.

VI. Est medium Cyanes, et Pisææ Arethusæ,
Quod coit angustis inclusum cornibus, æquor.
Hîc fuit, a cujus stagnum quoque nomine dictum est,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas;
Gurgite quæ medio summa tenus exstitit alvo,
Agnovitque Deum: « Nec longius ibitis, inquit:
Non potes invitæ Cereris gener esse: roganda,
Non rapienda fuit. Quod si componere magnis
Parva mihi fas est, et me dilexit Anapis.
Exorata tamen, nec, ut hæc, exterrita, nupsi. »
Dixit: et, in partes diversas brachia tendens,
Obstitit. Haud ultra tenuit Saturnius iram:
Terribilesque hortatus equos, in gurgitis ima

Contortum valido sceptrum regale lacerto
Condidit. Icta viam tellus in Tartara fecit,
Et pronos currus medio cratere recepit.
At Cyane, raptamque Deam, contemtaque fontis
Jura sui mœrens, inconsolabile vulnus
Mente gerit tacita, lacrymisque absumitur omnis:
Et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas. Molliri membra videres,
Ossa pati flexus, ungues posuisse rigorem;
Primaque de tota tenuissima quæque liquescunt,
Cærulei crines, digitique, et crura, pedesque:
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est. Post hæc tergumque, humerique, latusque,
Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit; restatque nihil, quod prendere possis.

VII. Interea pavidæ nequidquam filia matri
Omnibus est terris, omni quæsita profundo.
Illam non rutilis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit, non Hesperus: illa duabus
Flammifera pinus manibus succendit ab Ætna;
Perque pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus, ut alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ad occasum, Solis quærebat ab ortu.
Fessa labore sitim collegerat, oraque nulli
Colluerant fontes; quum tectam stramine vidit

Forte casam, parvasque fores pulsavit: at inde
Prodit anus, Divamque videt; lymphamque roganti,
Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta.
Dum bibit illa datum, duri puer oris, et audax
Constitit ante Deam, risitque, avidamque vocavit.
Offensa est: neque adhuc epota parte, loquentem
Cum liquido mixta perfudit Diva polenta.
Combibit os maculas; et, qua modo brachia gessit,
Crura gerit: cauda est mutatis addita membris:
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur; parvaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemque, et tangere monstra parantem
Fugit anum, latebramque petit; aptumque colori
Nomen habet, variis stellatus corpora guttis.

Quas Dea per terras, et quas erraverit undas,
Dicere longa mora est: quærenti defuit orbis.
Sicaniam repetit; dumque omnia lustrat eundo,
Venit et ad Cyanen: ea, ni mutata fuisset,
Omnia narrasset; sed et os et lingua volenti
Dicere non aderant; nec, quo loqueretur, habebat.
Signa tamen manifesta dedit; notamque parenti,
Illo forte loco delapsam gurgite sacro,
Persephones zonam summis ostendit in undis.
Quam simul agnovit, tanquam tum denique raptam
Scisset, inornatos laniavit Diva capillos,
Et repetita suis percussit pectora palmis.
Nec scit adhuc, ubi sit: terras tamen increpat omnes,

Ingratasque vocat, nec frugum munere dignas;
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
Repperit. Ergo illic sæva vertentia glebas
Fregit aratra manu; parilique irata colonos
Ruricolasque boves leto dedit; arvaque jussit
Fallere depositum, vitiataque semina fecit.
Fertilitas terræ, latum vulgata per orbem,
Cassa jacet: primis segetes moriuntur in herbis:
Et modo sol nimius, nimius modo corripit imber:
Sideraque, ventique nocent: avidæque volucres
Semina jacta legunt: lolium tribulique fatigant
Triticeas messes, et inexpugnabile gramen.

VIII. Tum caput Eleis Alpheïas extulit undis;
Rorantesque comas a fronte removit ad aures;
Atque ait: « O toto quæsitæ virginis orbe,
Et frugum genitrix, immensos siste labores;
Neve tibi fidæ violenta irascere terræ.
Terra nihil meruit, patuitque invita rapinæ.
Nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est, et ab Elide ducimus ortum.
Sicaniam peregrina colo: sed gratior omni
Hæc mihi terra solo est. Hos nunc Arethusa penates,
Hanc habeo sedem; quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim, tantique per æquoris undas
Advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiva meis, quum tu curisque levata,

Et vultus melioris eris. Mihi pervia tellus
Præbet iter; subterque imas ablata cavernas
Hîc caput adtollo, desuetaque sidera cerno.
Ergo, dum Stygio sub terris gurgite labor,
Visa tua est oculis illic Proserpina nostris.
Illa quidem tristis, nec adhuc interrita vultu;
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi;
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni. »

Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces,
Attonitæque diu similis fuit: utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia, curribus auras
Exit in æthereas: ibi toto nubila vultu
Ante Jovem passis stetit invidiosa capillis:
« Proque meo supplex venio tibi, Jupiter, inquit,
Sanguine, proque tuo. Si nulla est gratia matris,
Nata patrem moveat: neu sit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod nostro est edita partu.
En quæsita diu tandem mihi nata reperta est:
Si reperire vocas, amittere certius; aut si,
Scire ubi sit, reperire vocas. Quod rapta, feremus,
Dummodo reddat eam: neque enim prædone marito
Filia digna tua est, si jam mea filia digna est. »

Jupiter excepit: « Commune est pignus onusque
Nata mihi tecum: sed, si modo nomina rebus
Addere vera placet, non hoc injuria factum,
Verum amor est: neque erit nobis gener ille pudori.
Tu modo, Diva, velis. Ut desint cetera, quantum est

Esse Jovis fratrem! quid quod nec cetera desunt,
Nec cedit nisi sorte mihi? sed tanta cupido
Si tibi discidii, repetat Proserpina cœlum;
Lege tamen certa, si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum fœdere cautum est.»

Dixerat. At Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt; quoniam jejunia virgo
Solverat, et, cultis dum simplex errat in hortis,
Puniceum curva decerpserat arbore pomum,
Sumtaque pallenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusque ex omnibus illud
Viderat Ascalaphus, quem quondam dicitur Orphne,
Inter Avernales haud ignotissima Nymphas,
Ex Acheronte suo furvis peperisse sub antris:
Vidit, et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi, testemque profanam
Fecit avem; sparsumque caput Phlegethontide lympha
In rostrum, et plumas, et grandia lumina vertit.
Ille sibi ablatus, furvis amicitur ab alis,
Inque caput crescit, longosque reflectitur ungues,
Vixque movet natas per inertia brachia pennas;
Fœdaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

IX. Hic tamen indicio pœnam, linguaque videri
Commeruisse potest. Vobis, Acheloides, unde
Pluma pedesque avium, quum virginis ora geratis?

An quia, quum legeret vernos Proserpina flores,
In comitum numero mixtæ, Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustra quæsistis in orbe,
Protinus ut vestram sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis : facilesque Deos habuistis, et artus
Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille canor, mulcendas natus ad aures,
Tantaque dos oris linguæ deperderet usum,
Virginei vultus, et vox humana remansit.

At medius fratrisque sui mœstæque sororis
Jupiter ex æquo volventem dividit annum.
Nunc Dea regnorum numen commune duorum
Cum matre est totidem, totidem cum conjuge menses.
Vertitur extemplo facies et mentis et oris :
Nam, modo quæ poterat Diti quoque mœsta videri,
Læta Deæ frons est : ut Sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis ubi nubibus exit.

X. Exigit alma Ceres, nata secura recepta,
Quæ tibi causa viæ? cur sis, Arethusa, sacer fons?
Conticuere undæ : quarum Dea sustulit alto
Fonte caput, viridesque manu siccata capillos
Fluminis Elei veteres narravit amores.
« Pars ego Nympharum, quæ sunt in Achaide, dixit,
Una fui; nec me studiosius altera saltus
Legit, nec posuit studiosius altera casses.

Sed, quamvis formæ nunquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosæ nomen habebam:
Nec mea me facies nimium laudata juvabat;
Quaque aliæ gaudere solent, ego rustica dote
Corporis erubui, crimenque placere putavi.
Lassa revertebar (memini) Stymphalide silva.
Æstus erat, magnumque labor geminaverat æstum:
Invenio sine vortice aquas, sine murmure euntes,
Perspicuas imo; per quas numerabilis alte
Calculus omnis erat; quas tu vix ire putares.
Cana salicta dabant, nutritaque populus unda,
Sponte sua natas ripis declivibus umbras.
Accessi: primumque pedis vestigia tinxi;
Poplite deinde tenus. Neque eo contenta, recingor,
Molliaque impono salici velamina curvæ:
Nudaque mergor aquis. Quas dum ferioque, trahoque,
Mille modis labens, excussaque brachia jacto,
Nescio quod medio sensi sub gurgite murmur:
Territaque insisto propioris margine ripæ.
Quo properas, Arethusa? suis Alpheus ab undis,
Quo properas? iterum rauco mihi dixerat ore.
Sicut eram, fugio sine vestibus: altera vestes
Ripa meas habuit. Tanto magis instat et ardet:
Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
Sic ego currebam; sic me ferus ille premebat;
Ut fugere accipitrem penna trepidante columbæ,
Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.

Usque sub Orchomenon, Psophidaque, Cyllenenque,
Mænaliosque sinus, gelidumque Erimanthon, et Elin
Currere sustinui: nec me velocior ille.
Sed tolerare diu cursus ego, viribus impar,
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.
Per tamen et campos, per opertos arbore montes,
Saxa quoque et rupes, et qua via nulla, cucurri.
Sol erat a tergo: vidi præcedere longam
Ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat.
Sed certe sonituque pedum terrebar, et ingens
Crinales vittas adflabat anhelitus oris.
Fessa labore fugæ, Fer opem, deprendimur, inquam,
Armigeræ, Dictynna, tuæ: cui sæpe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusaque tela pharetra.
« Mota Dea est, spissisque ferens e nubibus unam
Me super injecit: lustrat caligine tectam
Amnis, et ignarus circum cava nubila quærit.
Bisque locum, quo me Dea texerat, inscius ambit:
Et bis, Io Arethusa, Io Arethusa, vocavit.
Quid mihi tunc animi miseræ fuit? anne quod agnæ est,
Si qua lupos audit circum stabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
Non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
Longius ire pedum: servat nubemque locumque.
Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus;
Cæruleæque cadunt toto de corpore guttæ.

Quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
Ros cadit; et citius, quam nunc tibi fata renarro,
In laticem mutor. Sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas; positoque viri, quod sumserat, ore,
Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
Delia rumpit humum. Cæcis ego mersa cavernis
Advehor Ortygiam : quæ me, cognomine Divæ
Grata meæ, superas eduxit prima sub auras. »

XI. Hac Arethusa tenus. Geminos Dea fertilis angues
Curribus admovit, frenisque coercuit ora,
Et medium cœli terræque per aera vecta est :
Atque levem currum Tritonida misit in arcem
Triptolemo; partimque rudi data semina jussit
Spargere humo, partim post tempora longa recultæ.
Jam super Europen sublimis, et Asida, terras
Vectus erat juvenis; Scythicas advertitur oras.
Rex ibi Lyncus erat. Regis subit ille penates.
Qua veniat, causamque viæ, nomenque rogatus,
Et patriam : « Patria est claræ mihi, dixit, Athenæ;
Triptolemus nomen. Veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras : patuit mihi pervius æther.
Dona fero Cereris; latos quæ sparsa per agros
Frugiferas messes, alimentaque mitia reddant. »
Barbarus invidit; tantique ut muneris auctor
Ipse sit, hospitio recipit, somnoque gravatum
Aggreditur ferro. Conantem figere pectus

Lynca Ceres fecit; rursusque per aera misit
Mopsopium juvenem sacros agitare jugales.

XII. Finierat dictos e nobis maxima cantus.
At Nymphæ vicisse Deas Helicona colentes
Concordi dixere sono. Convicia victæ
Quum jacerent : « Quoniam, dixit, certamine vobis
Supplicium meruisse parum est, maledictaque culpæ
Additis, et non est patientia libera nobis;
Ibimus in pœnas; et, quo vocat ira, sequemur. »
Rident Emathides, spernuntque minacia verba;
Conatæque loqui, et magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues
Adspexere suos, operiri brachia plumis :
Alteraque alterius rigido concrescere rostro
Ora vident, volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt plangi, per brachia mota levatæ,
Aere pendebant, nemorum convicia, picæ.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit,
Raucaque garrulitas, studiumque immane loquendi.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER SEXTUS.

LIBRI SEXTI

ARGUMENTUM.

I. Arachnes cum Pallade certamen. — II. Operis a Minerva confecti descriptio. — III. Arachnes opus. — IV. Arachne in araneam. — V. Niobe Latonæ contemtrix. — VI. Maternæ injuriæ ultores Apollo et Diana Niobes liberos occidunt. — VII. Niobe in saxum. — VIII. Rustici in ranas. — IX. Marsyas Apollinis jussu excoriatus. — X. Tereus, Procne et Philomela. — XI. Orithyiam Boreas rapit : hinc Calais et Zethes, qui Jasonis postea comites.

METAMORPHOSEON

LIBER SEXTUS.

I. Præbuerat dictis Tritonia talibus aurem;
Carminaque Aonidum, justamque probaverat iram.
Tum secum : « Laudare parum est; laudemur et ipsæ :
Numina nec sperni sine pœna nostra sinamus. »
Mæoniæque animum fatis intendit Arachnes :
Quam sibi lanificæ non cedere laudibus artis
Audierat. Non illa loco, nec origine gentis
Clara, sed arte, fuit. Pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tingebat murice lanas.
Occiderat mater : sed et hæc de plebe, suoque
Æqua viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quæsierat studio nomen memorabile; quamvis
Orta domo parva, parvis habitabat Hypæpis.
Hujus ut adspicerent opus admirabile, sæpe
Deseruere sui Nymphæ vineta Tymoli;
Deseruere suas Nymphæ Pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare juvabat :
Tum quoque, quum fierent; tantus decor adfuit arti!
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes;
Seu digitis subigebat opus, repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas æquantia tractu;

Sive levi teretem versabat pollice fusum;
Seu pingebat acu; scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat: tantaque offensa magistra,
« Certet, ait, mecum; nihil est quod victa recusem. »
Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos
Addit, et infirmos baculo quoque sustinet artus.
Tum sic orsa loqui: « Non omnia grandior ætas,
Quæ fugiamus, habet; seris venit usus ab annis.
Consilium ne sperne meum. Tibi fama petatur
Inter mortales faciendæ maxima lanæ.
Cede Deæ, veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti. »
Adspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit;
Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram,
Talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
« Mentis inops, longaque venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu nocet. Audiat istas,
Si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces:
Consilii satis est in me mihi: neve monendo
Profecisse putes, eadem sententia nobis.
Cur non ipsa venit? cur hæc certamina vitat? »
Tum Dea, « Venit, » ait; formamque removit anilem,
Palladaque exhibuit. Venerantur numina Nymphæ,
Mygdonidesque nurus: sola est non territa virgo;
Sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
Ora rubor, rursusque evanuit: ut solet aer
Purpureus fieri, quum primum Aurora movetur,

Et breve post tempus candescere Solis ab ortu.
Perstat in incepto, stolidæque cupidine palmæ
In sua fata ruit. Nequè enim Jove nata recusat;
Nec monet ulterius, nec jam certamina differt.
  Haud mora; consistunt diversis partibus ambæ,
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela jugo vincta est: stamen secernit arundo:
Inseritur medium radiis subtemen acutis;
Quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.
Utraque festinant, cinctæque ad pectora vestes
Brachia docta movent, studio fallente laborem.
Illic et Tyrium quæ purpura sensit aenum
Texitur, et tenues parvi discriminis umbræ:
Qualis ab imbre solet percussus solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine cœlum;
In quo diversi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.
Usque adeo quod tangit, idem est! tamen ultima distant.
Illic et lentum filis immittitur aurum,
Et vetus in tela deducitur argumentum.

II. Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
Pingit, et antiquam de terræ nomine litem.
Bis sex cœlestes, medio Jove, sedibus altis
Augusta gravitate sedent. Sua quemque Deorum
Inscribit facies: Jovis est regalis imago.

Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
Exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem.
At sibi dat clypeum, dat acutæ cuspidis hastam:
Dat galeam capiti: defenditur ægide pectus:
Percussamque sua simulat de cuspide terram
Prodere cum baccis fœtum canentis olivæ;
Mirarique Deos: operi victoria finis.
Ut tamen exemplis intelligat æmula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis,
Quatuor in partes certamina quatuor addit,
Clara colore suo, brevibus distincta sigillis.
Threiciam Rhodopen habet angulus unus, et Hæmon;
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam;
Nomina summorum sibi qui tribuere Deorum.
Altera Pygmææ fatum miserabile matris
Pars habet: hanc Juno victam certamine jussit
Esse gruem, populisque suis indicere bellum.
Pingit et Antigonen, ausam contendere quondam
Cum magni consorte Jovis; quam regia Juno
In volucrem vertit: nec profuit Ilion illi,
Laomedonve pater, sumtis quin candida pennis
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
Qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum:
Isque gradus templi, natarum membra suarum,
Amplectens, saxoque jacens, lacrymare videtur.

Circuit extremas oleis pacalibus oras.
Is modus est; operique sua facit arbore finem.

III. Mæonis elusam designat imagine tauri
Europen: verum taurum, freta vera putares.
Ipsa videbatur terras spectare relictas,
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Adsilientis aquæ, timidasque reducere plantas.
Fecit et Asterien aquila luctante teneri:
Fecit olorinis Ledan recubare sub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Jupiter implerit gemino Nycteida fœtu;
Amphitryon fuerit, quum te, Tirynthia, cepit;
Aureus ut Danaen, Asopida luserit igneus;
Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, juvenco
Virgine in Æolia posuit. Tu visus Enipeus
Gignis Aloidas; aries Bisaltida fallis.
Et te, flava comas, frugum mitissima mater,
Sensit equum: te sensit avem crinita colubris
Mater equi volucris; sensit Delphina Melantho.
Omnibus his faciemque suam, faciemque locorum
Reddidit: est illic agrestis imagine Phœbus;
Utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
Gesserit; ut pastor Macareida luserit Issen.
Liber ut Erigonen falsa deceperit uva:

Ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
Ultima pars telæ, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.

IV. Non illud Pallas, non illud carpere Livor
Possit opus. Doluit successu flava virago;
Et rupit pictas, cœlestia crimina, vestes.
Utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
Ter quater Idmoniæ frontem percussit Arachnes.
Non tulit infelix, laqueoque animosa ligavit
Guttura: pendentem Pallas miserata levavit;
Atque ita, « Vive quidem, pende tamen, improba, dixit:
Lexque eadem pœnæ, ne sis secura futuri,
Dicta tuo generi, serisque nepotibus esto. »
Post ea discedens succis Hecateidos herbæ
Spargit: et extemplo tristi medicamine tactæ
Defluxere comæ, cumque his et naris et auris;
Fitque caput minimum, totoque in corpore parva est.
In latere exiles digiti pro cruribus hærent.
Cetera venter habet: de quo tamen illa remittit
Stamen, et antiquas exercet aranea telas.

V. Lydia tota fremit; Phrygiæque per oppida facti
Rumor it, et magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
Tum quum Mæoniam virgo, Sipylumque colebat:
Nec tamen admonita est pœna popularis Arachnes,

Cedere cœlitibus, verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos. Sed enim nec conjugis artes,
Nec genus amborum, magnique potentia regni,
Sic placuere illi (quamvis ea cuncta placebant),
Ut sua progenies: et felicissima matrum
Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
Nam sata Tiresia, venturi præscia, Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: « Ismenides, ite frequentes,
Et date Latonæ, Latonigenisque duobus,
Cum prece tura pia; lauroque innectite crinem:
Ore meo Latona jubet. » Paretur; et omnes
Thebaides jussis sua tempora frondibus ornant,
Turaque dant sanctis, et verba precantia, flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro,
Et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro
Cum capite immissos humerum per utrumque capillos.
Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos;
« Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras;
Numen adhuc sine ture meum est? Mihi Tantalus auctor,
Cui licuit soli Superorum tangere mensas.
Pleiadum soror est genitrix mihi: maximus Atlas
Est avus, ætherium qui fert cervicibus axem:
Jupiter alter avus; socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ: me regia Cadmi

Sub domina est: fidibusque mei commissa mariti
Mœnia cum populis a meque viroque reguntur.
In quamcunque domus adverto lumina partem,
Immensæ spectantur opes. Accedit eodem
Digna Deæ facies. Huc natas adjice septem,
Et totidem juvenes, et mox generosque nurusque.
Quærite nunc, habeat quam nostra superbia causam:
Nescio quoque audete satam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi; cui maxima quondam
Exiguam sedem parituræ terra negavit.
Nec cœlo, nec humo, nec aquis Dea vestra recepta est.
Exsul erat mundi; donec miserata vagantem,
Hospita tu terris erras, ego, dixit, in undis,
Instabilemque locum Delos dedit: illa duobus
Facta parens: uteri pars est hæc septima nostri.
Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo.
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Major sum, quam cui possit Fortuna nocere.
Multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
Excessere metum mea jam bona. Fingite, demi
Huic aliquid populo natorum posse meorum;
Non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
Latonæ turba; quæ quantum distat ab orba?
Ite sacris, properate sacris; laurumque capillis
Ponite.» Deponunt, infectaque sacra relinquunt;
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata Dea est: summoque in vertice Cynthi

Talibus est dictis gemina cum prole locuta :
« En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
Et, nisi Junoni, nulli cessura Dearum,
An Dea sim, dubitor : perque omnia secula cultis
Arceor, o nati! nisi vos succurritis, aris.
Nec dolor hic solus : diro convicia facto
Tantalis adjecit, vosque est postponere natis
Ausa suis : et me (quod in ipsam recidat) orbam
Dixit; et exhibuit linguam scelerata paternam. »
Adjectura preces erat his Latona relatis :
« Desine, Phœbus ait (pœnæ mora longa), querelas. »
Dixit idem Phœbe : celerique per aera lapsu
Contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.

VI. Planus erat, lateque patens prope mœnia campus,
Adsiduis pulsatus equis; ubi turba rotarum,
Duraque mollierant subjectas ungula glebas.
Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
Conscendunt in equos, Tyrioque rubentia fuco
Terga premunt; auroque graves moderantur habenas.
E quibus Ismenos, qui matri sarcina quondam
Prima suæ fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedes cursus, spumantiaque ora coercet;
Hei mihi! conclamat; medioque in pectore fixus
Tela gerit, frenisque manu moriente remissis,
In latus a dextro paulatim defluit armo.
Proximus, audito sonitu per inane pharetræ,

Frena dabat Sipylus: veluti quum præscius imbris
Nube fugit visa, pendentiaque undique rector
Carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
Frena dabat. Dantem non evitabile telum
Consequitur: summaque tremens cervice sagitta
Hæsit, et exstabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat pronus, per colla admissa jubasque
Volvitur; et calido tellurem sanguine fœdat.
Phædimus infelix, et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem imposuere labori,
Transierant ad opus nitidæ juvenile palæstræ:
Et jam contulerant arcto luctantia nexu
Pectora pectoribus, quum tento concita cornu,
Sicut erant juncti, trajecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul; simul incurvata dolore
Membra solo posuere; simul suprema jacentes
Lumina versarunt; animam simul exhalarunt.
Adspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
Advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus:
Inque pio cadit officio; nam Delius illi
Intima fatifero rumpit præcordia ferro.
Quod simul eductum, pars est pulmonis in hamis
Eruta, cumque anima cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
Adficit: ictus erat, qua crus esse incipit, et qua
Mollia nervosus facit internodia poples;
Dumque manu tentat trahere exitiabile telum,

Altera per jugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis: seque ejaculatus in altum
Emicat, et longe terebrata prosilit aura.
Ultimus Ilioneus non profectura precando
Brachia sustulerat: « Dîque o communiter omnes!
Dixerat (ignarus non omnes esse rogandos),
Parcite. » Motus erat, quum jam revocabile telum
Non fuit, Arcitenens: minimo tamen occidit ille
Vulnere; non alte percusso corde sagitta.
Fama mali, populique dolor, lacrymæque suorum
Tam subitæ matrem certam fecere ruinæ,
Mirantem potuisse; irascentemque, quod ausi
Hoc essent Superi, quod tantum juris haberent.
Nam pater Amphion, ferro per pectus adacto,
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu! quantum hæc Niobe Niobe distabat ab illa,
Quæ modo Latois populum submoverat aris,
Et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
Invidiosa suis! at nunc miseranda vel hosti.
Corporibus gelidis incumbit; et ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad cœlum liventia brachia tendens:
« Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
Pascere, ait; satiaque meo tua pectora luctu,
Corque ferum satia, dixit: per funera septem
Efferor: exsulta, victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miseræ mihi plura supersunt,

Quam tibi felici : post tot quoque funera vinco. »
Dixerat : insonuit contento nervus ab arcu ;
Qui, præter Nioben unam, conterruit omnes.
Illa malo est audax. Stabant cum vestibus atris
Ante toros fratrum demisso crine sorores.
E quibus una, trahens hærentia viscere tela,
Imposito fratri moribunda relanguit ore.
Altera, solari miseram conata parentem,
Conticuit subito, duplicataque vulnere cæco est ;
(Oraque non pressit, nisi postquam spiritus exit.)
Hæc frustra fugiens collabitur ; illa sorori
Immoritur : latet hæc ; illam trepidare videres.
Sexque datis leto, diversaque vulnera passis,
Ultima restabat, quam toto corpore mater,
Tota veste tegens, « Unam, minimamque relinque ;
De multis minimam posco, clamavit, et unam. »
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit.

VII. ORBA resedit
Exanimes inter natos, natasque, virumque ;
Diriguitque malis. Nullos movet aura capillos.
In vultu color est sine sanguine : lumina mœstis
Stant immota genis : nihil est in imagine vivi.
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
Congelat, et venæ desistunt posse moveri ;
Nec flecti cervix, nec brachia reddere gestus,
Nec pes ire potest : intra quoque viscera saxum est.

Flet tamen, et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est; ubi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrymas etiamnum marmora manant.

VIII. Tum vero tanti manifestam numinis iram
Femina virque timent; cultuque impensius omnes
Magna gemelliparæ venerantur numina Divæ.
Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait: Lyciæ quoque fertilis agris
Haud impune Deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum;
Mira tamen. Vidi præsens stagnumque lacumque
Prodigio notum: nam me jam grandior ævo,
Impatiensque viæ genitor deducere lectos
Jusserat inde boves; gentisque illius eunti
Ipse ducem dederat. Cum quo dum pascua lustro,
Ecce lacus medio sacrorum nigra favilla
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit; et pavido, Faveas mihi, murmure dixit
Dux meus: et simili, Faveas, ego murmure dixi.
Naiadum, Faunine foret tamen ara rogabam,
Indigenæve Dei; quum talia reddidit hospes:
« Non hac, o juvenis, montanum numen in ara est.
Illa suam vocat hanc, cui quondam regia Juno
Orbem interdixit: quam vix erratica Delos
Orantem accepit, tum quum levis insula nabat.
Illic, incumbens cum Palladis arbore palmæ,

Edidit invita geminos Latona noverca.
Hinc quoque Junonem fugisse puerpera fertur;
Inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
Jamque Chimæriferæ, quum sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciæ, longo Dea fessa labore,
Sidereo siccata sitim collegit ab æstu:
Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
  Forte lacum melioris aquæ prospexit in imis
Vallibus: agrestes illic fruticosa legebant
Vimina cum juncis, gratamque paludibus ulvam.
Accessit, positoque genu Titania terram
Pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetant. Dea sic adfata vetantes:
« Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum.
Nec solem proprium Natura, nec aera fecit,
Nec tenues undas: ad publica munera veni.
Quæ tamen ut detis, supplex peto. Non ego nostros
Abluere hîc artus, lassataque membra parabam;
Sed relevare sitim. Caret os humore loquentis;
Et fauces arent; vixque est via vocis in illis.
Haustus aquæ mihi nectar erit; vitamque fatebor
Accepisse simul; vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro brachia tendunt
Parva sinu! » Et casu tendebant brachia nati.
  Quem non blanda Deæ potuissent verba movere?
Hi tamen orantem perstant prohibere; minasque,
Ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.

Nec satis hoc : ipsos etiam pedibusque manuque
Turbavere lacus; imoque e gurgite mollem
Huc illuc limum saltu movere maligno.
Distulit ira sitim. Neque enim jam filia Cœi
Supplicat indignis; nec dicere sustinet ultra
Verba minora Dea : tollensque ad sidera palmas,
« Æternum stagno, dixit, vivatis in isto. »
Eveniunt optata Deæ : juvat isse sub undas;
Et modo tota cava submergere membra palude;
Nunc proferre caput; summo modo gurgite nare;
Sæpe super ripam stagni considere; sæpe
In gelidos resilire lacus. Et nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas; pulsoque pudore,
Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca est; inflataque colla tumescunt :
Ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
Terga caput tangunt : colla intercepta videntur :
Spina viret : venter, pars maxima corporis, albet :
Limosoque novæ saliunt in gurgite ranæ. »

IX. Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
Rettulit exitium; Satyri reminiscitur alter :
Quem Tritoniaca Latous arundine victum
Adfecit pœna. « Quid me mihi detrahis? inquit.
Ah! piget : ah! non est, clamabat, tibia tanti. »
Clamanti cutis est summos derepta per artus :
Nec quidquam nisi vulnus erat : cruor undique manat

Detectique patent nervi; trepidæque sine ulla
Pelle micant venæ: salientia viscera possis,
Et perlucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolæ, silvarum numina, Fauni,
Et Satyri fratres, et tunc quoque clarus Olympus,
Et Nymphæ flerunt, et quisquis montibus illis
Lanigerosque greges, armentaque bucera pavit.
Fertilis immaduit, madefactaque terra caducas
Concepit lacrymas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
Inde petens rapidum ripis declivibus æquor,
Marsya nomen habet, Phrygiæ liquidissimus amnis.

Talibus extemplo redit ad præsentia dictis
Vulgus; et exstinctum cum stirpe Amphiona lugent.
Mater in invidia est: tamen hanc quoque dicitur unus
Flesse Pelops; humeroque, suas ad pectora postquam
Deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.
Concolor hic humerus, nascendi tempore, dextro,
Corporeusque fuit. Manibus mox cæsa paternis
Membra ferunt junxisse Deos; aliisque repertis,
Qui locus est juguli medius, summique lacerti,
Defuit. Impositum est non comparentis in usum
Partis ebur; factoque Pelops fuit integer illo.

X. Finitimi proceres coeunt; urbesque propinquæ
Oravere suos ire ad solatia reges,
Argosque, et Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ,

Et nondum torvæ Calydon invisa Dianæ,
Orchomenosque ferax, et nobilis ære Corinthos,
Messeneque ferox, Patræque, humilesque Cleonæ,
Et Nelea Pylos, neque adhuc Pittheia Trœzen,
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitæ bimari spectantur ab Isthmo.
Credere quis possit? solæ, cessastis, Athenæ.
Obstitit officio bellum, subvectaque ponto
Barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
Threicius Tereus hæc auxiliaribus armis
Fuderat; et clarum vincendo nomen habebat.
Quem sibi Pandion opibusque virisque potentem,
Et genus a magno ducentem forte Gradivo,
Connubio Procnes junxit. Non pronuba Juno,
Non Hymenæus adest, non illi Gratia lecto.
Eumenides tenuere faces de funere raptas:
Eumenides stravere torum; tectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.
Hac ave sunt juncti Procne Tereusque; parentes
Hac ave sunt facti. Gratata est scilicet illis
Thracia; Dîsque ipsi grates egere: diemque,
Quaque data est claro Pandione nata tyranno,
Quaque erat ortus Itys, festam jussere vocari.
Usque adeo latet utilitas! Jam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni;
Quum blandita viro Procne, « Si gratia, dixit,
Ulla mea est, vel me visendæ mitte sorori;

Vel soror huc veniat. Redituram tempore parvo
Promittes socero: magni mihi numinis instar
Germanam vidisse dabis. » Jubet ille carinas
In freta deduci, veloque et remige portus
Cecropios intrat, Piræaque litora tangit.
Ut primum soceri data copia, dextera dextræ
Jungitur, et fausto committitur omine sermo.
Cœperat, adventus causam, mandata referre
Conjugis, et celeres missæ spondere recursus;
Ecce venit magno dives Philomela paratu;
Divitior forma: quales audire solemus
Naidas et Dryadas mediis incedere silvis;
Si modo des illis cultus, similesque paratus.
Non secus exarsit, conspecta virgine, Tereus,
Quam si quis canis ignem supponat aristis;
Aut frondem, positasque cremet fœnilibus herbas.
Digna quidem facies: sed et hunc innata libido
Exstimulat; pronumque genus regionibus illis
In Venerem est. Flagrat vitio gentisque suoque.
Impetus est illi, comitum corrumpere curam,
Nutricisque fidem: nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis, totumque impendere regnum;
Aut rapere, et sævo raptam defendere bello.
Et nihil est, quod non effreno captus amore
Ausit; nec capiunt inclusas pectora flammas.
Jamque moras male fert; cupidoque revertitur ore
Ad mandata Prognes, et agit sua vota sub illis.

Facundum faciebat amor: quotiesque rogabat
Ulterius justo, Procnen ita velle ferebat.
Addidit et lacrymas, tanquam mandasset et illas.
Prô Superi! quantum mortalia pectora cæcæ
Noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
Creditur esse pius, laudemque a crimine sumit.
Quid, quod idem Philomela cupit? patriosque lacertis
Blanda tenens humeros, ut eat visura sororem,
Perque suam, contraque suam, petit usque, salutem.
Spectat eam Tereus, præcontrectatque videndo;
Osculaque, et collo circumdata brachia cernens,
Omnia pro stimulis, facibusque, ciboque furoris
Accipit; et quoties amplectitur illa parentem,
Esse parens vellet: neque enim minus impius esset.
Vincitur ambarum genitor prece: gaudet, agitque
Illa patri grates; et successisse duabus
Id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
Jam labor exiguus Phœbo restabat: equíque
Pulsabant pedibus spatium declivis Olympi.
Regales epulæ mensis, et Bacchus in auro
Ponitur: hinc placido dantur sua corpora somno.
At rex Odrysius, quamvis secessit, in illa
Æstuat: et repetens faciem, motusque, manusque;
Qualia vult fingit, quæ nondum vidit; et ignes
Ipse suos nutrit, cura removente soporem.
Lux erat; et, generi dextram complexus euntis,
Pandion comitem lacrymis commendat obortis:

« Hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit,
(Et voluere ambæ, voluisti tu quoque, Tereu,)
Do tibi; perque fidem, cognataque pectora supplex,
Per Superos oro, patrio tuearis amore;
Et mihi sollicitæ lenimen dulce senectæ
Quamprimum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
Tu quoque quamprimum (satis est procul esse sororem),
Si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito. »
Mandabat; pariterque suæ dedit oscula natæ:
Et lacrymæ mites inter mandata cadebant.
Utque fide pignus dextras utriusque poposcit,
Inter seque datas junxit; natamque nepotemque
Absentes memori pro se jubet ore salutent:
Supremumque vale, pleno singultibus ore,
Vix dixit, timuitque suæ præsagia mentis.
Ut semel imposita est pictæ Philomela carinæ,
Admotumque fretum remis, tellusque repulsa:
« Vicimus, exclamat; mecum mea vota feruntur: »
Exsultatque animo, vix et sua gaudia differt
Barbarus, et nusquam lumen detorquet ab illa.
Non aliter, quam quum pedibus prædator obuncis
Deposuit nido leporem Jovis ales in alto:
Nulla fuga est capto: spectat sua præmia raptor.
Jamque iter effectum, jamque in sua litora fessis
Puppibus exierant, quum rex Pandione natam
In stabula alta trahit, silvis obscura vetustis;
Atque ibi pallentem, trepidamque, et cuncta timentem,

Et jam cum lacrymis, ubi sit germana, rogantem,
Includit; fassusque nefas, et virginem, et unam
Vi superat; frustra clamato sæpe parente,
Sæpe sorore sua, magnis super omnia Divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quæ saucia cani
Ore excussa lupi, nondum sibi tuta videtur:
Utque columba, suo madefactis sanguine plumis,
Horret adhuc, avidosque timet, quibus hæserat, ungues.
Mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
Lugenti similis, cæsis plangore lacertis,
Intendens palmas, « Prô diris, barbare, factis!
Prô crudelis! ait: nec te mandata parentis
Cum lacrymis movere piis, nec cura sororis,
Nec mea virginitas, nec conjugialia jura?
Omnia turbasti: pellex ego facta sororis;
Tu geminus conjux: non hæc mihi debita pœna.
Quin animam hanc (ne quod facinus tibi, perfide, restet)
Eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
Concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
Si tamen hæc Superi cernunt; si numina Divûm
Sunt aliquid; si non perierunt omnia mecum:
Quandocunque mihi pœnas dabis. Ipsa, pudore
Projecto, tua facta loquar. Si copia detur,
In populos veniam: si silvis clausa tenebor,
Implebo silvas et conscia saxa querelis.
Audiat hæc æther, et si Deus ullus in illo est. »
Talibus ira feri postquam commota tyranni;

Nec minor hac metus est; causa stimulatus utraque,
Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem,
Arreptamque coma, flexis post terga lacertis,
Vincla pati cogit: jugulum Philomela parabat,
Spemque suæ mortis viso conceperat ense.
Ille indignanti, et nomen patris usque vocanti,
Luctantique loqui, compressam forcipe linguam
Abstulit ense fero: radix micat ultima linguæ:
Ipsa jacet, terræque tremens immurmurat atræ:
Utque salire solet mutilatæ cauda colubræ,
Palpitat, et moriens dominæ vestigia quærit.
Hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
Sæpe sua lacerum repetisse libidine corpus.
Sustinet ad Procnen post talia facta reverti.
Conjuge quæ viso germanam quærit; at ille
Dat gemitus fictos, commentaque funera narrat.
Et lacrymæ fecere fidem. Velamina Procne
Deripit ex humeris, auro fulgentia lato;
Induiturque atras vestes; et inane sepulcrum
Constituit, falsisque piacula Manibus infert;
Et luget non sic lugendæ fata sororis.
Signa Deus bis sex acto lustraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit:
Structa rigent solido stabulorum mœnia saxo:
Os mutum facti caret indice. Grande dolori
Ingenium est; miserisque venit solertia rebus.
Stamina barbarica suspendit callida tela;

Purpureasque notas filis intexuit albis,
Indicium sceleris: perfectaque tradidit uni;
Utque ferat dominæ, gestu rogat. Ille rogata
Pertulit ad Procnen: nec scit quid tradat in illis.
Evolvit vestes sævi matrona tyranni,
Germanæque suæ carmen miserabile legit:
Et (mirum potuisse) silet: dolor ora repressit;
Verbaque quærenti satis indignantia linguæ
Defuerunt, nec flere vacat; sed fasque nefasque
Confusura ruit, pœnæque in imagine tota est.

Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus: nox conscia sacris.
Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti:
Nocte sua est egressa domo regina, Deique
Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma.
Vite caput tegitur: lateri cervina sinistro
Vellera dependent: humero levis incubat hasta.
Concita per silvas, turba comitante suarum,
Terribilis Procne, furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat: venit ad stabula avia tandem,
Exululatque, Evoeque sonat; portasque refringit,
Germanamque rapit; raptæque insignia Bacchi
Induit, et vultus hederarum frondibus abdit;
Attonitamque trahens intra sua limina ducit.
Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
Horruit infelix, totoque expalluit ore.
Nacta locum Procne, sacrorum pignora demit,

Oraque develat miseræ pudibunda sorori;
Amplexuque petit. Sed non attollere contra
Sustinet hæc oculos, pellex sibi visa sororis:
Dejectoque in humum vultu, jurare volenti,
Testarique Deos, per vim sibi dedecus illud
Illatum, pro voce manus fuit. Ardet, et iram
Non capit ipsa suam Procne; fletumque sororis
Corripiens, « Non est lacrymis hîc, inquit, agendum,
Sed ferro; sed si quid habes, quod vincere ferrum
Possit: in omne nefas ego me, germana, paravi.
Aut ego cum facibus regalia tecta cremaro,
Artificem mediis immittam Terea flammis;
Aut linguam, aut oculos, aut quæ tibi membra pudorem
Abstulerunt, ferro rapiam; aut per vulnera mille
Sontem animam expellam: magnum,quodcunque paravi.
Quid sit, adhuc dubito. » Peragit dum talia Procne,
Ad matrem veniebat Itys: quid possit, ab illo
Admonita est; oculisque tuens immitibus, « Ah! quam
Es similis patri! dixit. » Nec plura locuta,
Triste parat facinus, tacitaque exæstuat ira.
Ut tamen accessit natus, matrique salutem
Attulit, et parvis adduxit colla lacertis,
Mixtaque blanditiis puerilibus oscula junxit;
Mota quidem est genitrix, infractaque constitit ira,
Invitique oculi lacrymis maduere coactis.
Sed simul ex nimia matrem pietate labare
Sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis;

Inque vicem spectans ambos, « Cur admovet, inquit,
Alter blanditias; rapta silet altera lingua?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta vide, Pandione nata, marito.
Degeneras : scelus est pietas in conjuge Tereo. »
Nec mora; traxit Ityn, veluti Gangetica cervæ
Lactentem fetum per silvas tigris opacas.
Utque domus altæ partem tenuere remotam;
Tendentemque manus, et jam sua fata videntem,
Et Mater, Mater, clamantem, et colla petentem,
Ense ferit Procne, lateri qua pectus adhæret :
Nec vultum avertit. Satis illi ad fata vel unum
Vulnus erat : jugulum ferro Philomela resolvit.
Vivaque adhuc, animæque aliquid retinentia membra
Dilaniant. Pars inde cavis exsultat aenis;
Pars verubus stridet : manant penetralia tabo.
His adhibet conjux ignarum Terea mensis :
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites famulosque removit.
Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur, inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque nox animi est, « Ityn huc arcessite, dixit. »
Dissimulare nequit crudelia gaudia Procne;
Jamque suæ cupiens existere nuntia cladis :
« Intus habes, quod poscis, ait. » Circumspicit ille,
Atque ubi sit, quærit. Quærenti, iterumque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali cæde capillis,

Prosiliit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patri: nec tempore maluit ullo
Posse loqui, et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,
Vipereasque ciet Stygia de valle sorores:
Et modo, si possit, reserato pectore diras
Egerere inde dapes, demersaque viscera gestit:
Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati:
Nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
Corpora Cecropidûm pennis pendere putares;
Pendebant pennis: quarum petit altera silvas;
Altera tecta subit. Neque adhuc de pectore cædis
Effluxere notæ, signataque sanguine pluma est.
Ille dolore suo, pœnæque cupidine velox,
Vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristæ,
Prominet immodicum pro longa cuspide rostrum.
Nomen Epops volucri: facies armata videtur.
Hic dolor ante diem, longæque extrema senectæ
Tempora, Tartareas Pandiona misit ad umbras.

XI. Sceptra loci, rerumque capit moderamen Erechtheus;
Justitia dubium, validisne potentior armis.
Quatuor ille quidem juvenes, totidemque crearat
Feminеæ sortis: sed erat par forma duarum.
E quibus Æolides Cephalus te conjuge felix,
Procri, fuit: Boreæ Tereus Thracesque nocebant;

Dilectaque diu caruit Deus Orithyia,
Dum rogat, et precibus mavult, quam viribus, uti.
Ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira,
Quæ solita est illi, nimiumque domestica, vento;
« Et merito, dixit : quid enim mea tela reliqui,
Sævitiam, et vires, iramque, animosque minaces?
Admovique preces, quarum me dedecet usus?
Apta mihi vis est. Vi tristia nubila pello :
Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque nives, et terras grandine pulso.
Idem ego, quum fratres cœlo sum nactus aperto
(Nam mihi campus is est), tanto molimine luctor,
Ut medius nostris concursibus intonet æther,
Exsiliantque cavis elisi nubibus ignes.
Idem ego, quum subii convexa foramina terræ,
Supposuique ferox imis mea terga cavernis,
Sollicito manes, totumque tremoribus orbem.
Hac ope debueram thalamos petiisse; socerque
Non orandus erat, sed vi faciendus, Erechtheus. »
Hæc Boreas, aut his non inferiora locutus,
Excussit pennas; quarum jactatibus omnis
Adflata est tellus, latumque perhorruit æquor.
Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam,
Verrit humum, pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat, arserunt agitati fortius ignes.
Nec prius aerii cursus suppressit habenas,

Quam Ciconum tenuit populos, sua mœnia, raptor.
Illic et gelidi conjux Actæa tyranni,
Et genitrix facta est; partus enixa gemellos,
Cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has una memorant cum corpore natas;
Barbaque dum rutilis aberat submissa capillis,
Implumes Calaisque puer, Zethesque, fuerunt.
Mox pariter ritu pennæ cœpere volucrum
Cingere utrumque latus; pariter flavescere malæ.
Ergo, ubi concessit tempus puerile juventæ,
Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non motum prima petiere carina.

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER SEPTIMUS.

LIBRI SEPTIMI

ARGUMENTUM.

I. Jasonis, Argonautarum ducis, amore capta Medea, suam illi opem pollicetur. — II. Jasonis contra tauros, milites et draconem, certamen : aureo vellere victor potitur. — III. Æson ad juventutem, ope Medeæ, revocatus. — IV. Sacra magica. — V. Pelias a filiabus jugulatur. — VI. Corinthum Medea petit. — VII. Veneno Theseum tollere meditatur. — VIII. Honorifice Theseus a populo excipitur. — IX. Ab Æaco auxilia implorant Athenienses, et obtinent. — X. Æginensis pestilentia describitur. — XI. Formicæ in homines. — XII. Cephalus et Procris. — XIII. Canis Procridos in lapidem.

METAMORPHOSEON

LIBER SEPTIMUS.

I. Jamque fretum Minyæ Pagasæa puppe secabant,
Perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat; juvenesque Aquilone creati
Virgineas volucres miseri senis ore fugarant;
Multaque perpessi claro sub Iasone, tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidos undas.
Dumque adeunt regem, Phryxeaque vellera poscunt,
Lexque datur numeris magnorum horrenda laborum;
Concipit interea validos Æetias ignes;
Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat: « Frustra, Medea, repugnas;
Nescio quis deus obstat, ait; mirumque, nisi hoc
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur jussa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. Cur, quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quæ tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix: si possem, sanior essem.
Sed trahit invitam nova vis; aliudque Cupido,
Mens aliud suadet. Video meliora, proboque:
Deteriora sequor. Quid in hospite, regia virgo,

Ureris? et thalamos alieni concipis orbis?
Hæc quoque terra potest, quod ames, dare. Vivat, an ille
Occidat, in Dîs est: vivat tamen; idque precari
Vel sine amore licet. Quid enim commisit Iason?
Quam, nisi crudelem, non tangat Iasonis ætas,
Et genus, et virtus? quam non, ut cetera desint,
Forma movere potest? certe mea pectora movit.
At, nisi opem tulero, taurorum adflabitur ore;
Concurretque suæ segeti, tellure creatis
Hostibus; aut avido dabitur fera præda draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non et specto pereuntem, oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenasque feros, insopitumque draconem?
Dî meliora velint! Quamquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. Prodamne ego regna parentis?
Atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
Ut per me sospes, sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius; pœnæ Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest præponere nobis,
Occidat ingratus. Sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formæ,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia nostri.
Et dabit ante fidem: cogamque in fœdera testes
Esse Deos. Quid tuta times? accingere; et omnem
Pelle moram. Tibi se semper debebit Iason,

Te face solenni junget sibi; perque Pelasgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turba.
« Ergo ego germanam, fratremque, patremque, Deosque,
Et natale solum, ventis ablata, relinquam?
Nempe pater sævus, nempe est mea barbara tellus,
Frater adhuc infans: stant mecum vota sororis.
Maximus intra me deus est. Non magna relinquam;
Magna sequar: titulum servatæ pubis Achivæ,
Notitiamque loci melioris, et oppida, quorum
Hîc quoque fama viget, cultusque, artesque virorum:
Quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Æsoniden mutasse velim: quo conjuge felix,
Et Dîs cara ferar, et vertice sidera tangam.
Quid, quod nescio qui mediis concurrere in undis
Dicuntur montes, ratibusque inimica Charybdis,
Nunc sorbere fretum, nunc reddere; cinctaque sævis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
Nempe tenens quod amo, gremioque in Iasonis hærens,
Per freta longa trahar. Nihil illum amplexa verebor:
Aut, si quid metuam, metuam de conjuge solo....
Conjugiumne vocas, speciosaque nomina culpæ
Imponis, Medea, tuæ? quin adspice, quantum
Adgrediare nefas; et, dum licet, effuge crimen.»
Dixit: et ante oculos rectum, pietasque, pudorque
Constiterant; et victa dabat jam terga Cupido.
Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras:
Quas nemus umbrosum, secretaque silva tegebant.

Et jam fortis erat, pulsusque residerat ardor;
Quum videt Æsoniden, exstinctaque flamma revixit;
Et rubuere genæ, totoque recanduit ore.
Ut solet a ventis alimenta assumere, quæque
Parva sub inducta latuit scintilla favilla,
Crescere, et in veteres agitata resurgere vires:
Sic jam lentus amor, jam quem languere putares,
Ut vidit juvenem, specie præsentis inarsit.
Et casu, solito formosior Æsone natus
Illa luce fuit: posses ignoscere amanti.
Spectat; et in vultu, veluti nunc denique viso,
Lumina fixa tenet: nec se mortalia demens
Ora videre putat; nec se declinat ab illo.
Ut vero cœpitque loqui, dextramque prehendit
Hospes, et auxilium submissa voce rogavit,
Promisitque torum; lacrymis ait illa profusis.
« Quid faciam video; nec me ignorantia veri
Decipiet, sed amor. Servabere munere nostro:
Servatus promissa dato. » Per sacra triformis
Ille Deæ, lucoque foret quod numen in illo,
Perque patrem soceri cernentem cuncta futuri,
Eventusque suos, per tanta pericula jurat.
Creditus, accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum, lætusque in castra recessit.

II. Postera depulerat stellas Aurora micantes:
Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum,

Consistuntque jugis. Medio rex ipse resedit
Agmine purpureus, sceptroque insignis eburno.
Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Æripides tauri; tactæque vaporibus herbæ
Ardent: utque solent pleni resonare camini,
Aut ubi terrena silices fornace soluti
Concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum;
Pectora sic intus clausas volventia flammas,
Gutturaque usta sonant. Tamen illis Æsone natus
Obvius it: vertere truces venientis ad ora
Terribiles vultus, præfixaque cornua ferro;
Pulvereumque solum pede pulsavere bisulco,
Fumificisque locum mugitibus implevere.
Diriguere metu Minyæ: subit ille; nec ignes
Sentit anhelatos; (tantum medicamina possunt!)
Pendulaque audaci mulcet palearia dextra;
Suppositosque jugo pondus grave cogit aratri
Ducere, et insuetum ferro proscindere campum.
Mirantur Colchi: Minyæ clamoribus implent,
Adjiciuntque animos. Galea tum sumit aena
Vipereos dentes, et aratos spargit in agros.
Semina mollit humus, valido prætincta veneno:
Et crescunt, fiuntque sati nova corpora dentes.
Utque hominis speciem materna sumit in alvo,
Perque suos intus numeros componitur infans;
Nec nisi maturus communes exit in auras:
Sic, ubi visceribus gravidæ telluris imago

Effecta est hominis, feto consurgit in arvo;
Quodque magis mirum, simul edita concutit arma.
Quos ubi viderunt præacutæ cuspidis hastas
In caput Hæmonii juvenis torquere paratos,
Demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
Ipsa quoque extimuit, quæ tutum fecerat illum:
Utque peti juvenem tot vidit ab hostibus unum,
Palluit; et subito sine sanguine frigida sedit.
Neve parum valeant a se data gramina, carmen
Auxiliare canit, secretasque advocat artes.
Ille, gravem medios silicem jaculatus in hostes,
A se depulsum Martem convertit in ipsos.
Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres,
Civilique cadunt acie: gratantur Achivi;
Victoremque tenent, avidisque amplexibus hærent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
Obstitit incepto pudor: et complexa fuisses;
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famæ.
Quod licet, affectu tacito lætaris; agisque
Carminibus grates, et Dîs auctoribus horum.
Pervigilem superest herbis sopire draconem,
Qui crista linguisque tribus præsignis, et uncis
Dentibus horrendus, custos erat arietis aurei.
Hunc postquam sparsit Lethæi gramine succi;
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
Quæ mare turbatum, quæ concita flumina sistant;
Somnus in ignotos oculos advenit: et auro

Heros Æsonius potitur; spolioque superbus,
Muneris auctorem secum, spolia altera, portans,
Victor Iolciacos tetigit cum conjuge portus.

III. Hæmoniæ matres pro gnatis dona receptis,
Grandævique ferunt patres; congestaque flamma
Tura liquefiunt; inductaque cornibus aurum
Victima vota cadit: sed abest gratantibus Æson,
Jam propior leto, fessusque senilibus annis.
Quum sic Æsonides: « O cui debere salutem
Confiteor, conjux, quamquam mihi cuncta dedisti,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum;
Si tamen hoc possunt; quid enim non carmina possint?
Deme meis annis, et demtos adde parenti. »
Nec tenuit lacrymas. Mota est pietate rogantis;
Dissimilemque animum subiit Æeta relictus.
Non tamen affectus tales confessa, « Quod, inquit,
Excidit ore pio, conjux, scelus? ergo ego cuiquam
Posse tuæ videar spatium transcribere vitæ?
Nec sinat hoc Hecate; nec tu petis æqua: sed isto,
Quod petis, experiar majus dare munus, Iason.
Arte mea soceri longum tentabimus ævum,
Non annis revocare tuis: modo Diva triformis
Adjuvet, et præsens ingentibus adnuat ausis. »
Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent,
Efficerentque orbem: postquam plenissima fulsit,
Ac solida terras spectavit imagine Luna;

Egreditur tectis, vestes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos;
Fertque vagos mediæ per muta silentia noctis
Incomitata gradus. Homines, volucresque, ferasque
Solverat alta quies: nullo cum murmure sepes,
Immotæque silent frondes; silet humidus aer:
Sidera sola micant. Ad quæ sua brachia tendens
Ter se convertit; ter sumtis flumine crinem
Irroravit aquis; ternis ululatibus ora
Solvit; et in dura submisso poplite terra,
« Nox, ait, arcanis fidissima, quæque diurnis
Aurea cum Luna succeditis ignibus, astra:
Tuque, triceps Hecate, quæ cœptis conscia nostris,
Adjutrixque venis, cantusque artesque magarum,
Quæque magas, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auræque, et venti, montesque, amnesque, lacusque,
Dîque omnes nemorum, Dîque omnes noctis, adeste:
Quorum ope, quum volui, ripis mirantibus, amnes
In fontes rediere suos; concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta; nubila pello,
Nubilaque induco; ventos abigoque vocoque:
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces:
Vivaque saxa, sua convulsaque robora terra,
Et silvas moveo; jubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, manesque exire sepulcris.
Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesæa labores
Æra tuos minuant: currus quoque carmine nostro

Pallet avi; pallet nostris Aurora venenis.
Vos mihi taurorum flammas hebetastis; et unco
Haud patiens oneris collum pressistis aratro.
Vos serpentigenis in se fera bella dedistis;
Custodemque rudem somni sopistis; et aurum,
Vindice decepto, Graias misistis in urbes.
Nunc opus est succis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt sidera frustra;
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest. » Aderat demissus ab æthere currus.

Quo simul adscendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas;
Sublimis rapitur: sublataque Thessala Tempe
Despicit, et Creteis regionibus adplicat angues:
Et quas Ossa tulit, quasque altus Pelion herbas,
Othrysque, Pindusque, et Pindo major Olympus,
Perspicit: et placita partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis aenæ.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphrysi: neque eras immunis, Enipeu:
Nec non Peneæ, nec non Spercheides undæ
Contribuere aliquid, juncosaque litora Bœbes.
Carpit et Euboica vivax Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et jam nona dies curru pennisque draconum,
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros;

Egreditur tectis, vestes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos;
Fertque vagos mediæ per muta silentia noctis
Incomitata gradus. Homines, volucresque, ferasque
Solverat alta quies: nullo cum murmure sepes,
Immotæque silent frondes; silet humidus aer:
Sidera sola micant. Ad quæ sua brachia tendens
Ter se convertit; ter sumtis flumine crinem
Irroravit aquis; ternis ululatibus ora
Solvit; et in dura submisso poplite terra,
« Nox, ait, arcanis fidissima, quæque diurnis
Aurea cum Luna succeditis ignibus, astra:
Tuque, triceps Hecate, quæ cœptis conscia nostris,
Adjutrixque venis, cantusque artesque magarum,
Quæque magas, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auræque, et venti, montesque, amnesque, lacusque,
Dîque omnes nemorum, Dîque omnes noctis, adeste:
Quorum ope, quum volui, ripis mirantibus, amnes
In fontes rediere suos; concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta; nubila pello,
Nubilaque induco; ventos abigoque vocoque:
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces:
Vivaque saxa, sua convulsaque robora terra,
Et silvas moveo; jubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, manesque exire sepulcris.
Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesæa labores
Æra tuos minuant: currus quoque carmine nostro

Pallet avi; pallet nostris Aurora venenis.
Vos mihi taurorum flammas hebetastis; et unco
Haud patiens oneris collum pressistis aratro.
Vos serpentigenis in se fera bella dedistis;
Custodemque rudem somni sopistis; et aurum,
Vindice decepto, Graias misistis in urbes.
Nunc opus est succis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt sidera frustra;
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest.» Aderat demissus ab æthere currus.

Quo simul adscendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas;
Sublimis rapitur: sublataque Thessala Tempe
Despicit, et Creteis regionibus adplicat angues:
Et quas Ossa tulit, quasque altus Pelion herbas,
Othrysque, Pindusque, et Pindo major Olympus,
Perspicit: et placita partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis aenæ.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphrysi: neque eras immunis, Enipeu:
Nec non Peneæ, nec non Spercheides undæ
Contribuere aliquid, juncosaque litora Bœbes.
Carpit et Euboica vivax Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et jam nona dies curru pennisque draconum,
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros;

Quum rediit: neque erant tacti, nisi odore, dracones;
Et tamen annosæ pellem posuere senectæ.

IV. Constitit adveniens citra limenque foresque;
Et tantum cœlo tegitur, refugitque viriles
Contactus; statuitque aras e cespite binas,
Dexteriore Hecates, at læva parte Juventæ.
Quas ubi verbenis, silvaque incinxit agresti;
Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit: cultrosque in guttura velleris atri
Conjicit, et patulas perfundit sanguine fossas.
Tum super invergens liquidi carchesia Bacchi,
Æneaque invergens tepidi carchesia lactis;
Verba simul fundit, terrenaque numina poscit;
Umbrarumque rogat rapta cum conjuge regem,
Ne properent artus anima fraudare seniles.
Quos ubi placavit precibusque et murmure longo;
Æsonis effetum proferri corpus ad aras
Jussit: et in plenos resolutum carmine somnos,
Exanimi similem, stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Æsoniden, procul hinc jubet ire ministros;
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt jussi: passis Medea capillis
Bacchantum ritu flagrantes circuit aras;
Multifidasque faces in fossa sanguinis atra
Tingit, et intinctas geminis accendit in aris;
Terque senem flamma, ter aqua, ter sulfure lustrat.

Interea validum posito medicamen aeno
Fervet, et exsultat, spumisque tumentibus albet.
Illic Hæmonia radices valle resectas,
Seminaque, floresque, et succos incoquit acres.
Adjicit extremo lapides Oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas.
Addit et exceptas Luna pernocte pruinas,
Et strigis infames, ipsis cum carnibus, alas;
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi : nec defuit illic
Squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri,
Vivacisque jecur cervi; quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis secula passæ.
His et mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit mortali barbara munus;
Arenti ramo jampridem mitis olivæ
Omnia confudit, summisque immiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aeno
Fit viridis primo; nec longo tempore frondem
Induit, et subito gravidis oneratur olivis.
At quacunque cavo spumas ejecit aeno
Ignis, et in terram guttæ cecidere calentes,
Vernat humus : floresque, et mollia pabula surgunt.
Quod simul ac vidit, stricto Medea recludit
Ense senis jugulum; veteremque exire cruorem
Passa, replet succis : quos postquam combibit Æson,
Aut ore acceptos, aut vulnere; barba comæque,

Canitie posita nigrum rapuere colorem.
Pulsa fugit macies: abeunt pallorque situsque;
Adjectoque cavæ supplentur sanguine venæ,
Membraque luxuriant. Æson miratur, et olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
  Viderat ex alto tanti miracula monstri
Liber; et admonitus juvenes nutricibus annos
Posse suis reddi, petit hoc Æetida munus.

V. Neve doli cessent, odium cum conjuge falsum
Phasias adsimulat, Peliæque ad limina supplex
Confugit: atque illam (quoniam gravis ipse senecta)
Excipiunt natæ; quas tempore callida parvo
Colchis amicitiæ mendacis imagine cepit.
Dumque refert, inter meritorum maxima, demtos
Æsonis esse situs, atque hac in parte moratur;
Spes est virginibus Pelia subjecta creatis,
Arte suum parili revirescere posse parentem.
Jamque petunt: pretiumque jubent sine fine pacisci.
Illa brevi spatio silet, et dubitare videtur;
Suspenditque animos ficta gravitate rogantes.
Mox ubi pollicita est, « Quo sit fiducia major
Muneris hujus, ait; qui vestras maximus ævo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet. »
Protinus innumeris effetus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu.

Cujus ut Hæmonio marcentia guttura cultro
Fodit, et exiguo maculavit sanguine ferrum;
Membra simul pecudis, validosque venefica succos
Mergit in ære cavo. Minuuntur corporis artus;
Cornuaque exuitur, nec non cum cornibus annos:
Et tener auditur medio balatus aeno.
Nec mora; balatum mirantibus, exsilit agnus:
Lascivitque fuga, lactantiaque ubera quærit.
Obstupuere satæ Pelia: promissaque postquam
Exhibuere fidem, tum vero impensius instant.
Ter juga Phœbus equis, in Ibero gurgite mersis,
Demserat; et quarta radiantia nocte micabant
Sidera; quum rapido fallax Æetias igni
Imponit purum laticem, et sine viribus herbas.
Jamque neci similis, resoluto corpore, regem,
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus, magicæque potentia linguæ.
Intrarant jussæ cum Colchide limina natæ,
Ambierantque torum: « Quid nunc dubitatis, inertes?
Stringite, ait, gladios; veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas juvenili sanguine venas.
In manibus vestris vita est ætasque parentis.
Si pietas ulla est, nec spes agitatis inanes;
Officium præstate patri, telisque senectam
Exigite, et saniem conjecto emittite ferro. »
His, ut quæque pia est, hortatibus impia prima est;

Et ne sit scelerata, facit scelus. Haud tamen ictus
Ulla suos spectare potest; oculosque reflectunt,
Cæcaque dant sævis aversæ vulnera dextris.
Ille, cruore fluens, cubito tamen adlevat artus:
Semilacerque toro consurgere tentat; et inter
Tot medius gladios pallentia brachia tendens;
« Quid facitis, gnatæ? quid vos in fata parentis
Armat? ait. » Cecidere illis animique manusque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
Abstulit, et calidis laniatum mersit aenis.

VI. Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras,
Non exemta foret pœnæ. Fugit alta superque
Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque
Othryn, et eventu veteris loca nota Cerambi.
Hic ope Nympharum sublatus in aera pennis,
Quum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Æoliam Pitanen a læva parte relinquit,
Factaque de saxo longi simulacra draconis;
Idæumque nemus, quo, nati furta, juvencum
Occuluit Liber falsi sub imagine cervi;
Quaque pater Corythi parva tumulatus arena,
Et quos Mæra novo latratu terruit agros.
Eurypylique urbem, qua Coæ cornua matres
Gesserunt, tum quum discederet Herculis agmen:

Phœbeamque Rhodon, et Ialysios Telchinas,
Quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Jupiter exosus, fraternis subdidit undis.
Transit et antiquæ Cartheia mœnia Ceæ,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natæ
Miraturus erat nasci potuisse columbam.
Inde lacus Hyries videt, et Cycneia Tempe,
Quæ subitus celebravit olor: nam Phyllius illic
Imperio pueri volucresque ferumque leonem
Tradiderat domitos; taurum quoque vincere jussus
Vicerat; et, spreto toties iratus amore,
Præmia poscenti taurum suprema negarat.
Ille indignatus, «Cupies dare, dixit:» et alto
Desiluit saxo. Cuncti cecidisse putabant:
Factus olor niveis pendebat in aera pennis.
At genitrix Hyrie, servati nescia, flendo
Delicuit; stagnumque suo de nomine fecit.
Adjacet his Pleuron: in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.
Inde Calaureæ Letoidos adspicit arva,
In volucrem versi cum conjuge conscia regis.
Dextera Cyllene est: in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat, sævarum more ferarum.
Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
Respicit in tumidam Phocen ab Apolline versi;
Eumelique domum lugentis in aere natam.

Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
Contigit. Hîc ævo veteres mortalia primo
Corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.

VII. Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,
Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque;
Sanguine natorum perfunditur impius ensis:
Ultaque se male mater, Iasonis effugit arma.
Hinc Titaniacis ablata draconibus, intrat
Palladias arces: quæ te, justissima Phini,
Teque, senex Peripha, pariter videre volantes,
Innixamque novis neptem Polypemonis alis.
Excipit hanc Ægeus, facto damnandus in uno:
Nec satis hospitium est, thalami quoque fœdere jungit.
Jamque aderat Theseus, proles ignara parenti;
Qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon.
Hujus in exitium miscet Medea, quod olim
Attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
Illud Echidneæ memorant e dentibus ortum
Esse canis. Specus est tenebroso cæcus hiatu,
Est via declivis, per quam Tirynthius heros
Restantem, contraque diem radiosque micantes
Obliquantem oculos, nexis adamante catenis,
Cerberon abstraxit: rabida qui concitus ira
Implevit pariter ternis latratibus auras,
Et sparsit virides spumis albentibus agros.
Has concresse putant; nactasque alimenta feracis

Fecundique soli, vires cepisse nocendi.
Quæ, quia nascuntur dura vivacia caute,
Agrestes aconita vocant. Ea conjugis astu
Ipse parens Ægeus nato porrexit, ut hosti.
Sumserat ignara Theseus data pocula dextra;
Quum pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis. facinusque excussit ab ore.
Effugit illa necem, nebulis per carmina motis.

VIII. At genitor, quamquam lætatur sospite nato;
Attonitus tantum, leti discrimine parvo,
Committi potuisse nefas, fovet ignibus aras,
Muneribusque Deos implet: feriuntque secures
Colla torosa boum, vinctorum cornua vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Illuxisse dies: agitant convivia patres,
Et medium vulgus; nec non et carmina, vino
Ingenium faciente, canunt. Te, maxime Theseu,
Mirata est Marathon Cretæi sanguine tauri:
Quodque suis securus arat Cromyona colonus,
Munus opusque tuum est. Tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem:
Vidit et immitem Cephesias ora Procrusten:
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus;
Qui poterat curvare trabes, et agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus.

Tutus ad Alcathoen, Lelegeia mœnia, limes
Composito Scirone patet: sparsique latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda;
Quæ jactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos: scopulis nomen Scironis inhæret.
Si titulos annosque tuos numerare velimus;
Facta premant annos. Pro te, fortissime, vota
Publica suscipimus: Bacchi tibi sumimus haustus.
Consonat assensu populi, precibusque faventum
Regia: nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Nec tamen (usque adeo nulli sincera voluptas,
Sollicitique aliquid lætis intervenit!) Ægeus
Gaudia percepit, nato secura recepto.
Bella parat Minos, qui quamquam milite, quamquam
Classe valet, patria tamen est firmissimus ira;
Androgeique necem justis ulciscitur armis.
Ante tamen bello vires acquirit amicas;
Quaque potens habitus, volucri freta classe pererrat.
Hinc Anaphen sibi jungit, et Astypaleia regna;
Promissis Anaphen, regna Astypaleia bello:
Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli,
Florentemque Cythnon, Scyron, planamque Seriphon,
Marmoreamque Paron, quamque impia prodidit Arne
Sithonis, accepto, quod avara poposcerat, auro.
Mutata est in avem, quæ nunc quoque diligit aurum;
Nigra pedem, nigris velata monedula pennis.
At non Oliaros, Didymæque, et Tenos, et Andros,

Et Gyaros, nitidæque ferax Peparethos olivæ,
Gnosiacas juvere rates : latere inde sinistro
Œnopiam Minos petit, Æacideia regna.
Œnopiam veteres appellavere : sed ipse
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.
Turba ruit, tantæque virum cognoscere famæ
Expetit : occurrunt illi Telamonque, minorque,
Quam Telamon, Peleus, et proles tertia Phocus.
Ipse quoque egreditur, tardus gravitate senili,
Æacus; et quæ sit veniendi causa requirit.
Admonitus patrii luctus suspirat, et illi
Dicta refert rector populorum talia centum :
« Arma juves oro pro gnato sumta; piæque
Pars sis militiæ : tumulo solatia posco. »
Huic Asopiades, « Petis irrita, dixit, et urbi
Haud facienda meæ : neque enim conjunctior ulla
Cecropidis hac est tellus : ea fœdera nobis. »
Tristis abit, « Stabuntque tibi tua fœdera magno,
Dixit : » et utilius bellum putat esse minari,
Quam gerere, atque suas ibi præconsumere vires.

IX. Classis ab Œnopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat, quum pleno concita velo
Attica puppis adest, in portusque intrat amicos :
Quæ Cephalum, patriæque simul mandata ferebat.
Æacidæ longo juvenes post tempore visum
Agnovere tamen Cephalum; dextrasque dedere,

Inque patris duxere domum: spectabilis heros,
Et veteris retinens etiamnum pignora formæ,
Ingreditur; ramumque tenens popularis olivæ,
A dextra lævaque duos ætate minores
Major habet, Clyton et Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt;
Cecropidûm Cephalus peragit mandata, rogatque
Auxilium; fœdusque refert, et jura parentum;
Imperiumque peti totius Achaidos addit.
Sic ubi mandatam juvit facundia causam,
Æacus, in capulo sceptri nitente sinistra,
« Ne petite auxilium, sed sumite, dixit, Athenæ.
Nec dubie vires, quas hæc habet insula, vestras
Ducite, et omnis eat rerum status iste mearum.
Robora non desunt: superat mihi miles, et hosti.
Gratia Dîs; felix et inexcusabile tempus. »
« Immo ita sit, Cephalus, crescat tua civibus opto
Res, ait. Adveniens equidem modo gaudia cepi,
Quum tam pulchra mihi, tam par ætate juventus
Obvia processit: multos tamen inde requiro,
Quos quondam vidi, vestra prius urbe receptus. »

X. Æacus ingemuit, tristique ita voce locutus:
« Flebile principium melior fortuna sequuta est.
Hanc utinam possem vobis memorare! sine ullo
Ordine nunc repetam. Neu longa ambage morer vos;
Ossa cinisque jacent, memori quos mente requiris.

Et quota pars illi rerum periere mearum!
Dira lues ira populis Junonis iniquæ
Incidit, exosæ dictas a pellice terras.
Dum visum mortale malum, tantæque latebat
Causa nocens cladis; pugnatum est arte medendi.
Exitium superabat opem; quæ victa jacebat.
Principio cœlum spissa caligine terras
Pressit, et ignavos inclusit nubibus æstus.
Dumque quater junctis implevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem;
Letiferis calidi spirarunt flatibus Austri.
Constat et in fontes vitium venisse, lacusque;
Milliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse, atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum prima, volucrumque, oviumque, boumque,
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere sulco.
Lanigeris gregibus, balatus dantibus ægros,
Sponte sua lanæque cadunt, et corpora tabent.
Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ,
Degenerat palmas, veterumque oblitus honorum,
Ad præsepe gemit, leto moriturus inerti.
Non aper irasci meminit; non fidere cursu
Cerva; nec armentis incurrere fortibus ursi:
Omnia languor habet; silvisque, agrisque, viisque
Corpora fœda jacent: vitiantur odoribus auræ.

Mira loquor: non illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi: dilapsa liquescunt;
Adflatuque nocent, et agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, et in magnæ dominatur mœnibus urbis.
Viscera torrentur primo: flammæque latentis
Indicium rubor est, et ductus anhelitus ægre.
Aspera lingua tumet; tepidisque arentia ventis
Ora patent: auræque graves captantur hiatu.
Non stratum, non ulla pati velamina possunt;
Dura sed in terra ponunt præcordia: nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
Nec moderator adest: inque ipsos sæva medentes
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.
Quo propior quisque est, servitque fidelius ægro,
In partem leti citius venit; utque salutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi;
Indulgent animis: et nulla, quid utile, cura est:
Utile enim nihil est. Passim, positoque pudore,
Fontibus, et fluviis, puteisque capacibus hærent:
Nec prius est exstincta sitis, quam vita, bibendo.
Inde graves multi nequeunt consurgere; et ipsis
Immoriuntur aquis: aliquis tamen haurit et illas.
Tantaque sunt miseris invisi tædia lecti;
Prosiliunt: aut, si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum, fugiuntque penates
Quisque suos: sua cuique domus funesta videtur.

Et quia causa latet, locus est in crimine. Notis
Semanimes errare viis, dum stare valebant,
Adspiceres; flentes alios, terræque jacentes;
Lassaque versantes supremo lumina motu.
Membraque pendentis tendunt ad sidera cœli,
Hîc, illic ubi mors deprenderat, exhalantes.
Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
Ut vitam odissem, et cuperem pars esse meorum?
Quo se cunque acies oculorum flexerat, illic
Vulgus erat stratum : veluti quum putria motis
Poma cadunt ramis, agitataque ilice glandes.
« Templa vides contra, gradibus sublimia longis :
Jupiter illa tenet. Quis non altaribus illis
Irrita tura tulit? quoties pro conjuge conjux,
Pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
Non exoratis animam finivit in aris;
Inque manu turis pars inconsumta reperta est!
Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, et fundit purum inter cornua vinum,
Haud exspectato ceciderunt vulnere tauri!
Ipse ego sacra Jovi pro me, patriaque, tribusque
Quum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit : et subito collapsa sine ictibus ullis
Exiguo tinxit subjectos sanguine cultros.
Fibra quoque ægra notas veri, monitusque Deorum
Perdiderat : tristes penetrant ad viscera morbi.
Ante sacros vidi projecta cadavera postes :

Ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras
Pars animam laqueo claudunt, mortisque timorem
Morte fugant: ultroque vocant venientia fata.
Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus: neque enim capiebant funera portæ.
Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
Indotata rogos. Et jam reverentia nulla est:
Deque rogis pugnant, alienisque ignibus ardent.
Qui lacryment, desunt: indefletæque vagantur
Natarum matrumque animæ, juvenumque senumque:
Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.

XI. « Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
Jupiter o! dixi, si te non falsa loquuntur
Dicta, sub amplexus Æginæ Asopidos isse;
Nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem;
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulcro.
Ille notam fulgore dedit, tonitruque secundo.
Accipio, Sintque ista, precor, felicia mentis
Signa tuæ, dixi: quod das mihi, pigneror, omen.
« Forte fuit juxta patulis rarissima ramis
Sacra Jovi quercus de semine Dodonæo.
Hîc nos frugilegas adspeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugosoque suum servantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da cives, et inania mœnia supple.

Intremuit, ramisque sonum sine flamine motis
Alta dedit quercus. Pavido mihi membra timore
Horruerant, stabantque comæ. Tamen oscula terræ,
Roboribusque dedi: nec me sperare fatebar;
Sperabam tamen, atque animo mea vota fovebam.
Nox subit, et curis exercita corpora somnus
Occupat. Ante oculos eadem mihi quercus adesse,
Et ramos totidem, totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est; parilique tremiscere motu,
Graniferumque agmen subjectis spargere in arvis.
Crescere quod subito, et majus majusque videri,
Ac se tollere humo, rectoque adsistere trunco,
Et maciem, numerumque pedum, nigrumque colorem
Ponere; et humanam membris inducere formam.
Somnus abit. Damno vigilans mea visa; querorque,
In Superis opis esse nihil. At in ædibus ingens
Murmur erat; vocesque hominum exaudire videbar,
Jam mihi desuetas. Dum suspicor has quoque somni;
Ecce venit Telamon properus; foribusque reclusis,
Speque fideque, pater, dixit, majora videbis.
Egredere. Egredior: qualesque in imagine somni
Visus eram vidisse viros, ex ordine tales
Adspicio, agnoscoque. Adeunt; regemque salutant.
Vota Jovi solvo, populisque recentibus urbem
Partior, et vacuos priscis cultoribus agros;
Myrmidonasque voco, nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti. Mores, quos ante gerebant,

Nunc quoque habent; parcumque genus, patiensque laborum,
Quæsitique tenax, et qui quæsita reservent.
Hi te ad bella, pares annis animisque, sequentur;
Quum primum, qui te feliciter attulit, Eurus
(Eurus enim attulerat) fuerit mutatus in Austros. »

XII. Talibus atque aliis longum sermonibus illi
Implevere diem : lucis pars ultima mensæ
Est data, nox somnis. Jubar aureus extulerat Sol :
Flabat adhuc Eurus, redituraque vela tenebat.
Ad Cephalum Pallante sati, cui grandior ætas,
Ad regem Cephalus, simul et Pallante creati
Conveniunt : sed adhuc regem sopor altus habebat.
Excipit Æacides illos in limine Phocus :
Nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium. pulchrosque recessus
Cecropidas ducit. Cum quîs simul ipse resedit,
Adspicit Æoliden ignota ex arbore factum
Ferre manu jaculum, cujus fuit aurea cuspis.
Pauca prius mediis sermonibus ille locutus,
« Sum nemorum studiosus, ait, cædisque ferinæ :
Qua tamen e silva teneas hastile recisum,
Jamdudum dubito : certe, si fraxinus esset,
Fulva colore foret. si cornus, nodus inesset.
Unde sit ignoro : sed non formosius isto
Viderunt oculi telum jaculabile nostri. »

Excipit Actæis e fratribus alter : et, « Usum
Majorem specie mirabere, dixit, in isto.
Consequitur, quodcumque petit : Fortunaque missum
Non regit; et revolat, nullo referente, cruentum. »
Tum vero juvenis Nereius omnia quærit :
Cur sit, et unde datum; quis tanti muneris auctor?
Quæ petit, ille refert, sed, quæ narrare pudori est,
Qua tulerit mercede, silet : tactusque dolore
Conjugis amissæ, lacrymis ita fatur obortis :
« Hoc me, nate Dea, (quis possit credere?) telum
Flere facit; facietque diu, si vivere nobis
Fata diu dederint. Hoc me cum conjuge cara
Perdidit : hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat (si forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas), raptæ soror Orithyiæ.
Si faciem moresque velis conferre duarum,
Dignior ipsa rapi. Pater hanc mihi junxit Erechtheus :
Hanc mihi junxit Amor. Felix dicebar, eramque,
(Non ita Dîs visum est) ac nunc quoque forsitan essem.
Alter agebatur post sacra jugalia mensis;
Quum me, cornigeris tendentem retia cervis
Vertice de summo semper florentis Hymetti
Lutea mane videt pulsis Aurora tenebris :
Invitumque rapit. Liceat mihi vera referre
Pace Deæ, quod sit roseo spectabilis ore,
Quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quod alatur aquis; ego Procrin amabam :

Pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
Sacra tori, coitusque novos, thalamosque recentes,
Primaque deserti referebam fœdera lecti.
Mota Dea est : et, « Siste tuas, ingrate, querelas ;
Procrin habe, dixit : quod si mea provida mens est,
Non habuisse voles. » Meque illi irata remisit.
Dum redeo, mecumque Deæ memorata retracto,
Esse metus cœpit, ne jura jugalia conjux
Non bene servasset. Faciesque ætasque jubebant
Credere adulterium : prohibebant credere mores.
Sed tamen abfueram : sed et hæc erat, unde redibam,
Criminis exemplum : sed cuncta timemus amantes.
Quærere, quo doleam, studeo ; donisque pudicam
Sollicitare fidem : favet huic Aurora timori,
Immutatque meam (videor sensisse) figuram.
Palladias ineo, non cognoscendus, Athenas ;
Ingrediorque domum. Culpa domus ipsa carebat ;
Castaque signa dabat ; dominoque erat anxia rapto.
Vix aditu per mille dolos ad Erechthida facto ;
Ut vidi, obstupui, meditataque pæne reliqui
Tentamenta fide : male me, quin vera faterer,
Continui ; male quin, ut oportuit, oscula ferrem.
Tristis erat ; sed nulla tamen formosior illa
Esse potest tristi ; desiderioque calebat
Conjugis abrepti. Tu collige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat.
Quid referam, quoties tentamina nostra pudici

Repulerint mores? quoties, Ego, dixerit, uni
Servor, ubicunque est; uni mea gaudia servo?
Cui non ista fide satis experientia sano
Magna foret? Non sum contentus, et in mea pugno
Vulnera, dum census dare me pro nocte paciscor.
Muneraque augendo, tandem dubitare coegi.
Exclamo : Male tectus ego en, male pactus adulter,
Verus eram conjux : me, perfida, teste teneris.
Illa nihil : tacito tantummodo victa pudore,
Insidiosa malo cum conjuge limina fugit :
Offensaque mei genus omne perosa virorum
Montibus errabat, studiis operata Dianæ.
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
Pervenit : orabam veniam, et peccasse fatebar,
Et potuisse datis simili succumbere culpæ
Me quoque muneribus, si munera tanta darentur.
Hoc mihi confesso, læsum prius ulta pudorem,
Redditur, et dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi præterea, tanquam se parva dedisset
Dona, canem munus : quem quum sua traderet illi
Cynthia, Currendo superabit, dixerat, omnes.
Dat simul et jaculum, manibus quod (cernis) habemus.

XIII. « Muneris alterius quæ sit fortuna requiris?
Accipe : mirandi novitate movebere facti.
Carmina Laiades non intellecta priorum
Solverat ingeniis; et præcipitata jacebat,

Immemor ambagum, vates obscura, suarum.
Scilicet alma Themis non talia linquit inulta.
Protinus Aoniis immittitur altera Thebis
Pestis; et exitio multi pecorumque suoque
Rurigenæ pavere feram. Vicina juventus
Venimus, et latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox superabat retia saltu,
Summaque transibat positarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quas illa sequentes
Effugit, et volucri non segnius alite ludit.
Poscor et ipse meum consensu Lælapa magno.
Muneris hoc nomen. Jamdudum vincula pugnat
Exuere ipse sibi, colloque morantia tendit.
Vix bene missus erat; nec jam poteramus, ubi esset,
Scire: pedum calidus vestigia pulvis habebat;
Ipse oculis ereptus erat. Non ocior illo
Hasta, nec excussæ contorto verbere glandes,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subjectis imminet arvis:
Tollor eo, capioque novi spectacula cursus,
Quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est. Nec limite callida recto,
In spatiumque fugit; sed decipit ora sequentis,
Et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
Imminet hic, sequiturque parem: similisque tenenti
Non tenet, et vacuos exercet in aera morsus.
Ad jaculi vertebar opem: quod dextera librat

Dum mea, dum digitos amentis indere tento,
Lumina deflexi; revocataque rursus eodem
Retuleram, medio (mirum!) duo marmora campo
Adspicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambo certamine cursus
Esse Deus voluit, si quis Deus adfuit illis.»

Hactenus: et tacuit. «Jaculo quod crimen in ipso?
Phocus ait.» Jaculi sic crimina reddidit ille.
«Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris.
Illa prius referam. Juvat, o! meminisse beati
Temporis, Æacida, quo primos rite per annos
Conjuge eram felix; felix erat illa marito.
Mutua cura duos, et amor socialis habebat.
Nec Jovis illa meo thalamos præferret amori;
Nec me quæ caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat: æquales urebant pectora flammæ.
Sole fere radiis feriente cacumina primis,
Venatum in silvas juveniliter ire solebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres
Ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam.
Tutus eram jaculo. Sed quum satiata ferinæ
Dextera cædis erat; repetebam frigus et umbras,
Et, quæ de gelidis halabat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in æstu:
Auram exspectabam: requies erat illa labori.
Aura (recordor enim), venias, cantare solebam;
Meque juves, intresque sinus, gratissima, nostros;

Utque facis, relevare velis, quibus urimur, æstus.
Forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant)
Blanditias plures: et, Tu mihi magna voluptas,
Dicere sim solitus: tu me reficisque fovesque:
Tu facis, ut silvas, ut amem loca sola: meoque
Spiritus iste tuus semper captatur ab ore.
Vocibus ambiguis deceptam præbuit aurem
Nescio quis: nomenque auræ tam sæpe vocatum
Esse putans Nymphæ, Nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius auctor
Procrin adit, linguaque refert audita susurra.
Credula res amor est. Subito collapsa dolore,
Ut sibi narratur, cecidit; longoque refecta
Tempore, se miseram, se fati dixit iniqui:
Deque fide questa est: et crimine concita vano,
Quod nihil est, metuit; metuit sine corpore nomen;
Et dolet infelix veluti de pellice vera.
Sæpe tamen dubitat, speratque miserrima falli;
Indicioque fidem negat; et, nisi viderit ipsa,
Damnatura sui non est delicta mariti.

« Postera depulerant Auroræ lumina noctem;
Egredior, silvasque peto: victorque per herbas,
Aura, veni, dixi, nostroque medere labori!
Et subito gemitus inter mea verba videbar
Nescio quos audisse. Veni, tamen, optima, dixi.
Fronde levem rursus strepitum faciente caduca,
Sum ratus esse feram, telumque volatile misi.

Procris erat : medioque tenens in pectore vulnus,
Hei mihi! conclamat. Vox est ubi cognita fidæ
Conjugis, ad vocem præceps amensque cucurri.
Semanimem, et sparsas fœdantem sanguine vestes,
Et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
Invenio : corpusque meo mihi carius ulnis
Sontibus attollo, scissaque a pectore veste
Vulnera sæva ligo; conorque inhibere cruorem :
Neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
Viribus illa carens, et jam moribunda, coegit
Hæc se pauca loqui : « Per nostri fœdera lecti,
Perque Deos supplex oro, superosque, meosque;
Per si quid merui de te bene; perque manentem
Nunc quoque, quum pereo, causam mihi mortis, amorem;
Ne thalamis Auram patiare innubere nostris. »
« Dixit : et errorem tum denique nominis esse
Et sensi, et docui. Sed quid docuisse juvabat?
Labitur; et parvæ fugiunt cum sanguine vires.
Dumque aliquid spectare potest, me spectat; et in me
Infelicem animam, nostroque exhalat in ore.
Sed vultu meliore mori secura videtur. »
Flentibus hæc lacrymans heros memorabat; et ecce
Æacus ingreditur duplici cum prole, novoque
Milite, quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER OCTAVUS.

LIBRI OCTAVI

ARGUMENTUM.

I. Minoïs, dum Megaram urbem obsideret, amore capitur Scylla. — II. Fatalem patris crinem Minoi tradit. — III. Nisus in Haliæetum : Scylla in Cirim. — IV. Theseus e labyrintho liberatus. — V. Dædali et Icari fatum. — VI. Perdix in perdicem. — VII. Aper Calydonius. — VIII. Meleager et Atalanta. — IX. Illatam Atalantæ a Toxeo et Plexippe injuriam Meleager ulciscitur. — X. Meleagri mors. — XI. Philemon et Baucis. — XII. Proteus in varia monstra. — XIII. Eresichton. — XIV. Fames descripta : Eresichtonem invadit. — XV. Eresichtonis filia in varias formas.

METAMORPHOSEON

LIBER OCTAVUS.

I. Jam nitidum retegente diem, noctisque fugante
Tempora Lucifero, cadit Eurus; et humida surgunt
Nubila. Dant placidi cursum redeuntibus Austri
Æacidis Cephaloque. quibus feliciter acti
Ante exspectatum portus tenuere petitos.
Interea Minos Lelegeia litora vastat:
Prætentatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet; cui splendidus ostro
Inter honoratos medio de vertice canos
Crinis inhærebat, magni fiducia regni.
Sexta resurgebant orientis cornua Phœbes:
Et pendebat adhuc belli Fortuna; diuque
Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
Regia turris erat vocalibus addita muris:
In quibus auratam proles Letoia fertur
Deposuisse lyram: saxo sonus ejus inhæsit.
Sæpe illuc solita est adscendere filia Nisi,
Et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
Tum quum pax esset: bello quoque sæpe solebat
Spectare ex illa rigidi certamina Martis.
Jamque mora belli procerum quoque nomina norat

Armaque, equosque, habitusque, Cydoneasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europæi;
Plus etiam, quam nosse sat est. Hac judice, Minos,
Seu caput abdiderat cristata casside pennis,
In galea formosus erat : seu sumserat ære
Fulgentem clypeum, clypeum sumsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis :
Laudabat virgo junctam cum viribus artem.
Imposito patulos calamo sinuaverat arcus :
Sic Phœbum sumtis jurabat stare sagittis.
Quum vero faciem demto nudaverat ære,
Purpureusque albi stratis insignia pictis
Terga premebat equi, spumantiaque ora regebat :
Vix sua, vix sanæ virgo Niseia campos
Mentis erat. Felix jaculum, quod tangeret ille,
Quæque manu premeret, felicia frena vocabat.
Impetus est illi (liceat modo), ferre per agmen
Virgineos hostile gradus : est impetus illi,
Turribus e summis in Gnosia mittere corpus
Castra; vel æratas hosti recludere portas,
Vel si quid Minos aliud velit. Utque sedebat,
Candida Dictæi spectans tentoria regis;
« Læter, ait, doleamne geri lacrymabile bellum,
In dubio est. Doleo, quod Minos hostis amanti est.
Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset?
Me tamen accepta poterat deponere bellum
Obside : me comitem, me pacis pignus haberet.

Si, quæ te genuit, talis, pulcherrime rerum,
Qualis es ipse, fuit; merito Deus arsit in illa.
O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnosiaci possim castris insistere regis:
Fassaque me, flammasque meas, qua dote, rogarem,
Vellet emi! tantum patrias ne posceret arces.
Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
Proditione potens: quamvis sæpe utile vinci
Victoris placidi fecit clementia multis.
Justa facit certe pro nato bella peremto;
In causaque valet: causamque tuentibus armis,
Ut puto, vincemur. Qui si manet exitus urbem,
Cur suus hæc illi reserabit mœnia Mavors,
Et non noster amor? melius sine cæde, moraque,
Impensaque sui poterit superare cruoris.
Nam metuo certe, ne quis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens. Quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere immitem, nisi nescius, audeat hastam?
Cœpta placent, et stat sententia tradere mecum
Dotalem patriam, finemque imponere bello.
Verum velle parum est. Aditus custodia servat;
Claustraque portarum genitor tenet. Hunc ego solum
Infelix timeo: solus mea vota moratur.
Dî facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
Fit Deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
Altera jamdudum succensa Cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcunque obstaret amori.

Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes,
Per gladios ausim. Neque in hoc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus est: opus est mihi crine paterno.
Ille mihi est auro pretiosior: illa beatam
Purpura me, votique mei factura potentem.»

II. TALIA dicenti, curarum maxima nutrix
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
Pectora somnus habet. Thalamos taciturna paternos
Intrat; et (heu facinus!) fatali nata parentem
Crine suum spoliat: prædaque potita nefanda
Fert secum spolium sceleris; progressaque porta
Per medios hostes (meritis fiducia tanta est),
Pervenit ad regem; quem sic adfata paventem:
«Suasit amor facinus. Proles ego regia Nisi
Scylla, tibi trado patriosque meosque Penates.
Præmia nulla peto, nisi te. Cape pignus amoris
Purpureum crinem: nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput.» Scelerataque dextra
Munera porrexit. Minos porrecta refugit;
Turbatusque novi respondit imagine facti:
«Dî te submoveant, o nostri infamia secli,
Orbe suo, tellusque tibi pontusque negentur.
Certe ego non patiar Jovis incunabula Creten,
Quæ meus est orbis, tantum contingere monstrum.»

III. Dixit : et, ut leges captis justissimus auctor
Hostibus imposuit, classis retinacula solvi
Jussit, et æratas impelli remige puppes.
Scylla, freto postquam deductas nare carinas,
Nec præstare ducem sceleris sibi præmia vidit;
Consumtis precibus violentam transit in iram :
Intendensque manus, passis furibunda capillis,
« Quo fugis, exclamat, meritorum auctore relicta,
O patriæ prælate meæ, prælate parenti?
Quo fugis, immitis? cujus victoria nostrum
Et scelus et meritum est. Nec te data munera, nec te
Noster movit amor; nec quod spes omnis in unum
Te mea congesta est? nam quo deserta revertar?
In patriam? superata jacet. Sed finge manere :
Proditione mea clausa est mihi. Patris ad ora?
Quæ tibi donavi : cives odere merentem :
Finitimi exemplum metuunt. Obstruximus orbem
Terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
Hac quoque si prohibes, si nos, ingrate, relinquis,
Non genitrix Europa tibi, sed inhospita Syrtis,
Armeniæve tigres, Austrove agitata Charybdis.
Nec Jove tu natus, nec mater imagine tauri
Ducta tua est (generis falsa est ea fabula vestri) :
Et ferus, et captus nullius amore juvencæ,
Qui te progenuit, taurus fuit. Exige pœnas,
Nise pater : gaudete malis, modo prodita, nostris,

Mœnia : nam fateor, merui; et sum digna perire.
Me tamen ex illis aliquis, quos impia læsi,
Me perimat. Cur, qui vicisti crimine nostro,
Insequeris crimen? scelus hoc patriæque patrique,
Officium tibi sit. Te vere conjuge digna est,
Quæ torvum ligno decepit adultera taurum,
Discordemque utero fetum tulit. Ecquid ad aures
Perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
Verba ferunt; idemque tuas, ingrate, carinas?
Jam jam Pasiphaen non est mirabile taurum
Præposuisse tibi : tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare juvat : divulsaque remis
Unda sonat : mecum simul, ah! mea terra recedit.
Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum.
Insequar invitum; puppimque amplexa recurvam,
Per freta longa trahar. « Vix dixerat; insilit undas,
Consequiturque rates, faciente Cupidine vires,
Gnosiacæque hæret comes invidiosa carinæ.
Quam pater ut vidit (nam jam pendebat in auras,
Et modo factus erat fulvis Haliæetos alis),
Ibat, ut hærentem rostro laniaret adunco.
Illa metu puppim dimittit : at aura cadentem
Sustinuisse levis, ne tangeret æquora, visa est.
Pluma fuit : plumis in avem mutata vocatur
Ciris, et a tonso est hoc nomen adepta capillo.

IV. Vota Jovi Minos taurorum corpora centum

Solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
Contigit; et spoliis decorata est regia fixis.
Creverat opprobrium generis; fœdumque patebat
Matris adulterium, monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalamis removere pudorem;
Multiplicique domo, cæcisque includere tectis.
Dædalus, ingenio fabræ celeberrimus artis,
Ponit opus: turbatque notas, et lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidus Phrygiis Mæandros in arvis
Ludit; et ambiguo lapsu refluitque fluitque;
Occurrensque sibi venturas adspicit undas;
Et nunc ad fontes, nunc in mare versus apertum,
Incertas exercet aquas. Ita Dædalus implet
Innumeras errore vias: vixque ipse reverti
Ad limen potuit; tanta est fallacia tecti!
Quo postquam tauri geminam juvenisque figuram
Clausit, et Actæo bis pastum sanguine monstrum
Tertia sors annis domuit repetita novenis;
Utque ope virginea, nullis iterata priorum,
Janua difficilis filo est inventa relecto;
Protinus Ægides, rapta Minoide, Dian
Vela dedit; comitemque suàm crudelis in illo
Litore deseruit. Desertæ, et multa querenti,
Amplexus et opem Liber tulit: utque perenni
Sidere clara foret, sumtam de fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras:

Dumque volat, gemmæ subitos vertuntur in ignes :
Consistuntque loco, specie remanente Coronæ,
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.

V. Dædalus interea Creten, longumque perosus
Exsilium, tractusque soli natalis amore,
Clausus erat pelago. « Terras licet, inquit, et undas
Obstruat, at cœlum certe patet : ibimus illac.
Omnia possideat; non possidet aera Minos. »
Dixit : et ignotas animum dimittit in artes,
Naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
A minima cœptas, longam breviore sequenti;
Ut clivo crevisse putes ? sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias, et ceris adligat imas.
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
Ut veras imitentur aves. Puer Icarus una
Stabat : et, ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas : flavam modo pollice ceram
Mollibat; lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus. Postquam manus ultima cœptis
Imposita est, geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus, motaque pependit in aura.
Instruit et natum; « Medioque ut limite curras,
Icare, ait, moneo : ne, si demissior ibis,
Unda gravet pennas; si celsior, ignis adurat.

Inter utrumque vola. Nec te spectare Booten,
Aut Helicen jubeo, strictumque Orionis ensem.
Me duce carpe viam. « Pariter præcepta volandi
Tradit, et ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genæ maduere seniles,
Et patriæ tremuere manus. Dedit oscula nato
Non iterum repetenda suo; pennisque levatus
Ante volat, comitique timet: velut ales, ab alto
Quæ teneram prolem produxit in aera nido;
Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes:
Et movet ipse suas, et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Aut pastor baculo, stivave innixus arator,
Vidit, et obstupuit; quique æthera carpere possent,
Credidit esse Deos. Et jam Junonia læva
Parte Samos fuerant, Delosque, Parosque relictæ;
Dextra Lebynthos erant, fecundaque melle Calymne:
Quum puer audaci cœpit gaudere volatu;
Deseruitque ducem, cœlique cupidine tractus
Altius egit iter. Rapidi vicinia Solis
Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos;
Remigioque carens, non ullas percipit auras:
Oraque cærulea, patrium clamantia nomen,
Excipiuntur aqua; quæ nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec jam pater, « Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? qua te regione requiram?

Icare, dicebat » : pennas adspexit in undis,
Devovitque suas artes, corpusque sepulcro
Condidit; et tellus a nomine dicta sepulti.

VI. Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula ramosa prospexit ab ilice perdix,
Et plausit pennis, testataque gaudia cantu est;
Unica tunc volucris, nec visa prioribus annis,
Factaque nuper avis, longum tibi, Dædale, crimen.
Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad præcepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum; ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes, et serræ reperit usum.
Primus et ex uno duo ferrea brachia nodo
Vinxit, ut, æquali spatio distantibus illis,
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit; sacraque ex arce Minervæ
Præcipitem mittit, lapsum mentitus : at illum,
Quæ favet ingeniis, excepit Pallas; avemque
Reddidit, et medio velavit in aere pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas,
Inque pedes abiit; nomen, quod et ante, remansit.
Non tamen hæc alte volucris sua corpora tollit,
Nec facit in ramis altoque cacumine nidos :
Propter humum volitat, ponitque in sepibus ova;

Antiquique memor metuit sublimia casus.
Jamque fatigatum tellus Ætnæa tenebat
Dædalon, et sumtis pro supplice Cocalus armis
Mitis habebatur: jam lamentabile Athenæ
Pendere desierant, Thesea laude, tributum.
Templa coronantur: bellatricemque Minervam
Cum Jove Dîsque vocant aliis: quos sanguine voto,
Muneribusque datis, et acerris turis adorant.

VII. Sparserat Argolicas nomen vaga Fama per urbes
Theseos: et populi, quos dives Achaia cepit,
Hujus opem magnis imploravere periclis:
Hujus opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece. Causa petendi
Sus erat, infestæ famulus vindexque Dianæ.
Œnea namque ferunt, pleni successibus anni,
Primitias, frugem Cereri, sua vina Lyæo,
Palladios flavæ latices libasse Minervæ.
Cœptus ab agricolis Superos pervenit ad omnes,
Invidiosus honos: solas sine ture relictas
Præteritæ cessasse ferunt Lètoidos aras.
Tangit et ira Deos: « At non impune feremus;
Quæque inhonoratæ, non et dicemur inultæ,
Inquit: » et Œneos ultorem spreta per agros
Misit aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet Epiros; sed habent Sicula arva minores.
Sanguine et igne micant oculi, riget ardua cervix;

Et setæ densis similes hastilibus horrent;
(Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ.)
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit; frondes adflatibus ardent.
Is modo crescenti segetes proculcat in herba:
Nunc matura metit fleturi vota coloni,
Et Cererem in spicis intercipit. Area frustra,
Et frustra exspectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus,
Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ.
Sævit et in pecudes: non has pastorve canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.

VIII. Diffugiunt populi; nec se, nisi mœnibus urbis,
Esse putant tutos: donec Meleagros, et una
Lecta manus juvenum coiere cupidine laudis.
Tyndaridæ gemini, spectatus cæstibus alter,
Alter equo; primæque ratis molitor Iason,
Et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
Et duo Thestiadæ, prolesque Aphareia Lynceus,
Et velox Idas, et jam non femina Cæneus;
Leucippusque ferox, jaculoque insignis Acastus,
Hippothoosque, Dryasque, et cretus Amyntore Phœnix,
Actoridæque pares, et missus ab Elide Phyleus.
Nec Telamon aberat, magnique creator Achillis:
Cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao

Impiger Eurytion, et cursu invictus Echion,
Naryciusque Lelex, Panopeusque, Hyleusque, feroxque
Hippasus, et primis etiamnum Nestor in armis.
Et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis;
Penelopesque socer, cum Parrhasio Ancæo,
Ampycidesque sagax, et adhuc a conjuge tutus
Œclides, nemorisque decus Tegeæa Lycei.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem;
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum:
Ex humero pendens resonabat eburnea lævo
Telorum custos: arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit, renuente Deo; flammasque latentes
Hausit, et, « O felix, si quem dignabitur, inquit,
Ista virum! » Nec plura sinunt tempusque pudorque
Dicere: majus opus magni certaminis urget.

Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus: pars pressa sequuntur
Signa pedum: cupiuntque suum reperire periclum.
Concava vallis erat, qua se demittere rivi
Adsuerant pluvialis aquæ: tenet ima lacunæ
Lenta salix, ulvæque leves, juncique palustres,
Viminaque, et longa parvæ sub arundine cannæ.

Et setæ densis similes hastilibus horrent;
(Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ.)
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit; frondes adflatibus ardent.
Is modo crescenti segetes proculcat in herba:
Nunc matura metit fleturi vota coloni,
Et Cererem in spicis intercipit. Area frustra,
Et frustra exspectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus,
Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ.
Sævit et in pecudes: non has pastorve canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.

VIII. Diffugiunt populi; nec se, nisi mœnibus urbis,
Esse putant tutos: donec Meleagros, et una
Lecta manus juvenum coiere cupidine laudis.
Tyndaridæ gemini, spectatus cæstibus alter,
Alter equo; primæque ratis molitor Iason,
Et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
Et duo Thestiadæ, prolesque Aphareia Lynceus,
Et velox Idas, et jam non femina Cæneus;
Leucippusque ferox, jaculoque insignis Acastus,
Hippothoosque, Dryasque, et cretus Amyntore Phœnix,
Actoridæque pares, et missus ab Elide Phyleus.
Nec Telamon aberat, magnique creator Achillis:
Cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao

Impiger Eurytion, et cursu invictus Echion,
Naryciusque Lelex, Panopeusque, Hyleusque, feroxque
Hippasus, et primis etiamnum Nestor in armis.
Et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis;
Penelopesque socer, cum Parrhasio Ancæo,
Ampycidesque sagax, et adhuc a conjuge tutus
OEclides, memorisque decus Tegeæa Lycei.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem;
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum:
Ex humero pendens resonabat eburnea lævo
Telorum custos: arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit, renuente Deo; flammasque latentes
Hausit, et, « O felix, si quem dignabitur, inquit,
Ista virum! » Nec plura sinunt tempusque pudorque
Dicere: majus opus magni certaminis urget.

Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus: pars pressa sequuntur
Signa pedum: cupiuntque suum reperire periclum.
Concava vallis erat, qua se demittere rivi
Adsuerant pluvialis aquæ: tenet ima lacunæ
Lenta salix, ulvæque leves, juncique palustres,
Viminaque, et longa parvæ sub arundine cannæ.

Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem
Silva dat. Exclamant juvenes, prætentaque forti
Tela tenent dextra, lato vibrantia ferro.
Ille ruit, spargitque canes, ut quisque ruenti
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
Cuspis Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa est hæsura petito:
Longius it: auctor teli Pagasæus Iason.
« Phœbe, ait Ampycides, si te coluique coloque;
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo. »
Qua potuit, precibus Deus adnuit. Ictus ab illo,
Sed sine vulnere, aper; ferrum Diana volanti
Abstulerat jaculo: lignum sine acumine venit.
Ira feri mota est: nec fulmine lenius arsit:
Lux micat ex oculis, spiratque e pectore flamma.
Utque volat moles, adducto concita nervo,
Quum petit aut muros, aut plenas milite turres;
In juvenes vasto sic impete vulnificus sus
Fertur, et Eupalamon Pelagonaque, dextra tuentes
Cornua, prosternit: socii rapuere jacentes.
At non letiferos effugit Enæsimus ictus,
Hippocoonte satus: trepidantem, et terga parantem
Vertere, succiso liquerunt poplite nervi.

Forsitan et Pylius citra Trojana perisset
Tempora : sed sumto posita conamine ab hasta,
Arboris insiluit, quæ stabat proxima, ramis;
Despexitque, loco tutus, quem fugerat, hostem.
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis,
Imminet exitio, frendensque recentibus armis
Actoridæ magni rostro femur hausit adunco.

At gemini, nondum cœlestia sidera, fratres,
Ambo conspicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis; ambo vibrata per auras
Hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
Vulnera fecissent; nisi setiger inter opacas
Nec jaculis isset, nec equo loca pervia, silvas.
Persequitur Telamon; studioque incautus eundi,
Pronus ab arborea cecidit radice retentus.
Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeæa sagittam
Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu.
Fixa sub aure feri summum destringit arundo
Corpus, et exiguo rubefecit sanguine setas.
Nec tamen illa sui successu lætior ictus,
Quam Meleagros erat. Primus vidisse putatur,
Et primus sociis visum ostendisse cruorem;
Et, « Meritum, dixisse, feres virtutis honorem. »
Erubuere viri, seque exhortantur, et addunt
Cum clamore animos, jaciuntque sine ordine tela.
Turba nocet jactis; et, quos petit, impetit ictus.
Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas,

« Discite femineis quid tela virilia præstent,
O juvenes! operique meo concedite, dixit.
Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis;
Hunc tamen invita perimet mea dextra Diana. »
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore;
Ancipitemque manu tollens utraque securim,
Institerat digitis, primos suspensus in artus.
Occupat audacem, quaque est via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit in inguina dentes.
Concidit Ancæus : glomerataque sanguine multo
Viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
Ibat in adversum, proles Ixionis, hostem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
Cui procul, Ægides, « O me mihi carior, inquit,
Pars animæ, consiste, meæ : licet eminus esse
Fortibus : Ancæo nocuit temeraria virtus. »
Dixit : et ærata torsit grave cuspide cornum :
Quo bene librato, votique potente futuro,
Obstitit esculea frondosus ab arbore ramus.
Misit et Æsonides jaculum : quod casus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, et, inter
Ilia conjectum, tellure per ilia fixum est.
At manus Œnidæ variat; missisque duabus,
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
Nec mora : dum sævit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram;

Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo;
Victricemque petunt dextræ conjungere dextram:
Immanemque ferum, multa tellure jacentem,
Mirantes spectant: neque adhuc contingere tutum
Esse putant; sed tela tamen sua quisque cruentant.

IX. Ipse pede imposito caput exitiabile pressit:
Atque ita, « Sume mei spolium, Nonacria, juris,
Dixit; et in partem veniat mihi gloria tecum. »
Protinus exuvias, rigidis horrentia setis
Terga, dat, et magnis insignia dentibus ora.
Illi lætitiæ est cum munere muneris auctor.
Invidere alii; totoque erat agmine murmur.
E quibus, ingenti tendentes brachia voce,
« Pone age, nec titulos intercipe, femina, nostros,
Thestiadæ clamant: neu te fiducia formæ
Decipiat; longeque tuo sit captus amore
Auctor; » et huic adimunt munus, jus muneris illi.
Non tulit; et tumida frendens Mavortius ira,
« Discite, raptores alieni, dixit, honoris,
Facta minis quantum distent: » hausitque nefando
Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro.
Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulcisci fratrem, fraternaque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu: calidumque priori
Cæde recalfecit consorti sanguine telum.

Dona Deûm templis, nato victore, ferebat,
Quum videt exstinctos fratres, Althæa, referri.
Quæ, plangore dato, mœstis ululatibus urbem
Implet, et auratas mutavit vestibus atris.
At simul est auctor necis editus; excidit omnis
Luctus, et a lacrymis in pœnæ versus amorem est.
Stipes erat, quem, quum partus enixa jaceret
Thestias, in flammam triplices posuere sorores;
Staminaque impresso fatalia pollice nentes,
« Tempora, dixerunt, eadem lignoque tibique,
O modo nate, damus. » Quo postquam carmine dicto
Excessere Deæ; flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem, sparsitque liquentibus undis.
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis:
Servatusque tuos, juvenis, servaverat annos.
Protulit hunc genitrix, tædasque in fragmina poni
Imperat, et positis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis imponere ramum,
Cœpta quater tenuit: pugnant materque sororque,
In diversa trahunt unum duo nomina pectus.
Sæpe metu sceleris pallebant ora futuri;
Sæpe suum fervens oculis dabat ira ruborem:
Et modo nescio quid similis crudele minanti
Vultus erat; modo quem misereri credere posses.
Quumque ferus lacrymas animi siccaverat ardor,
Inveniebantur lacrymæ tamen. Utque carina,
Quam ventus, ventoque rapit contrarius æstus,

Vim geminam sentit, paretque incerta duobus:
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
Inque vicem ponit, positamque resuscitat iram.
Incipit esse tamen melior germana parente:
Et, consanguineas ut sanguine leniat umbras,
Impietate pia est. Nam postquam pestifer ignis
Convaluit: « Rogus iste cremet mea viscera, dixit. »
Utque manu dira lignum fatale tenebat;
Ante sepulcrales infelix adstitit aras:
« Pœnarumque Deæ triplices, furialibus, inquit,
Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
Ulciscor, facioque nefas: mors morte pianda est:
In scelus addendum scelus est, in funera funus.
Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix OEneus nato victore fruetur,
Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
Vos modo, fraterni manes, animæque recentes,
Officium sentite meum: magnoque paratas
Accipite inferias, uteri mala pignora nostri.
Hei mihi! quo rapior? fratres, ignoscite matri.
Deficiunt ad cœpta manus. Meruisse fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.
Ergo impune feret; vivusque, et victor, et ipso
Successu tumidus regnum Calydonis habebit?
Vos, cinis exiguus, gelidæque, jacebitis, umbræ?
Haud equidem patiar. Pereat sceleratus; et ille
Spemque patris, regnique trahat, patriæque ruinam.

Mens ubi materna est? ubi nunc pia vota parentum?
Et, quos sustinui, bis mensûm quinque labores?
O! utinam primis arsisses ignibus infans!
Idque ego passa forem! Vixisti munere nostro:
Nunc merito moriere tuo. Cape præmia facti;
Bisque datam, primum partu, mox stipite rapto,
Redde animam: vel me fraternis adde sepulcris.
Et cupio, et nequeo. Quid agam? modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt, et tantæ cædis imago:
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt.
Me miseram! male vincetis; sed vincite, fratres:
Dummodo, quæ dedero vobis solatia, vosque
Ipsa sequar.» Dixit, dextraque aversa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes: et invitis correptus ab ignibus arsit.

X. Inscius atque absens flamma Meleagros in illa
Uritur, et cæcis torreri viscera sentit
Ignibus; at magnos superat virtute dolores.
Quod tamen ignavo cadat, et sine sanguine, leto,
Mœret: et Ancæi felicia vulnera dicit.
Grandævumque patrem, fratremque, piasque sorores
Cum gemitu, sociamque tori vocat ore supremo;
Forsitan et matrem. Crescunt ignisque dolorque;
Languescuntque iterum: simul est exstinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras.

Alta jacet Calydon: lugent juvenesque senesque:
Vulgusque proceresque gemunt; scissæque capillos
Planguntur matres Calydonides Eveninæ.
Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles
Fœdat humi fusus; spatiosumque increpat ævum.
Nam de matre manus diri sibi conscia facti,
Exegit pœnas, acto per viscera ferro.
Non mihi si centum Deus ora sonantia linguis,
Ingeniumque capax, totumque Helicona dedisset;
Tristia persequerer miserarum dicta sororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt:
Dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem, cineres haustos ad pectora pressant;
Adfusæque jacent tumulo: signataque saxa
Nomine complexæ, lacrymas in nomine fundunt.
Quas, Parthaoniæ tandem Letoïa clade
Exsatiata domus, præter Gorgenque nurumque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpore pennis
Adlevat; et longas per brachia porrigit alas:
Corneaque ora facit; versasque per aera mittit.
Interea Theseus sociati parte laboris
Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
Clausit iter, fecitque moras Achelous eunti,
Imbre tumens. « Succede meis, ait, inclyte, tectis,
Cecropida; nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes solidas, obliquaque volvere magno

Murmure saxa solent. Vidi contermina ripæ
Cum gregibus stabula alta trahi : nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus esse.
Multa quoque hic torrens, nivibus de monte solutis,
Corpora turbineo juvenilia vortice mersit.
Tutior est requies, solito dum flumina currant
Limite, dum tenues capiat suus alveus undas. »
Adnuit Ægides : « Utarque, Acheloe, domoque
Consilioque tuo, respondit : » et usus utroque est.
Pumice multicavo, nec lævibus atria tophis
Structa subit. Molli tellus erat humida musco.
Summa lacunabant alterno murice conchæ.
Jamque duas lucis partes Hyperione menso,
Discubuere toris Theseus comitesque laborum :
Hac Ixionides, illa Trœzenius heros
Parte Lelex, raris jam sparsus tempora canis.
Quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, lætissimus hospite tanto.
Protinus adpositas nudæ vestigia Nymphæ
Instruxere epulis mensas : dapibusque remotis
In gemma posuere merum. Tum maximus heros
Æquora prospiciens oculis subjecta, « Quis, inquit,
Ille locus ? » digitoque ostendit; et, « Insula nomen
Quod gerat illa, doce : quamquam non una videtur. »
Amnis ad hæc, « Non est, inquit, quod cernimus, unum.
Quinque jacent terræ : spatium discrimina fallit.
Quoque minus spretæ factum mirere Dianæ,

Naides hæ fuerant: quæ quum bis quinque juvencos
Mactassent, rurisque Deos ad sacra vocassent;
Immemores nostri festas duxere choreas.
Intumui, quantusque feror, quum plurimus, unquam,
Tantus eram: pariterque animis immanis et undis
A silvis silvas, et ab arvis arva revelli.
Cumque loco Nymphas, memores tum denique nostri,
In freta provolvi. Fluctus nosterque marisque
Continuam diduxit humum, partesque resolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
« Ut tamen ipse vides, procul, en! procul una recessit
Insula grata mihi. Perimelen navita dicit.
Huic ego virgineum dilectæ nomen ademi.
Quod pater Hippodamas ægre tulit, inque profundum
Propulit e scopulo pariturae corpora natæ.
Excepi: nantemque ferens, O proxima cœlo
Regna vagæ, dixi, sortite, Tridentifer, undæ,
In quo desinimus, quo sacri currimus amnes,
Huc ades, atque audi placidus, Neptune, precantem.
Huic ego, quam porto, nocui. Si mitis et æquus,
Si pater Hippodamas, aut si minus impius esset,
Debuit illius misereri, ignoscere nobis.
Adfer opem; mersæque, precor, feritate paterna,
Da, Neptune, locum: vel sit locus ipsa licebit;
Hunc quoque complectar. Movit caput æquoreus rex;
Concussitque suis omnes adsensibus undas.
Extimuit Nymphe: nabat tamen. Ipse natantis

Pectora tangebam trepido salientia motu :
Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
Corpus, et inducta condi præcordia terra.
Dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes,
Et gravis increvit mutatis insula membris. »

XI. Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
Moverat. Irridet credentes; utque Deorum
Spretor erat, mentisque ferox Ixione natus :
« Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
Esse Deos, dixit; si dant adimuntque figuras. »
Obstupuere omnes; nec talia dicta probarunt :
Ante omnesque Lelex, animo maturus et ævo,
Sic ait : « Immensa est, finemque potentia cœli
Non habet, et quidquid Superi voluere, peractum est.
Quoque minus dubites, tiliæ contermina quercus
Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro.
Ipse locum vidi : nam me Pelopeia Pittheus
Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc stagnum; tellus habitabilis olim;
Nunc celebres mergis, fulicisque palustribus undæ.
Jupiter huc, specie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades positis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes :
Mille domos clausere seræ. Tamen una recepit,
Parva quidem, stipulis et canna tecta palustri :
Sed pia Baucis anus, parilique ætate Philemon

Illa sunt annis juncti juvenilibus, illa
Consenuere casa: paupertatemque fatendo
Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
Nec refert, dominos illic, famulosne requiras;
Tota domus duo sunt: îdem parentque jubentque.
Ergo ubi Cœlicolæ parvos tetigere penates,
Submissoque humiles intrarunt vertice postes;
Membra senex posito jussit relevare sedili:
Quo superinjecit textum rude sedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit: et ignes
Suscitat hesternos; foliisque et cortice sicco
Nutrit; et ad flammas anima producit anili:
Multifidasque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, et minuit, parvoque admovit aeno.
Quodque suus conjux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis. Furca levat ille bicorni
Sordida terga suis, nigro pendentia tigno:
Servatoque diu resecat de tergore partem
Exiguam; sectamque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt sermonibus horas,
Sentirique moram prohibent. Erat alveus illic
Fagineus, curva clavo suspensus ab ansa:
Is tepidis impletur aquis; artusque fovendos
Accipit. In medio torus est de mollibus ulvis
Impositus lecto, sponda pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant; sed et hæc vilisque vetusque

Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
Accubuere Dei. Mensam succincta tremensque
Ponit anus. Mensæ sed erat pes tertius impar:
Testa parem fecit. Quæ postquam subdita clivum
Sustulit, æquatam mentæ tersere virentes.
Ponitur hîc bicolor sinceræ bacca Minervæ,
Conditaque in liquida corna autumnalia fæce,
Intubaque, et radix, et lactis massa coacti;
Ovaque, non acri leviter versata favilla;
Omnia fictilibus. Post hæc cælatus eadem
Sistitur argilla crater; fabricataque fago
Pocula, qua cava sunt, flaventibus illita ceris.
Parva mora est; epulasque foci misere calentes:
Nec longæ rursus referuntur vina senectæ;
Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
Hîc nux, hîc mixta est rugosis carica palmis,
Prunaque, et in patulis redolentia mala canistris,
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ.
Candidus in medio favus est. Super omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.
Interea, quoties haustum cratera repleri
Sponte sua, per seque vident succrescere vina,
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces, timidusque Philemon,
Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimæ custodia villæ;
Quem Dîs hospitibus domini mactare parabant:

Ille celer penna tardos ætate fatigat,
Eluditque diu; tandemque est visus ad ipsos
Confugisse Deos. Superi vetuere necari;
Dîque sumus, meritasque luet vicinia pœnas
Impia, dixerunt: vobis immunibus hujus
Esse mali dabitur; modo vestra relinquite tecta,
Ac nostros comitate gradus, et in ardua montis
Ite simul. Parent ambo, baculisque levati
Nituntur longo vestigia ponere clivo.
Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
Missa potest: flexere oculos, et mersa palude
Cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum:
Illa vetus, dominis etiam casa parva duobus,
Vertitur in templum; furcas subiere columnæ;
Stramina flavescunt; adopertaque marmore tellus,
Cælatæque fores, aurataque tecta videntur.
Talia quum placido Saturnius edidit ore:
Dicite, juste senex, et femina conjuge justo
Digna, quid optetis. Cum Baucide pauca locutus,
Judicium Superis aperit commune Philemon:
Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
Poscimus: et quoniam concordes egimus annos,
Auferat hora duos eadem; nec conjugis unquam
Busta meæ videam, neu sim tumulandus ab illa.
  Vota fides sequitur: templi tutela fuere,
Donec vita data est. Annis ævoque soluti

Ante gradus sacro quum starent forte, locique
Inciperent casus; frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Jamque super gelidos crescente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta: Valeque,
O conjux, dixere simul: simul abdita texit
Ora frutex. Ostendit adhuc Tyaneius illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.
Hæc mihi non vani (neque erat cur fallere vellent)
Narravere senes. Equidem pendentia vidi
Serta super ramos: ponensque recentia, dixi,
Cura pii Dîs sunt, et, qui coluere, coluntur. »

XII. Desierat: cunctosque et res et moverat auctor;
Thesea præcipue: quem facta audire volentem
Mira Deûm, nixus cubito Calydonius amnis
Talibus adloquitur: « Sunt, o fortissime, quorum
Forma semel mota est, et in hoc renovamine mansit.
Sunt, quibus in plures jus est transire figuras:
Ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
Nam modo te juvenem, modo te videre leonem;
Nunc violentus aper, nunc, quam tetigisse timerent,
Anguis eras; modo te faciebant cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri.
Interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras; interdum undis contrarius ignis.

XIII. « Nec minus Autolyci conjux, Erisichthone nata,
Juris habet. Pater hujus erat, qui numina Divûm
Sperneret, et nullos aris adoleret honores.
Ille etiam Cereale nemus violasse securi
Dicitur; et lucos ferro temerasse vetustos.
Stabat in his ingens annoso robore quercus;
Una nemus: vittæ mediam, memoresque tabellæ,
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
Sæpe sub hac Dryades festas duxere choreas:
Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiere modum: mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat: nec non et cetera tanto
Silva sub hac, silva quanto jacet herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
Abstinuit; famulosque jubet succidere sacrum
Robur: et, ut jussos cunctari vidit, ab uno
Edidit hæc rapta sceleratus verba securi:
« Non dilecta Deæ solum, sed et ipsa licebit
Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram. »
Dixit; et, obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit Deoia quercus:
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Cœpere; ac longi pallorem ducere rami.
Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus;
Haud aliter fluxit, discussa cortice, sanguis,
Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus

Concidit, abrupta cruor e cervice profusus.
Obstupuere omnes : aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, sævamque inhibere bipennim.
Adspicit hunc, Mentisque piæ cape præmia, dixit
Thessalus : inque virum convertit ab arbore ferrum,
Detruncatque caput; repetitaque robora cædit.
Editus e medio sonus est cum robore talis :
Nympha sub hoc ego sum, Cereri gratissima, ligno :
Quæ tibi factorum pœnas instare tuorum
Vaticinor moriens, nostri solatia leti.
Persequitur scelus ille suum : labefactaque tandem
Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor
Corruit, et multam prostravit pondere silvam.
Attonitæ Dryades damno nemorisque suoque,
Omnes germanæ, Cererem cum vestibus atris
Mœrentes adeunt; pœnamque Erisichthonis orant.
Adnuit his; capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros;
Moliturque genus pœnæ miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare Fame. Quæ quatenus ipsi
Non adeunda Deæ (neque enim Cereremque Famemque
Fata coire sinunt), montani numinis unam
Talibus agrestem compellat, Oreada, dictis :

XIV. « Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus;

Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
Et jejuna Fames: ea se in præcordia condat
Sacrilegi scelerata, jube: nec copia rerum
Vincat eam; superetque meas certamine vires.
Neve viæ spatium te terreat, accipe currus:
Accipe, quos frenis alte moderere, dracones. »
Et dedit. — Illa dato subvecta per aera curru
Devenit in Scythiam: rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit;
Quæsitamque Famem lapidoso vidit in agro,
Unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis: cava lumina: pallor in ore:
Labra incana situ: scabri rubigine dentes:
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, et a spinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, et immodico prodibant tubere tali.
Hanc procul ut vidit (neque enim est accedere juxta
Ausa), refert mandata Deæ; paulumque morata,
Quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
Visa tamen sensisse Famem; retroque dracones
Egit in Hæmoniam, versis sublimis habenis.

« Dicta Fames Cereris (quamvis contraria semper
Illius est operi) peragit; perque aera vento
Ad jussam delata domum est; et protinus intrat

Sacrilegi thalamos : altoque sopore solutum
(Noctis erat tempus) geminis amplectitur alis :
Seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
Adflat, et in vacuis spargit jejunia venis.
Functaque mandato fecundum deserit orbem ;
Inque domos inopes, adsueta revertitur antra.

Lenis adhuc somnus placidis Erisichthona pennis
Mulcebat. Petit ille dapes sub imagine somni :
Oraque vana movet, dentemque in dente fatigat ;
Exercetque cibo delusum guttur inani :
Proque epulis tenues nequidquam devorat auras.
Ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi,
Perque avidas fauces, immensaque viscera regnat.
Nec mora : quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit ; et adpositis queritur jejunia mensis :
Inque epulis epulas quærit : quodque urbibus esse,
Quodque satis populo poterat, non sufficit uni.
Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes ;
Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat ;
Innumerasque trabes cremat ; et, quo copia major
Est data, plura petit ; turbaque voracior ipsa est :
Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. Cibus omnis in illo
Causa cibi est : semperque locus fit inanis edendo.

XV. « Jamque fame patrias altique voragine ventris
Attenuarat opes : sed inattenuata manebas
Tum quoque, dira fames; implacatæque vigebat
Flamma gulæ. Tandem, demisso in viscera censu,
Filia restabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. Dominum generosa recusat;
Et vicina suas tendens super æquora palmas,
« Eripe me domino, qui raptæ præmia nobis
Virginitatis habes, » ait. Hæc Neptunus habebat :
Qui, prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
Esset hero, formamque novat, vultumque virilem
Induit, et cultus piscem capientibus aptos.
Hanc dominus spectans, « O qui pendentia parvo
Æra cibo celas, moderator arundinis, inquit,
Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
Credulus, et nullos, nisi fixus, sentiat hamos :
Quæ modo cum vili turbatis veste capillis
Litore in hoc steterat (nam stantem in litore vidi),
Dic, ubi sit : neque enim vestigia longius exstant. »
Illa Dei munus bene cedere sentit; et a se
Se quæri gaudens, his est resecuta rogantem :
« Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi; studioque operatus inhæsi.
Quoque minus dubites, sic has Deus æquoris artes
Adjuvet, ut nemo jamdudum litore in isto,
Me tamen excepto, nec femina constitit ulla. »

Credidit, et verso dominus pede pressit arenam;
Elususque abiit. Illi sua reddita forma est.
Ast ubi habere suam transformia corpora sentit,
Sæpe pater dominis Triopeida vendit: at illa
Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat,
Præbebatque avido non justa alimenta parenti.
Vis tamen illa mali postquam consumserat omnem
Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo;
Ipse suos artus lacero divellere morsu
Cœpit, et infelix minuendo corpus alebat.
« Quid moror externis? etiam mihi sæpe novandi
Corporis, o juvenes! numero finita potestas.
Nam modo, quod nunc sum, videor · modo flector in anguem:
Armenti modo dux vires in cornua sumo:
Cornua. dum potui; nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipse vides. » Gemitus sunt verba secuti.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER NONUS.

LIBRI NONI

ARGUMENTUM.

I. ACHELOI cum HERCULE pugna. — II. NESSUS ab HERCULE interfectus. — III. Imbutam veneno tunicam ad HERCULEM mittit DEJANIRA. — IV. LICHAS in saxum. — V. HERCULES Cœlicolis adscriptus. — VI. GALANTHIS in mustelam. — VII. DRYOPE in arborem. — VIII. CALLIRHOE nati e pueris repente viri. — IX. BYBLIS in fontem. — X. IPHIS in virum, e femina.

METAMORPHOSEON

LIBER NONUS.

I. Quæ gemitus, truncæque Deo Neptunius heros
Causa rogat frontis : quum sic Calydonius amnis
Cœpit, inornatos redimitus arundine crines :
« Triste petis munus : quis enim sua prælia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine; nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est :
Magnaque dat nobis tantus solatia victor.
Nomine si qua suo tandem pervenit ad aures
Deianira tuas; quondam pulcherrima virgo,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum.
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
Accipe me generum, dixi, Parthaone nate.
Dixit et Alcides. Alii cessere duobus.
Ille Jovem socerum dare se, famamque laborum,
Et superata suæ referebat jussa novercæ.
Contra ego (turpe Deum mortali cedere duxi :
Nondum erat ille Deus) : Regem me cernis aquarum,
Cursibus obliquis intra tua regna fluentûm :
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
Sed popularis ero, et rerum pars una tuarum.
Tantum ne noceat, quod me nec regia Juno

Odit, et omnis abest jussorum pœna laborum.
Nam quod te jactas Alcmena matre creatum;
Jupiter aut falsus pater est, aut crimine verus:
Matris adulterio patrem petis. Elige, fictum
Esse Jovem malis, an te per dedecus ortum.
« Talia dicentem jamdudum lumine torvo
Spectat, et accensæ non fortiter imperat iræ;
Verbaque tot reddit: « Melior mihi dextera lingua.
Dummodo pugnando superem; tu, vince loquendo. »
Congrediturque ferox. Puduit modo magna locutum
Cedere. Rejeci viridem de corpore vestem;
Brachiaque opposui; tenuique a pectore varas
In statione manus, et pugnæ membra paravi.
Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis,
Inque vicem fulvæ jactu flavescit arenæ.
Et modo cervicem, modo crura micantia captat,
Aut captare putes; omnique a parte lacessit.
Me mea defendit gravitas; frustraque petebar.
Haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnant: manet illa, suoque est pondere tuta.
Digredimur paulum, rursumque ad bella coimus;
Inque gradu stetimus, certi non cedere: eratque
Cum pede pes junctus; totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis, et frontem fronte premebam.
Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
Quum, pretium pugnæ, toto nitidissima saltu,
Expetitur conjux: spectant armenta, paventque

Nescia quem maneat tanti victoria regni.
Ter sine profectu voluit nitentia contra
Rejicere Alcides a se mea pectora : quarto
Exuit amplexus, adductaque brachia solvit :
Impulsumque manu (certum mihi vera fateri)
Protinus avertit, tergoque onerosus inhæsit.
Si qua fides (neque enim ficta mihi gloria voce
Quæritur), imposito pressus mihi monte videbar.
Vix tamen exserui sudore fluentia multo
Brachia; vix solvi duros a pectore nexus.
Instat anhelanti, prohibetque resumere vires :
Et cervice mea potitur : tum denique tellus
Pressa genu nostro est, et arenas ore momordi.
« Inferior virtute, meas devertor ad artes;
Elaborque viro, longum formatus in anguem.
Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes,
Cumque fero movi linguam stridore bisulcam;
Risit, et illudens nostras Tirynthius artes :
« Cunarum labor est angues superare mearum,
Dixit; et, ut vincas alios, Acheloe, dracones,
Pars quota Lernææ serpens eris unus Echidnæ?
Vulneribus fecunda suis erat illa : nec ullum
De centum numero caput est impune recisum,
Quin gemino cervix herede valentior esset.
Hanc ego ramosam natis e cæde colubris,
Crescentemque malo, domui, domitamque peremi.
Quid fore te credis, falsum qui versus in anguem,

Arma aliena moves? quem forma precaria celat? »
Dixerat; et summo digitorum vincula collo
Injicit: angebar, ceu guttura forcipe pressus;
Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
« Sic quoque devicto restabat tertia tauri
Forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
Induit ille toris a læva parte lacertos,
Admissumque trahens sequitur, deprensaque dura
Cornua figit humo, meque alta sternit arena.
Nec satis id fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
Naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
Sacrarunt; divesque meo bona Copia cornu est. »
Dixerat: at Nymphe, ritu succincta Dianæ,
Una ministrarum, fusis utrinque capillis,
Incessit, totumque tulit prædivite cornu
Autumnum, et mensas, felicia poma, secundas.
Lux subit; et, primo feriente cacumina Sole,
Discedunt juvenes; neque enim dum flumina pacem,
Et placidos habeant lapsus, motæque residant,
Opperiuntur, aquæ. Vultus Achelous agrestes,
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Haud tamen ablati domuit jactura decoris;
Cetera sospes erat: capitis quoque, fronde saligna,
Aut super imposita celatur arundine damnum.

II. At te, Nesse ferox, ejusdem virginis ardor

Perdiderat, volucri trajectum terga sagitta.
Namque, nova repetens patrios cum conjuge muros,
Venerat Eveni rapidas Jove natus ad undas.
Uberius solito nimbis hiemalibus auctus,
Verticibusque frequens erat, atque impervius amnis.
Intrepidum pro se, curam de conjuge agentem
Nessus adit, membrisque valens, scitusque vadorum;
« Officioque meo ripa sistetur in illa
Hæc, ait, Alcide : tu viribus utere nando. »
Pallentemque metu, fluviumque, ipsumque timentem
Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
Mox, ut erat, pharetraque gravis, spolioque leonis
(Nam clavam, et curvos trans ripam miserat arcus),
« Quandoquidem cœpi, superentur flumina, dixit. »
Nec dubitat; nec qua sit clementissimus amnis
Quærit, et obsequio deferri spernit aquarum.
Jamque tenens ripam, missos quum tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem : Nessoque parante
Fallere depositum, « Quo te fiducia, clamat,
Vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
Dicimus. Exaudi : nec res intercipe nostras.
Si te nulla mei reverentia movit, at orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina.
Vulnere, non pedibus te consequar. » Ultima dicta
Re probat, et missa fugientia terga sagitta
Trajicit. Exstabat ferrum de pectore aduncum.

Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
Emicuit, mixtus Lernæi tabe veneni.
Excipit hunc Nessus. « Neque enim moriemur inulti,
Secum ait : et calido velamina tincta cruore
Dat munus raptæ, velut irritamen amoris. »

III. Longa fuit medii mora temporis : actaque magni
Herculis implerant terras, odiumque novercæ.
Victor ab Œchalia Cenæo sacra parabat
Vota Jovi, quum Fama loquax præcessit ad aures,
Deianira, tuas, quæ veris addere falsa
Gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,
Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
Credit amans : Venerisque novæ perterrita fama
Indulsit primo lacrymis; flendoque dolorem
Diffudit miseranda suum : mox deinde, « Quid autem
Flemus, ait? pellex lacrymis lætabitur istis.
Quæ quoniam adventat, properandum, aliquidque
novandum est,
Dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
Quid si, me, Meleagre, tuam memor esse sororem,
Forte paro facinus; quantumque injuria possit,
Femineusque dolor, jugulata pellice testor? »
Incursus animus varios habet : omnibus illi
Prætulit imbutam Nesseo sanguine vestem

Mittere, quæ vires defecto reddat amori.
Ignaroque Lichæ, quid tradat nescia, luctus
Ipsa suos tradit; blandisque miserrima verbis,
Dona det illa viro, mandat. Capit inscius heros,
Induiturque humeris Lernææ virus Echidnæ.
Tura dabat primis, et verba precantia, flammis;
Vinaque marmoreas patera fundebat in aras.
Incaluit vis illa mali; resolutaque flammis
Herculeos abiit, late diffusa, per artus.
Dum potuit, solita gemitum virtute repressit:
Victa malis postquam patientia, repulit aras,
Implevitque suis nemorosum vocibus OEten.
Nec mora; letiferam conatur scindere vestem:
Qua trahitur, trahit illa cutem; fœdumque relatu,
Aut hæret membris frustra tentata revelli;
Aut laceros artus, et grandia detegit ossa.
Ipse cruor, gelido ceu quondam lamina candens
Tincta lacu, stridit, coquiturque ardente veneno.
Nec modus est: sorbent avidæ præcordia flammæ,
Cæruleusque fluit toto de corpore sudor,
Ambustique sonant nervi; cæcaque medullis
Tabe liquefactis, tendens ad sidera palmas,
« Cladibus, exclamat, Saturnia, pascere nostris:
Pascere, et hanc pestem specta, crudelis, ab alto;
Corque ferum satia. Vel si miserandus et hosti,
Hostis enim tibi sum, diris cruciatibus ægram,
Invisamque animam, natamque laboribus, aufer.

Mors mihi munus erit : decet hæc dare dona novercam.
Ergo ego fœdantem peregrino templa cruore
Busirin domui? sævoque alimenta parentis
Antæo eripui? nec me pastoris Iberi
Forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
Vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
Vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undæ,
Partheniumque nemus? vestra virtute relatus
Thermodontiaco cælatus baltheus auro,
Pomaque ab insomni male custodita dracone?
Nec mihi Centauri potuere resistere, nec mî
Arcadiæ vastator aper? nec profuit Hydræ
Crescere per damnum, geminasque resumere vires?
Quid? quum Thracas equos, humano sanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris præsepia vidi,
Visaque dejeci, dominumque ipsosque peremi?
His elisa jacet moles Nemeæa lacertis?
Hac cœlum cervice tuli? defessa jubendo est
Sæva Jovis conjux : ego sum indefessus agendo.
Sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti,
Nec telis armisve potest: pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
At valet Eurystheus! Et sunt, qui credere possint
Esse Deos! » Dixit: perque altum saucius Œten
Haud aliter graditur, quam si venabula tigris
Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
Sæpe illum gemitus edentem, sæpe frementem,

Sæpe retentantem totas refringere vestes,
Sternentemque trabes, irascentemque videres
Montibus, aut patrio tendentem brachia cœlo.

IV. Ecce Lichan trepidum, et latitantem rupe cavata
Adspicit: utque dolor rabiem collegerat omnem,
« Tune, Licha, dixit, feralia dona tulisti?
Tune meæ necis auctor eris? » Tremit ille, pavetque
Pallidus, et timide verba excusantia dicit.
Dicentem, genibusque manus adhibere parantem,
Corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
Mittit in Euboicas, tormento fortius, undas.
Ille per aerias pendens induruit auras.
Utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis;
Inde nives fieri; nivibus quoque molle rotatis
Adstringi, et spissa glomerari grandine corpus:
Sic illum validis actum per inane lacertis,
Exsanguemque metu, nec quidquam humoris habentem,
In rigidas versum silices prior edidit ætas.
Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alte
Gurgite, et humanæ servat vestigia formæ.
Quem, quasi sensurum, nautæ calcare verentur,
Appellantque Lichan. At tu, Jovis inclyta proles,
Arboribus cæsis, quas ardua gesserat Œte,
Inque pyram structis, arcus, pharetramque capacem,
Regnaque visuras iterum Trojana sagittas,
Ferre jubes Pœante satum; quo flamma ministro

Subdita: dumque avidis comprenditur ignibus agger,
Congeriem silvæ Nemeæo vellere summam
Sternis, et imposita clavæ cervice recumbis,
Haud alio vultu, quam si conviva jaceres,
Inter plena meri redimitus pocula sertis.

V. Jamque valens, et in omne latus diffusa sonabat,
Securosque artus, contemtoremque petebat
Flamma suum: tremuere Dei pro vindice terræ.
Quos ita (sensit enim) læto Saturnius ore
Jupiter adloquitur: « Nostra est timor iste voluptas,
O Superi! totoque libens mihi pectore grator,
Quod memoris populi dicor rectorque paterque,
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quamquam ipsius datur hoc immanibus actis,
Obligor ipse tamen: sed enim, ne pectora vano
Fida metu paveant, Œtæas spernite flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes;
Nec nisi materna Vulcanum parte potentem
Sentiet: æternum est, a me quod traxit, et expers
Atque immune necis, nullaque domabile flamma.
Idque ego defunctum terra cœlestibus oris
Accipiam; cunctisque meum lætabile factum
Dîs fore confido. Si quis tamen Hercule, si quis
Forte Deo doliturus erit, data præmia nolet:
Sed meruisse dari sciet; invitusque probabit. »
Adsensere Dei: conjux quoque regia visa est

Cetera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Jovis, seque indoluisse notatam.
Interea, quodcunque fuit populabile flammæ,
Mulciber abstulerat; nec cognoscenda remansit
Herculis effigies; nec quidquam ab imagine ductum
Matris habet, tantumque Jovis vestigia servat.
Utque novus serpens. posita cum pelle senecta,
Luxuriare solet, squamaque virere recenti:
Sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus,
Parte suî meliore viget; majorque videri
Cœpit, et augusta fieri gravitate verendus.
Quem pater omnipotens, inter cava nubila raptum,
Quadrijugo curru radiantibus intulit astris.

VI. Sensit Atlas pondus. Neque adhuc Stheneleius iras
Solverat Eurystheus; odiumque in prole paternum
Exercebat atrox. At longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
Cui referat nati testatos orbe labores,
Cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
Imperiis, thalamoque animoque receperat Hyllus:
Impleratque uterum generoso germine. Cui sic
Incipit Alcmene: « Faveant tibi numina saltem;
Corripiantque moras, tum quum matura vocabis
Præpositam timidis parientibus Ilithyiam,
Quam mihi difficilem Junonis gratia fecit.
Namque laboriferi quum jam natalis adesset

Herculis, et decimum premeretur sidere signum,
Tendebat gravitas uterum mihi: quodque ferebam,
Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
Ponderis esse Jovem; nec jam tolerare labores
Ulterius poteram; quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet; parsque est meminisse doloris.
Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Fessa malis, tendensque ad cœlum brachia, magno
Lucinam, Nixosque pares, clamore vocabam.
Illa quidem venit, sed præcorrupta, meumque
Quæ donare caput Junoni vellet iniquæ.
Utque meos audit gemitus, subsedit in illa
Ante fores ara, dextroque a poplite lævum
Pressa genu, digitis inter se pectine junctis,
Sustinuit nixus. Tacita quoque carmina voce
Dixit; et inceptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, et ingrato facio convicia demens
Vana Jovi; cupioque mori, moturaque duras
Verba queror silices. Matres Cadmeides adsunt,
Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua jussis,
Officiis dilecta suis. Ea sensit iniqua
Nescio quid Junone geri; dumque exit et intrat
Sæpe fores, Divam residentem vidit in ara,
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem:

Et, « Quæcunque es, ait, dominæ gratare; levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto. »
Exsiluit, junctasque manus patefacta remisit
Diva potens uteri : vinclis levor ipsa remissis.
Numine decepto risisse Galanthida fama est.
Ridentem, prensamque ipsis Dea sæva capillis
Traxit, et e terra corpus relevare volentem
Arcuit; inque pedes mutavit brachia primos.
Strenuitas antiqua manet : nec terga colorem
Amisere suum : forma est diversa priori.
Quæ, quia mendaci parientem juverat ore,
Ore parit : nostrasque domos, ut et ante, frequentat. »

VII. Dixit : et, admonitu veteris commota ministræ,
Ingemuit; quam sic nurus est adfata gementem :
« Te tamen, o genitrix! alienæ sanguine vestro
Rapta movet facies. Quid si tibi mira sororis
Fata meæ referam? quamquam lacrymæque dolorque
Impediunt, prohibentque loqui. Fuit unica matri
(Me pater ex alia genuit) notissima forma
Œchalidum Dryope : quam virginitate carentem,
Vimque Dei passam, Delphos Delonque tenentis,
Excipit Andræmon, et habetur conjuge felix.
Est lacus, acclivi devexo margine formam
Litoris efficiens : summum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope fatorum nescia; quoque

Indignere magis, Nymphis latura coronas.
Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus, tepidique ope lactis alebat.
Haud procul a stagno, Tyrios imitata colores,
In spem baccarum florebat aquatica lotos.
Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret, flores: et idem factura videbar;
Namque aderam. Vidi guttas e flore cruentas
Decidere, et tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
Lotis in hanc Nymphe, fugiens obscœna Priapi,
Contulerat versos, servato nomine, vultus.
« Nescierat soror hoc: quæ quum perterrita retro
Ire, et adoratis vellet discedere Nymphis,
Hæserunt radice pedes. Convellere pugnat;
Nec quidquam, nisi summa, movet: succrescit ab imo,
Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit, conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
At puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen) materna rigescere sentit
Ubera: nec sequitur ducentem lacteus humor.
Spectatrix aderam fati crudelis, opemque
Non poteram tibi ferre, soror; quantumque valebam,
Crescentem truncum ramosque amplexa, morabar:
Et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
Ecce vir Andræmon, genitorque miserrimus, adsunt,

Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
Ostendi loton. Tepido dant oscula ligno,
Adfusique suæ radicibus arboris hærent.
Nil, nisi jam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara soror. Lacrymæ misero de corpore factis
Irrorant foliis; ac, dum licet, oraque præstant
Vocis iter, tales effundit in aëra questus:
« Si qua fides miseris, hoc me per numina juro
Non meruisse nefas: patior sine crimine pœnam.
Viximus innocuæ: si mentior, arida perdam,
Quas habeo, frondes, et cæsa securibus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici; nostraque sub arbore sæpe
Lac facitote bibat, nostraque sub arbore ludat.
Quumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
Et tristis dicat: Latet hoc sub stipite mater.
Stagna tamen timeat; nec carpat ab arbore flores:
Et frutices omnes corpus putet esse Dearum.
Care, vale, conjux, et tu, germana, paterque,
Quîs si qua est pietas, ab acutæ vulnere falcis,
A pecoris morsu, frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,
Erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
Dum tangi possum, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo: nam jam per candida mollis
Colla liber serpit, summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus: sine munere vestro

Contegat inductus morientia lumina cortex.»
Desierant simul ora loqui, simul esse: diuque
Corpore mutato rami caluere recentes.»

VIII. Dumque refert Iole fatum miserabile, dumque
Eurytidos lacrymas admoto pollice siccat
Alcmene, flet et ipsa tamen. Compescuit omnem
Res nova tristitiam: nam limine constitit alto
Pene puer, dubiaque tegens lanugine malas,
Ora reformatus primos Iolaus in annos.
Hoc illi dederat Junonia muneris Hebe,
Victa viri precibus; quæ quum jurare pararet
Dona tributuram posthac se talia nulli,
Non est passa Themis. «Nam jam discordia Thebæ
Bella movent, dixit; Capaneusque nisi ab Jove vinci
Haud poterit, ibuntque pares in vulnera fratres:
Seductaque suos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates: ultusque parente parentem
Natus, erit facto pius et sceleratus eodem:
Attonitusque malis, exsul mentisque domusque,
Vultibus Eumenidum, matrisque agitabitur umbris;
Donec eum conjux fatale poposcerit aurum:
Cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
Tum demum magno petet hos Acheloia supplex
Ab Jove Callirhoe natis infantibus annos.
Jupiter his motus, privignæ dona nurusque
Præcipiet, facietque viros impubibus annis.»

Hæc ubi faticano venturi præscia dixit
Ore Themis, vario Superi sermone fremebant:
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat. Queritur veteres Pallantias annos
Conjugis esse sui: queritur canescere mitis
Iasiona Ceres: repetitum Mulciber ævum
Poscit Erichthonio: Venerem quoque cura futuri
Tangit, et Anchisæ renovare paciscitur annos.
Cui studeat, Deus omnis habet: crescitque favore
Turbida seditio, donec sua Jupiter ora
Solvit: et, « O! nostrî si qua est reverentia, dixit,
Quo ruitis? tantumne sibi quis posse videtur,
Fata quoque ut superet? Fatis Iolaus in annos,
Quos egit, rediit; fatis juvenescere debent
Callirhoe geniti; non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
Me quoque, fata regunt: quæ si mutare valerem,
Nec nostrum seri curvarent Æacon anni,
Perpetuumque ævi florem Rhadamanthus haberet,
Cum Minoe meo; qui propter amara senectæ
Pondera despicitur, nec, quo prius, ordine regnat. »
Dicta Jovis movere Deos: nec sustinet ullus,
Quum videant fessos Rhadamanthon et Æacon annis,
Et Minoa, queri. Qui, dum fuit integer ævi,
Terruerat magnas, ipso quoque nomine, gentes.
Tunc erat invalidus, Deionidenque juventæ
Robore Miletum, Phœboque parente superbum,

Pertimuit; credensque suis insurgere regnis,
Haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.
Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Ægæas metiris aquas, et in Aside terra
Mœnia constituis, positoris habentia nomen.
Hîc tibi, dum sequitur patriæ curvamina ripæ,
Filia Mæandri toties redeuntis eodem,
Cognita Cyanee, præstanti corpora forma,
Byblida cum Cauno prolem est enixa gemellam.

IX. Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellæ:
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris,
Non soror ut fratrem, nec qua debebat, amavit.
Ille quidem primo nullos intelligit ignes;
Nec peccare putat, quod sæpius oscula jungat,
Quod sua fraterno circumdet brachia collo;
Mendacique diu pietatis fallitur umbra.
Paulatim declinat amor; visuraque fratrem
Culta venit, nimiumque cupit formosa videri:
Et, si qua est illic formosior, invidet illi.
Sed nondum manifesta sibi est; nullumque sub illo
Igne facit votum; verumtamen æstuat intus.
Jam dominum appellat, jam nomina sanguinis odit:
Byblida jam mavult, quam se vocet ille sororem.
Spes tamen obscœnas animo demittere non est
Ausa suo vigilans. Placida resoluta quiete
Sæpe videt, quod amat: visa est quoque jungere fratri

Corpus, et erubuit, quamvis sopita jacebat.
Somnus abit: silet illa diu: repetitque quietis
Ipsa suæ speciem, dubiaque ita mente profatur:
« Me miseram! tacitæ quid vult sibi noctis imago?
Quam nolim rata sit? cur hæc ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis;
Et placet, et possum, si non sit frater, amare;
Et me dignus erat. Verum nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem,
Sæpe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno; nec abest imitata voluptas.
Prô Venus! et tenera volucer cum matre Cupido!
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut jacui, totis resoluta medullis!
Ut meminisse juvat! quamvis brevis illa voluptas,
Noxque fuit præceps, et cœptis invida nostris.
O! ego, si liceat mutato nomine jungi,
Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
Omnia, Dî facerent, essent communia nobis,
Præter avos! Tu me vellem generosior esses.
Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem:
At mihi, quæ male sum, quos tu, sortita parentes,
Nil nisi frater eris. Quod obest, id habebimus unum.
Quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
Somnia pondus habent? an habent et somnia pondus?
Dî melius! Dî nempe suas habuere sorores.

Sic Saturnus Opim, junctam sibi sanguine, duxit,
Oceanus Tethyn, Junonem rector Olympi.
Sunt Superis sua jura. Quid ad cœlestia ritus
Exigere humanos, diversaque fœdera tento?
Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor;
Aut, hoc si nequeo, peream, precor, ante, toroque
Mortua componar, positæque det oscula frater.
Et tamen arbitrium quærit res ista duorum.
Finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.
At non Æolidæ thalamos timuere sororum.
Unde sed hos novi? cur hæc exempla paravi?
Quo feror? obscœnæ procul hinc discedite flammæ;
Nec, nisi qua fas est germanæ, frater ametur.
Si tamen ipse mei captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non rejectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
Coget amor; potero: vel, si pudor ora tenebit,
Litera celatos arcana fatebitur ignes. »

Hæc placet, hæc dubiam vincit sententia mentem.
In latus erigitur; cubitoque innixa sinistro,
« Viderit: insanos, inquit, fateamur amores.
Hei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem? »
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas:
Et notat, et delet: mutat, culpatque, probatque:

Inque vicem sumtas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat: quidquid factura videtur,
Displicet. In vultu est audacia mixta pudori.
Scripta Soror fuerat: visum est delere Sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
« Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans: pudet, ah! pudet edere nomen!
Et, si quid cupiam, quæris, sine nomine vellem
Posset agi mea causa meo; nec cognita Byblis
Ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
Esse quidem læsi poterant tibi pectoris index,
Et color, et macies, et vultus, et humida sæpe
Lumina, nec causa suspiria mota patenti,
Et crebri amplexus, et quæ, si forte notasti,
Oscula sentiri non esse sororia possent.
Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci
(Sunt mihi Dî testes), ut tandem sanior essem:
Pugnavique diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix; et plus, quam ferre puellam
Posse putes, ego dura tuli. Superata fateri
Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
Elige, utrum facias. Non hoc inimica precatur;
Sed quæ, quum tibi sit junctissima, junctior esse
Expetit, et vinclo tecum propiore ligari.
Jura senes norint; et quid liceatque, nefasque,

Fasque sit, inquirant, legumque examina servent:
Conveniens Venus est annis temeraria nostris.
Quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
Credimus; et sequimur magnorum exempla Deorum.
Nec nos aut durus pater, aut reverentia famæ,
Aut timor impedient; tantum absit causa timendi.
Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi,
Et damus amplexus, et jungimus oscula coram.
Quantum est, quod desit! miserere fatentis amorem,
Et non fassuræ, nisi cogeret ultimus ardor;
Neve merere, meo subscribi causa sepulcro. »
Talia nequidquam perarantem plena reliquit
Cera manum, summusque in margine versus adhæsit.
Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrymis: linguam defecerat humor.
Deque suis unum famulis pudibunda vocavit;
Et pavidum blandita, « Fer has, fidissime, nostro,
Dixit, et adjecit longo post tempore, fratri. »
Quum daret, elapsæ manibus cecidere tabellæ.
Omine turbata est: misit tamen. Apta minister
Tempora nactus adit, traditque latentia verba.
Attonitus subita juvenis Mæandrius ira,
Projicit acceptas, lecta sibi parte, tabellas:
Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
Dum licet, « O vetitæ scelerate libidinis auctor!
Effuge, ait: qui, si nostrum tua fata pudorem

Non traherent secum, pœnas mihi morte dedisses. »
Ille fugit pavidus, dominæque ferocia Cauni
Dicta refert. Palles audita, Bybli, repulsa;
Et pavet obsessum glaciali frigore pectus.
Mens tamen ut rediit, pariter rediere furores;
Linguaque vix tales icto dedit aere voces :
« Et merito; quid enim temeraria vulneris hujus
Indicium feci? quid, quæ celanda fuerunt,
Tam cito commisi properatis verba tabellis?
Ante erat ambiguis animi sententia dictis
Prætentanda mihi : ne non sequeretur euntem,
Parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
Debueram, tutoque mari decurrere : quæ nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
Auferor in scopulos igitur, submersaque toto
Obruor Oceano, neque habent mea vela recursus.
Quid? quod et ominibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tum quum mihi ferre jubenti
Excidit, et fecit spes nostras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potius mutanda dies? Deus ipse monebat;
Signaque certa dabat, si non male sana fuissem.
Et tamen ipsa loqui, nec me committere ceræ
Debueram, præsensque meos aperire furores.
Vidisset lacrymas : vultus vidisset amantis.
Plura loqui poteram, quam quæ cepere tabellæ.
Invito potui circumdare brachia collo,

Amplectique pedes, adfusaque poscere vitam :
Et, si rejicerer, potui moritura videri.
Omnia fecissem : quorum si singula duram
Flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
Forsitan et missi sit quædam culpa ministri :
Non adiit apte, non legit idonea, credo,
Tempora; nec petiit horamque animumque vacantem.
Hæc nocuere mihi. Neque enim de tigride natus;
Nec rigidas silices, solidumve in pectore ferrum,
Aut adamanta gerit, nec lac bibit ille leænæ.
Vincetur. Repetendus erit : nec tædia cœpti
Ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
Nam primum (si facta mihi revocare liceret)
Non cœpisse fuit : cœpta expugnare, secundum est.
Quippe nec ille potest (ut jam mea vota relinquam),
Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
Et, quia desierim, leviter voluisse videbor;
Aut etiam tentasse illum, insidiisque petisse.
Vel certe non hoc, qui plurimus ussit et urit
Pectora nostra, Deo, sed victa libidine credar.
Denique jam nequeo nil commisisse nefandum.
Et scripsi, et petii : temerata est nostra voluntas.
Ut nihil adjiciam, non possum innoxia dici.
Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum. »
  Dixit; et (incertæ tanta est discordia mentis!)
Quum pigeat tentasse, libet tentare; modumque
Exit, et infelix committit sæpe repelli.

Mox ubi finis abest, patriam fugit ille, nefasque:
Inque peregrina ponit nova mœnia terra.
Tum vero mœstam tota Miletida mente
Defecisse ferunt: tum vero a pectore vestem
Deripuit, planxitque suos furibunda lacertos.
Jamque palam est demens, inconcessamque fatetur
Spem Veneris, sine qua patriam, invisosque penates
Deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
Utque tuo motæ, proles Semeleia, thyrso
Ismariæ celebrant repetita triennia Bacchæ;
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus: quibus illa relictis
Caras, et armiferos Lelegas, Lyciamque pererrat.
Jam Cragon, et Lymiren, Xanthique reliquerat undas,
Quoque Chimæra jugo mediis in partibus ignem,
Pectus et ora leæ, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvæ: quum tu lassata sequendo
Procidis, et, dura positis tellure capillis,
Bybli, taces, frondesque tuo premis ore caducas.
Sæpe etiam Nymphæ teneris Lelegeides ulnis
Tollere conantur: sæpe, ut moderetur amori,
Præcipiunt, surdæque adhibent solatia menti.
Muta jacet, viridesque suis terit unguibus herbas
Byblis; et humectat lacrymarum gramina rivo.
Naidas his venam, quæ nunquam arescere posset,
Supposuisse ferunt. Quid enim dare majus habebant?
Protinus, ut secto piceæ de cortice guttæ,

Utve tenax gravida manat tellure bitumen;
Utve sub adventum spirantis lene Favoni
Sole remollescit, quæ frigore constitit unda:
Sic lacrymis consumta suis Phœbeia Byblis
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominæ, nigraque sub ilice manat.

X. Fama novi centum Cretæas forsitan urbes
Implesset monstri; si non miracula nuper,
Iphide mutata, Crete propiora tulisset.
Proxima Gnosiaco nam quondam Phæstia regno
Progenuit tellus, ignoto nomine Ligdum,
Ingenua de plebe virum. Nec census in illo
Nobilitate sua major: sed vita fidesque
Inculpata fuit. Gravidæ qui conjugis aures
Vocibus his movit, quum jam prope partus adesset:
« Quæ voveam duo sunt: minimo ut relevere labore;
Utque marem parias. Onerosior altera sors est;
Et vires fortuna negat. Quod abominor, ergo
Edita forte tuo fuerit si femina partu
(Invitus mando: pietas, ignosce), necetur. »
Dixerat: et lacrymis vultum lavere profusis,
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
Sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arcto.
Certa sua est Ligdo sententia: jamque ferendo
Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem;

Quum medio noctis spatio, sub imagine somni,
Inachis ante torum, pompa comitata suorum,
Aut stetit, aut visa est. Inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido flaventibus auro,
Et regale decus: cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis;
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet;
Sistraque erant, nunquamque satis quæsitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.
Quum, velut excussam somno, et manifesta videntem,
Sic adfata Dea est: « Pars, o! Telethusa, mearum,
Pone graves curas; mandataque falle mariti.
Nec dubita, quum te partu Lucina levarit,
Tollere quidquid erit. Dea sum auxiliaris, opemque
Exorata fero. Nec te coluisse quereris
Ingratum numen. » Monuit, thalamoque recessit.
Læta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa precatur.
 Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
Expulit, et nata est ignaro femina patri;
Jussit ali mater, puerum mentita: fidemque
Res habuit; neque erat facti nisi conscia nutrix.
Vota pater solvit, nomenque imponit avitum.
Iphis avus fuerat: gavisa est nomine mater,
Quod commune foret, nec quemquam falleret illo.
Impercepta pia mendacia fraude latebant.
Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ,

Sive dares puero, fieret formosus uterque.
Tertius interea decimo successerat annus,
Quum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen:
Inter Phæstiadas quæ laudatissima formæ
Dote fuit virgo, Dictæo nata Teleste.
Par ætas, par forma fui .masque magistris
Accepere artes, elementa ætatis, ab îsdem.
Hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et æquum
Vulnus utrique tulit: sed erat fiducia dispar.
Conjugii pactæque exspectat tempora tædæ,
Quamque virum putat esse, suum fore credit Ianthe.
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
Hoc ipsum flammas, ardetque in virgine virgo.
Vixque tenens lacrymas, « Quis me manet exitus, inquit,
Cognita quam nulli, quam prodigiosa, novæque
Cura tenet Veneris? Si Dî mihi parcere vellent,
Perdere debuerant: si non et perdere vellent;
Naturale malum saltem, et de more dedissent.
Nec vaccam vaccæ, nec equas amor urit equarum.
Urit oves aries: sequitur sua femina cervum.
Sic et aves coeunt; interque animalia cuncta
Femina femineo correpta cupidine nulla est.
Vellem nulla forem. Ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
Femina nempe marem. Meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor. Tamen illa secuta est
Spem Veneris: tamen illa dolis, et imagine vaccæ,

Passa bovem est : et erat, qui deciperetur, adulter.
Huc licet e toto solertia confluat orbe,
Ipse licet revolet ceratis Dædalus alis ;
Quid faciet ? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet ? num te mutabit Ianthe ?
Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
Consiliique inopes et stultos excutis ignes ?
Quid sis nata vide (nisi te quoque decipis ipsam) :
Et pete, quod fas est ; et ama, quod femina debes.
Spes est, quæ capiat : spes est, quæ pascat amorem.
Hanc tibi res adimit : non te custodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura magistri,
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti.
Nec tamen est potiunda tibi : nec, ut omnia fiant,
Esse potes felix ; ut Dîque hominesque laborent.
Nunc quoque votorum pars una est vana meorum :
Dîque mihi faciles, quidquid valuere, dederunt.
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus :
At non vult natura, potentior omnibus istis,
Quæ mihi sola nocet. Venit ecce optabile tempus,
Luxque jugalis adest : ut jam mea fiat Ianthe ;
Nec mihi continget : mediis sitiemus in undis.
Pronuba quid Juno, quid ad hæc, Hymenæe, venitis
Sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambæ ? »
Pressit ab his vocem : nec lenius altera virgo
Æstuat ; utque celer venias, Hymenæe, precatur.
Quod petit hæc, Telethusa timens, modo tempora differt ;

Nunc ficto languore moram trahit: omina sæpe,
Visaque causatur. Sed jam consumserat omnem
Materiam ficti; dilataque tempora tædæ
Institerant, unusque dies restabat: at illa
Crinalem capiti vittam natæque sibique
Detrahit, et passis aram complexa capillis:
« Isi, Paratonium, Mareoticaque arva, Pharonque
Quæ colis, et septem digestum in cornua Nilum;
Fer, precor, inquit, opem; nostroque medere timori.
Te Dea, te quondam, tuaque hæc insignia vidi,
Cunctaque cognovi, comitesque, facesque, sonumque
Sistrorum; memorique animo tua jussa notavi.
Quod videt hæc lucem, quod non ego punior ipsa,
Consilium monitumque tuum est: miserere duarum,
Auxilioque juva. » Lacrymæ sunt verba secutæ.
Visa Dea est movisse suas (et moverat) aras:
Et templi tremuere fores, imitataque Lunam
Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
Non secura quidem, fausto tamen omine læta
Mater abit templo. Sequitur comes Iphis euntem,
Quam solita est, majore gradu: nec candor in ore
Permanet; et vires augentur: et acrior ipse est
Vultus; et incomtis brevior mensura capillis;
Plusque vigoris adest, habuit quam femina. Jam, quæ
Femina nuper eras, puer es. Date munera templis:
Nec timida gaudete fide. Dant munera templis.
Addunt et titulum: titulus breve carmen habebat:

Dona puer solvit, quæ femina voverat, Iphis.
Postera lux radiis latum patefecerat orbem;
Quum Venus, et Juno, sociosque Hymenæus ad ignes
Conveniunt; potiturque sua puer Iphis Ianthe.

EXPLICIT TOMUS III.